

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP TÜRKİYELİ VE
SURİYELİ SIĞINMACI ANNELERİN AİLE İŞLEVSELLİĞİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

İslam AKÇE

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU

İSTANBUL-2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP TÜRKİYELİ VE SURİYELİ
SIĞINMACI ANNELERİN AİLE İŞLEVSELLİĞİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

İslam AKÇE

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU

İSTANBUL-2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı :Sosyal Hizmet
Program :Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı
Öğrenci No :164205049
Öğrenci Adı Soyadı :İslam AKÇE

“Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Türkiyeli ve Suriyeli Sığınmacı Annelerin Aile İşlevselliğinin Karşılaştırılması” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 11.06.2018 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı :Prof. Dr. Abulfaz SÜLEYMANOV
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Danışman :Doç. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin TAYLAN
(Sakarya Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nilgün SARP
Enstitü Müdür

ÖZET

Bu çalışmada Suriyeli ve Türkiyeli ailelerde zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin aile işlevselliğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Zihinsel engelli bireye sahip Suriye ve Türkiye vatandaşı annelerin karşılaştırılarak savaşın ve göçün aile işlevselliğine etkisini ortaya çıkaracak ve bu anneleri çok yönlü bir şekilde ele alarak mevcut politikalar üzerinde durulacak, bu annelerin karşılaştırılarak işlevsiz olduğu boyutların belirlenmesine, güçlendirilmesine ve sorun çözülmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koyacak olması araştırmayı önemli kılmaktadır.

Bu çalışma, genel tarama modelini esas almıştır. Bu tür modeller geçmişte veya şuanda var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Çalışmanın amacı doğrultusunda evren iki devlet hastanesi(Şanlıurfa Balıklıgöl Devlet Hastanesi, Şanlıurfa Eyyübiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi)'ne muayene olmak için gelen zihinsel engelli çocuklara sahip 74 Suriye vatandaşı ve 85 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı toplamda 159 anneden veriler toplanmıştır. Analizlerde anket ve ölçeğe ilişkin frekans değerleri, ki-kare, korelasyon ve bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır.

Türkiyeli ve Suriyeli ailelerde zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları aile içi sorunlar ile annelerin rol ve işlevselliklerinin tespiti ve sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanı bağlamında iyileştirici(müdahaleci) çalışmalara yönelik çerçeve sunmak amaçlanmıştır.

Annelerin “rolleri” ile “genel işlevleri” arasında yapılan korelasyon analizi sonucuna göre gruplar arasında pozitif yönde ($r= 0.948$) çok güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani araştırma dâhilindeki ailelerin rolleri pozitif yönde arttıkça genel işlevleri de artmakta ve aynı şekilde genel işlevleri negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile işlevliği, engelli çocuklar, sosyal hizmet

ABSTRACT

This study aims to investigate the family functionality of the mothers with mentally handicapped children in Turkish and Syrian families. The research is important because by comparing Syrian and Turkish mothers that have children with intellectual disability, the impact of war and migration on family functionality will be revealed, existing policies will be addressed by discussing these mothers in versatile way and the need for determining the extent to which they are wrong and how to strengthen them and how to solve the problems will be put forward.

This research is based on the general screening model. This kind of models are research approaches that aim to delineate a past or present situation as it is. In accordance with the research's aim, data have been collected from 74 Syrian and 85 Turkish, in total 159 mothers with mentally disabled children who come to be examined in two public hospitals (Şanlı Urfa Balıklıgöl Public Hospital and Şanlı Urfa Eyyübiye training and research Hospital). In the analysis, frequency values for questionnaire and scale chi-square, correlation and independent sample t-test analysis have been made.

It is aimed to identify the domestic problems of Turkish and Syrian mothers who has a disabled child and the role and functionality of them. According to results of correlation analysis between the "role" and "general functionality" of mothers, It has been identified that there is a strong positive ($r:0.948$) relation between two groups. So, when the roles of families in research increase positively, their general functionality increase too. Likewise, when their general functionalities decrease negatively, their role decrease on the same way.

Key words: family functionality, disabled children, social service

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Mesleğimin öğrenilmesinde ara kademelerden biri olan yüksek lisans eğitiminin sonuna gelmiş bulunmaktayım. Mesleğimin gereklerini öğrenmek, müracaatçılara faydalı olmak için önümde aşmam gereken çok şeyin olduğunun da farkındayım. Bu sebeple çıktığım bu yolda;

İlk olarak çalışmama katılım sağlayarak psikososyal durumlarını benimle paylaşan zihinsel engelli çocuklara sahip annelere,

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgisi ve tecrübelerinden yararlandığım, zamanını, bilgisini ve manevi desteğini paylaşmaktan hiçbir zaman kaçınmayan, araştırmanın yönlendirilmesinde etkin rol alan, değerli zamanını ayıran danışmanım Doç. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU' na

Ders dönemim boyunca bana manevi desteklerini esirgemeyen ve eğitim hayatımda gelişimimde yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Abulfaz SÜLEYMANOV, Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN, Doç. Dr. İsmail BARIŞ ve Doç. Dr. Abdullah KARATAY'a

Eğitim sürecinde bana yardımcı olan ve sürekli bana destekçi olup yalnız bırakmayan değerli arkadaşlarım Yusuf ARKADAŞ, Yasemin AYDOĞDU, , Mustafa BARIŞ ve Öğr. Gör. Hüseyin DOĞAN'a,

Eğitim hayatım boyunca bana desteklerini esirgemeyen, maddi ve manevi her konuda yardımcı olmaya çalışan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Toprağın altını aydınlatan güzel annem ve ağabeyime...

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlamasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

22.05.2018

İslam AKÇE

İÇİNDEKİLER

<u>Başlık</u>	<u>Sayfa Numarası</u>
ÖZET	İ
ABSTRACT	İİ
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	İİİ
BEYAN	İV
İÇİNDEKİLER	V
TABLOLAR DİZİNİ	Vİİ
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	İX
1.GİRİŞ	1
2.GENEL BİLGİLER	4
2.1. ENGELLİLİĞİN TANIMLANMASI.....	4
2.2.ENGELLİLİĞİN SINIFLANDIRILMASI.....	5
2.2.1.Görme Engelli	5
2.2.2.Fiziksel Engellilik	6
2.2.3.İşitme Engellilik.....	6
2.2.4.Zihinsel Engellilik.....	7
2.3.ZİHİNSEL ENGELLİLER	7
2.3.1.Hafif Zihinsel Engelliler	8
2.3.2.Orta Zihinsel Engelliler.....	8
2.3.3.Ağır Zihinsel Engelliler.....	9
2.3.4.Çok Ağır(Şiddetli) Zihinsel Engelliler	10
2.4. ZİHİNSEL ENGELLİLİKTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	10
2.4.1. Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Sorunlar	10
2.4.2. Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar	12
2.4.3. İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar	13
2.4.4. Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar	14
2.4.5. Ulaşım Alanında Karşılaşılan Sorunlar.....	15
2.4.6. Ekonomik Alanda Karşılaşılan Sorunlar.....	16
2.4.7. Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar	16
2.5. AİLE KAVRAMI.....	17
2.5.1. Aile Tanımı ve Özellikleri	17
2.5.2. Aile ve İşlevleri.....	18

2.5.3. İşlevsel/İşlevli- İşlevsel Olmayan/İşlevsiz Ailelerin Özellikleri	22
2.5.4. Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşım	24
2.5.5. Aile İşlevliği ile İlgili Yapılan Araştırmalar	25
2.5.6. Sosyal Hizmet Perspektifinden Aile	28
2.5.7. Suriyeli Mülteciler ve Aile.....	30
3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	32
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	32
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	32
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	33
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	34
3.4.1. Araştırma Modeli	34
3.4.2. Araştırma Evreni	34
3.4.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	35
3.4.4. Ölçme Aracının Güvenirlik Çalışması	37
3.4.5. Veri Toplama Süreci	39
3.4.6. Verilerin Analizi.....	41
4.BULGULAR.....	43
4.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN KİŞİLERE AİT SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	43
4.2.ARAŞTIRMAYA KATILAN AİLENİN ENGELLİ ÇOCUĞUNU TANIMLAYICI BİLGİLER.....	52
4.3.ARAŞTIRMAYA KATILAN KİŞİLERİN AİLE İŞLEVLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI VE BAZI KARŞILAŞTIRMALAR	56
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
6.KAYNAKÇA	80
EKLER.....	87

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa Numarası</u>
Tablo 1. Zihinsel engelli grupları.....	7
Tablo 2. Aile değerlendirme ölçeği geçerlilik güvenirlik analizi	37
Tablo 3. Araştırmaya katılan kişilerin uyruğu	43
Tablo 4. Araştırmaya katılan kişilerin yaş gruplandırması	43
Tablo 5. Araştırmaya katılanların yaş grubunun uyruklarına göre dağılımı	44
Tablo 6. Araştırmaya katılan kişilerin öğrenim durumu	44
Tablo 7. Araştırmaya katılanların öğrenim durumlarının uyruklarına göre dağılımı	45
Tablo 8. Araştırmaya katılan kişilerin meslekleri	46
Tablo 9. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumu	47
Tablo 10. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarının uyruklarına göre dağılımı	47
Tablo 11. Araştırmaya katılan kişilerin gelir gruplandırması	48
Tablo 12. Araştırmaya katılanların gelir gruplarının uyruklarına göre dağılımı	49
Tablo 13. Araştırmaya katılan kişilerin çocuk sayısı	50
Tablo 14. Araştırmaya katılan kişilerin çocuk sayılarının uyruklarına göre dağılımı ...	50
Tablo 15. Araştırmaya katılan kişilerin aile yapısı	51
Tablo 16. Araştırmaya katılanların aile yapısının uyruklara göre dağılımı	52
Tablo 17. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuklarının yaş gruplandırması	52
Tablo 18. Araştırmaya katılanların engelli çocuklarının yaş grubunun uyruklarına göre dağılımı	53
Tablo 19. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuğun engel türü	53
Tablo 20. Araştırmaya katılanların çocuklarının engellilik türünün uyruklarına göre dağılımı	54
Tablo 21. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuğunun engellilik nedeni	55
Tablo 22. Araştırmaya katılanların çocuklarının engellilik nedenlerinin uyruklarına göre dağılımı	55
Tablo 23. Aile ADÖ puanlarına yaş gruplarının etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	56
Tablo 24. Aile ADÖ puanlarına öğrenim durumlarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	57

Tablo 25. Aile ADÖ puanlarına medeni durumlarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	58
Tablo 26. Aile ADÖ puanlarına çocuk sayısına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	59
Tablo 27. Aile ADÖ puanlarına aile yapısına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)	60
Tablo 28. Aile ADÖ puanlarına gelir gruplarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	61
Tablo 29. Aile ADÖ puanlarına engellilik nedenine etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları).....	62
Tablo 30. Aile değerlendirme ölçeği-Genel işlevler-Roller korelasyon analizi	63
Tablo 31. Aile değerlendirme ölçeği: “Roller-Davranış Kontrolü” korelasyon analizi.	64
Tablo 32. Aile değerlendirme ölçeği: “Problem çözme” bağımsız örneklem t-testi	65
Tablo 33. Aile değerlendirme ölçeği: “İletişim” bağımsız örneklem t-testi	66
Tablo 34. Aile değerlendirme ölçeği: “Roller” bağımsız örneklem t-testi	67
Tablo 35. Aile değerlendirme ölçeği: “Duygusal tepki verebilme” bağımsız örneklem t-testi.....	67
Tablo 36. Aile değerlendirme ölçeği: “Gereken ilgiyi gösterme” bağımsız örneklem t-testi.....	68
Tablo 37. Aile değerlendirme ölçeği: “Davranış kontrolü” bağımsız örneklem t-testi .	69
Tablo 38. Aile değerlendirme ölçeği: “Genel işlevler” bağımsız örneklem t-testi	70

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

<i>min.</i>	: En Düşük Değer
<i>max.</i>	: En Yüksek Değer
σ	: Standart Sapma
$\bar{x}$	: Ortalama
<i>n</i>	: Kişi Sayısı
<i>p</i>	: Sig. Değeri
X^2	: Ki-kare Değeri
<i>t</i>	: T-testi Değeri
<i>r</i>	: Korelasyon Değeri
H_0	: Reddedilen Hipotez
H_1	: Kabul Edilen Hipotez
<i>T.C.</i>	: Türkiye Cumhuriyeti
<i>DSÖ</i>	: Dünya Sağlık Örgütü
<i>IQ</i>	: Intelligence Quotient – Zekâ Katsayısı

1.GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanımlamaya göre engellilik, bir aktiviteyi normal olarak kabul edilen sınırlar içerisinde gerçekleştirememesi bunun yetersiz olma durumu olarak tanımlanmaktadır(Karataş ve Oran, 2007). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu'nda bu durum, doğmadan önce veya doğduktan sonra bir kaza veya hastalık sonrasında bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal veya sosyal yeteneklerini kullanamama, bunları kaybetmesi veya normal hayatın gereklerine uymama durumunda olup kendini bazı yönlerden tamamlama ihtiyacı duyan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışmada ele alınacak engelli grubu içerisindeki zihinsel engelli bireyler yer almaktadır. Zekâ geriliği (Mental retardasyon) olarak tanımlanan engellilik grubu, bir kişide zekâ geriliğinin olup olmadığını ölçmek için IQ testi uygulanmaktadır. Uygulanan bu IQ testlerinde bireyin o anki zekâ seviyesi 70 ve bunun altında çıkmışsa kişide zekâ geriliğinin olduğunu söyleyebiliriz. Zekâ testlerine göre normal olarak kabul edilen bir insanın IQ'su 100 ve üzerinde olmalıdır. Zekâ geriliğine sebep olan etkenlere bakıldığında bu durumun ortaya çıkmasının doğuştan veya doğduktan sonra kişinin yaşamış oldukları çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğumdan önce veya sonra meydana gelebilecek genetik etkenlerden veya kazalardan ötürü engelli olabilmektedir. Toplumda bizimle iç içe olduğumuz engelli bireylerin yardıma ihtiyaç duyduğunu ve onların bu durumunu anlayıp onlara yardımcı olmamız gerektiğinin bilincinde olmamız gerekmektedir.

Aileler için çocuklarına süregelen hastalık, zihinsel veya bedensel engelli tanısı konması travmatik bir durum olarak belirtilmektedir (Uğuz ve ark, 2004). Aileye yeni katılan veya aile içerisinde sonradan bir kaza veya olumsuz bir durum sonrasında bireyin engelli olmasının ailede şok etkisi yaratarak aile üyelerinin karmaşık duygular yaşamasına ve aile içerisinde bir karmaşanın olmasına sebebiyet vermekte ve normal yaşantının bozulmasına neden olabildiği ifade edilmektedir (Özşenol ve ark, 2003). Bunun için kişiye hastalık tanısı konulduğu zaman bunun aileye açıklanmasının nasıl yapıldığı ve bu noktada nasıl bilgilendirildiği önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır(Zan ve Özgür, 2004). Bunun dışında da ailelerin ilk anda yaşadığı duygular ve uzmanların ailelerle kurduğu iletişimin de ailelerin yaşadığı bu durum üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Özgür, 2013).

Aile işlevselliği, aile sağlığı için önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır(Ma, 2009 akt. Kocakaya, 2017). Ayrıca ailedeki bireylerin kalitesini yükseltmek için sadece bireyler üzerine odaklanmak yeterli değildir, bu noktada aile bireylerinin yaşam kalitesinin artırılması için aileye bir bütün olarak bakılması gerekmektedir(Wakimizu, 2016 akt. Kocakaya, 2017). Temelde bir sistem olarak aile ilgili özellikleri yansıtan bu kavram, 1970'lerden bu yana bilim adamları tarafından önerilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden bu kavram birçok araştırmacının ilgi odağı haline gelmiştir. Fakat zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevliği ile ilgili pek fazla çalışma bulunmamaktadır. Bundan yola çıkarak bu çalışmada Suriyeli ve Türkiyeli ailelerde zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşamış oldukları aile içerisindeki problemlerin tespiti ve bunlarla ilgili aileye yönelik ne gibi iyileştirici çalışmaların yapılabileceğinin araştırılması amaçlanmaktadır.

İnsan hayatında önemli bir yeri olan aile toplumun en küçük ve en etkili birimidir. Kişilerin fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayacakları en doğal ve tek ortam ailedir. Kişinin hayatından haz alması, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır(Güran, 1983).

Bireylerin işlevli insanlar olmaları, buldukları ailenin, işlevlerini işlevli bir şekilde yerine getirmesi ile mümkündür. İşlevli ailelerden gelen bireyler zihinsel yönden daha işlevlidirler.

Aile içindeki hayatın işlevli bir şekilde devam edebilmesi için hizmetleri organize etmek, aile refahına yönelik hizmetler içinde ele alınabilir. Bu nedenle götürülecek hizmetlerin gerçekçi bir biçimde planlanmasına yardımcı olacak araştırmalara ihtiyaç vardır.

İş bulmak ve daha refah bir hayata kavuşmak ümidiyle, insanların ikamet ettikleri yeri bırakıp başka yerlere yerleşmesi (Öngör, 1980 akt. Aksoy, 2012) hareketi olarak tanımlanan göçlerin etkisi bir tek insanların coğrafi değişikliği ile sınırlı kalmamakta göç eden ve göç alan toplumlarda zaman içerisinde toplumsal davranış şekillerinin meydana gelmesine sebep olmaktadır. 15 Mart 2011 tarihinde, Suriye'de patlak veren kriz dünyanın en büyük nüfus hareketi ve mülteci krizlerinden birini yaratmış ve dört milyona yakın insanı sığınmacı konumuna düşürmüştür. Sürecin uzaması ile mülteciler gittikleri ülkelerde siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik alanında

çeşitli etkiler yaratmaya başlamışlardır. Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli annelerin işlevli yönlerinin değerlendirilmesi, işlevsiz yönlerinin güçlü yönlere dönüştürecek stratejilerin geliştirilmesi, iyilik hallerinin artırılması ve kaynaklara erişim konusunda farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda kavramsal çerçeve bölümünde zihinsel engellilik, aile işlevliği ile ilgili var olan sorunlar, bununla ilgili temel kavramlar, ikinci bölümde araştırmanın gereç ve yöntemine ilişkin bilgiler, üçüncü bölümde bulgular ve tartışma, dördüncü bölümde sonuç ve öneriler ve son bölümde kaynakça ve ekler bölümleri yer almaktadır.

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Engelliliğin Tanımlanması

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanımlamaya göre engellilik, bir aktiviteyi normal olarak kabul edilen sınırlar içerisinde gerçekleştirememeye bunun yetersiz olma durumu olarak tanımlanmaktadır(Karataş ve Oran, 2007). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu'nda bu durum, doğmadan önce veya doğduktan sonra bir kaza veya hastalık sonrasında bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal veya sosyal yeteneklerini kullanamama, bunları kaybetmesi veya normal hayatın gereklerine uymama durumunda olup kendini bazı yönlerden tamamlama ihtiyacı duyan kişi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre ise engellilik, kişinin fizyolojik, psikolojik veya bedensel işlevlerinde eksiklik veya olmama durumu olarak ifade edilmektedir (Naçar ve ark, 2012).

Aynı şekilde Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımlamasına göre, bir yetersizlik veya engel nedeniyle kişinin yaşı, cinsiyeti sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen şeylerin sağlayamaması veya bunları yerine getirememesi olarak tanımlanmaktadır(Karataş ve Oran, 2007).

Aslında “özürlü” bireylerin “engelli” olarak nitelendirilmesinin nedeni de mevcut çevre şartlarının onlara engeller oluşturmasıdır. Kaya (2010)'nın da belirttiği gibi engellilik çocukluktan kaynaklanmamakta, çevre koşulları engelliliği oluşturmaktadır. Bir anlamda “engelli” olarak nitelendirdiğimiz bireylerin çevrenin mağduru olduğu söylenebilmektedir(Karakuş, 2015).

Ayrıca farklı bir şekilde de, engelli olmak; kişinin içinde bulunmuş olduğu aile veya toplumsal çevresinden kaynaklanan çeşitli şekillerle anlamlandırılan ve tekrar üretilen bir mesele olarak düşünülmektedir. Engelliler Kanunu(5378 Sayılı Kanun)'nda da belirtildiği üzere;“fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak belirtilmektedir. Ayrıca daha sonra kanun içerisinde yapılan değişikliklerle ayrıca “özürlü” yerine “engelli” tanımı kullanılmaya başlanmıştır.

2.2.Engelliliğin Sınıflandırılması

Engellilik, işitme, görme, fiziksel ve zihinsel olmak üzere temelde dört ana bölümden oluştuğu bilinmektedir (Demirbilek, 2013; Cillo, 2009). Bu bölümlere ilişkin tanımlamalar aşağıda alt başlık halinde detaylıca incelenmeye çalışılmıştır.

2.2.1.Görme Engelli

Görme engellilik kavramı, göz merceği hastalığı denilen ve gözü oluşturan sinir, doku ve kaslardan herhangi birinde meydana gelen veya hastalık sonucunda oluşan engellilik türü olarak tanımlanmaktadır(Enç ve ark, 1987). Başka bir ifadeye göre ise, tek veya iki gözünde tam veya kısmi bir görme kaybı veya bozukluğu olan kişiler görme engelli olarak tanımlanmaktadır (Cillo, 2009). Bu gruptaki engelli bireylerin görme düzeyi bakımından farklı özellikler göstermektedir. Örnek verilecek olursa, hafif düzeyde görme engelli olanlar görme ve dokunma duyusunu kullanırken, görme yetisinden tamamen yoksun olanlar dokunma ve işitme duyusunu kullandıkları belirtilmektedir (Gürsel, 2008).

Bu grupta olan kişilerin ilk etapta karşılaştıkları temel sorunun bağımsız hareket etme için gerekli ortam ve şartların sağlanamaması olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu olumsuzların giderilmesi noktasında herhangi bir çalışmanın yapılmadığı ve bunun okul müfredat programları içerisinde yer almadığı bilinmektedir. Bundan yola çıkarak görme engelli olan bireylerin kendi kendilerine yeterli hale gelmesi ve kendilerini bağımsız bir birey olarak görmeleri için bu tür bireylere yönelik ileri teknoloji ile donatılmış uygun ortamların sağlanıp bunların güçlendirilmesi için çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir (Tuncer, 2005).

Bunu destekler şekilde, Altı Nokta Körler Derneği Eğitim Kültür Merkezi'ne devam eden görme engelliler üzerine yapılan bir araştırmada, eğitim ve çalışma durumu arasında doğrusal bir ilişki olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe çalışanların; düşükçe işsizlerin oranının arttığı belirtilmektedir (Karataş ve Duyan, 2001). Bu durumun da görme engelli bireylerin sosyal yaşama katılımında ne denli önemli olduğu söylenebilmektedir.

2.2.2.Fiziksel Engellilik

Fiziksel engellilik kavramı, doğuştan veya herhangi bir hastalık sonucunda iskelet, kas ve sinir sisteminde kazalar ve birtakım genetik sorunlar nedeniyle istenmeyen durumların meydana gelmesi ve buna bağlı olarak vücutta kas, iskelet ve eklemlerin görevini yerine getirememesi durumu olarak ifade edilmektedir (Çağlar, 1982; Cillo, 2009; Özgür, 2013). Bu tür bireyler diğer işlevli kişilerden farklı olarak çoğu toplumda sosyal anlamda reddedilen, kendini dışlanmış olarak gören, korkulan kişi olarak görülmektedir (Uysal, 2008).

Bu düşünceden yola çıkarak fiziksel engele sahip kişiler toplumsal kabul konusunun yanı sıra özellikle eğitim, sağlık ve istihdam gibi pek çok konuda sıkıntı yaşamakta ve fiziksel engellerinden dolayı da ulaşım güçlüğü yaşamaktadırlar. Toplum içerisinde her gün binlerce kişi tarafından ziyaret edilen kamu kurumları bile çoğu kez kurum içerisinde fiziksel engellilere uygun koşulları oluşturamamakta ve bu konuda eksik oldukları görülmektedir. Kentsel yaşamın getirmiş olduğu bir olumsuz durum olarak “fiziksel engelliler için” yapılan rampaların standartlara uygun olmaması ve buna yönelik iyileştirici adımlarının atılmaması fiziksel engelli bireylerin sıkıntılarını görmeme ve onları kendi hayatlarında tek başlarına bırakmaktadır. Aynı şekilde şehirleşme ile birlikte engellilere yönelik “engelli asansörü” yeni binaların bazılarında tercih edilmekte fakat bu durum çoğu yerde de göz ardı edilmektedir. Düger ve Kayıhan (2001)’ın Ankara’nın 10 semtinde engelli bireylerle yapılan çalışmada 157 yapı içerisinde %88.23’ünde merdiven olduğu buna karşılık olarak ise %29.41’inin engelli rampasının olması da ayrıca engellilere yönelik verilen hizmetlerin aksatıldığı ve onların sürekli göz ardı edildiğini kanıtlar niteliktedir.

2.2.3.İşitme Engellilik

İşitme engellilik kavramı, bir veya her iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı yaşama durumu olarak tanımlanmaktadır (Cillo, 2009).

İşitme engellilik türünün düzeyi bireyin iletişim becerilerini sınırladığı ve dolayısıyla bireyin toplumsal yaşamdaki uyumunda etkili olduğu bilinmektedir (Yavuz ve ark, 2010). Bireyin iletişim ile ilgili yaşamış oldukları bu sıkıntıları gidermek ve kendini daha mutlu ve huzurlu hissetmesi için duyamayan veya az duyan, konuşamayan ya da konuşmada güçlük çeken bireylerin yaşamış oldukları bu olumsuz durumun

iyileştirilmesi ve onlara uygun bir ortamın sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bireyin daha küçük yaşlardan itibaren ona uygun ortamın sağlanması uygun ortam oluşturulduktan sonra da bireyin engellilik halinde iyileşmelerin olduğu belirtilmektedir(Avcıoğlu 2008). Ayrıca Yavuz ve ark (2010) da özellikle kişinin yaşamı içerisinde işleme cihazının kullanılması yaşı ve sosyal uyum arasında bağlantı ilişkisi olduğu da ayrıca belirtilmektedir.

2.2.4.Zihinsel Engellilik

Engelli grubu içerisindeki bir diğer grup olarak karşımıza zihinsel engelli bireyler çıkmaktadır. Araştırma içerisinde temel olarak zihinsel engellilik konusu ana temayı oluşturduğu için diğer engellilik ile ilgili kavramlara göre daha ayrıntılı ele alınacaktır. Bundan yola çıkarak, engellilik düzeyi, engellilik ile ilgili karşılaşılan sorunlar ve engelliliğin yasal boyutu üzerinde detaylıca konu ele alınmaya çalışılacaktır.

2.3.Zihinsel Engelliler

Zekâ geriliği (Mental retardasyon) olarak tanımlanan engellilik grubu, bir kişide zekâ geriliğinin olup olmadığını ölçmek için IQ testi uygulanmaktadır. Uygulanan bu IQ testlerinde bireyin o anki zekâ seviyesi 70ve bunun altında çıkmışsa kişide zekâ geriliğinin olduğunu söyleyebiliriz. Zekâ testlerine göre normal olarak kabul edilen bir insanın IQ'su 100 ve üzerinde olmalıdır. Zekâ geriliğine sebep olan etkenlere bakıldığında bu durumun ortaya çıkmasının doğuştan veya doğduktan sonra kişinin yaşamış oldukları çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğumdan önce veya sonra meydana gelebilecek genetik etkenlerden veya kazalardan ötürü engelli olabilmektedir. Toplumda bizimle iç içe olduğumuz engelli bireylerin yardıma ihtiyaç duyduğunu ve onların bu durumunu anlayıp onlara yardımcı olmamız gerektiğinin bilincinde olmamız gerekmektedir.

Tablo 1. Zihinsel engelli grupları

IQ	PSİKOLOJİK TANI	EĞİTSEL TANI
70-55	Hafif	Eğitilebilir
55-35	Orta	Öğretilebilir
35-25	Ağır	Bağımlı
25-Altı	Çok Ağır	Tam Bağımlı

Tablo 1' de Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği tarafından tüm ülkelerde kabul gören 15 yaş ve üstündeki zihinsel engelli gruplarının üst beceri düzeyleri gösterilmiştir. Tabloya göre zihinsel engelli bireylerin zekâ seviyeleri, psikolojik tanısı, eğitsel tanısı ile her biri doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylere uygulanacak eğitsel çalışmalarla kişilerin bağımlılık düzeyinin ne düzeyde olduğu tedavi edilme durumu belirtilmiştir.

2.3.1.Hafif Zihinsel Engelliler

Hafif zihinsel yetersizliği olan bu gruptaki çocuklar ortalama (70-75) zekâ değerine sahiptir. Eğitim hayatında genel olarak iki ile dört yıl arasında normal bir insanı geriden takip etmektedir. Okul ortamında sosyal anlamda kendini arkadaş çevresine kabul ettiren ve bu noktada olumsuzluğunu örtebilen hafif zihinsel engelli çocuklar aldıkları eğitim ile güçlü ve zayıf yönlerini görmektedirler. Bu kişilerin iş ve eğitim hayatları normalin dışında biraz daha sınırlı kalmaktadır. Bu durumda olan kişiler kamu kurumlarındaki engelli kadrolarına başvuru yapıp buralarda iş hayatına girebilmektedir. Biyolojik ve fiziksel anlamda eksiklikleri olmayan bu grup, sosyal anlamda buldukları ortama çok rahat bir şekilde uyum sağlayabilmektedirler. Hafif zihinsel engelli kişilerin eğitim ve destekleme çalışmalarıyla bu eksikliklerini tamamlayabilmekte ve normal bir şekilde hayatlarını sürdürebilmektedirler.

Okullarda kendilerine özel açılan sınıflarda eğitimlerini almakta ve rehabilitasyon merkezlerinde devlet yardımıyla ücretsiz bir şekilde eğitim alıp kendilerini tedavi edebilmektedirler(Watson, 2016).

2.3.2.Orta Zihinsel Engelliler

Orta zihinsel engelli grubuna bakıldığında, IQ seviyeleri (40-55) arasında orta zihinsel engelli olarak kabul görmektedir. Bu kişilerin yazma, konuşma, algılama becerilerinde yetersizliklerin olduğu bilinmektedir. Aileye veya çevresindeki kişilere bağımlı olarak yaşamaktadırlar. Basit görev ve sorumluluklarını rahatlıkla yerine getirmektedirler. Tek başlarına hareket edemeyen bu kişiler tek başlarına karar veremez ve tek başlarına hareket edemezler. Sosyal anlamda yetersiz olan bu bireyler, sağlık problemleri sıkça ortaya çıkmakta eğitim açısından zor kavramaktadırlar veya öğrenmeyi başaramamaktadırlar.Eğitilebilir durumda olan bu bireyler, günlük kolay rutin işleri yapabilmekte zaman içinde bazı kavramları hafızalarına alıp bunu rahatlıkla

anlayabilirler ve pekiştirirler. Ayrıca bu grup çabuk unuttur ve algılamaları oldukça zayıftır.

Bu engelli grubunun suç ehliyetleri yoktur. Temel yaşam ve günlük işlerin yürütülmesinde çeşitli becerileri gerçekleştirmeye, kullanmaya ihtiyacı olan bu kişiler, dikkat dağınıklığını çok fazla yaşamaktadır. Öğrenme süreçleri normal bir bireye göre çok geç ve zor olabilmektedir. Bu kişilere yeni bilgiler aktarılırken sabırlı olunmalı ve yavaşça bilgiler öğretilmeye çalışılmalıdır. Çocuğun bazı şeyleri daha rahat idrak edebilmesi için dikkatini toplanması sağlanmalıdır. Orta hafif engelli grubundaki bu kişiler genelleme yapamamakta ipuçlarını birleştirememektedirler. Somut kavramları anlayabilmekte ama soyut kavramları idrak edememektedirler.

Bu zihinsel engelli grubundaki kişiler az da olsa renk, şekilleri kavrayabilirler. Öğretmenler engellinin dikkatini toplamak için farklı uygulama ve oyunlarla öğrenme ve kavrama sürecini desteklemelidir. Ayrıca orta zihinsel engelli grubundaki bireyler konuşurken sözcükleri eksiltebilmektedir veya buna eklemeler yapabilmektedirler. Kişinin bu durumdan en iyi şekilde kurtulması ve kendini daha iyi hissedebilmesi için onlarla her fırsatta sohbet edilmeli ve kendilerine güvenmeleri için gerekli aktivitelerin yapılması sağlanmalıdır. Bu kişileri destekleyici aktiviteler yapılmalı ve sosyal yönden desteklenmeleri sağlanmalıdır (Şahin, 2013).

2.3.3. Ağır Zihinsel Engelliler

Zihinsel anlamda yetersiz olarak görülen grup olarak gösterilmektedir. IQ seviyeleri (20-39) arasında olan bu kişilerin sürekli birilerinin gözetiminde olma ihtiyacı duymaktadırlar. Bunlar aile, eğitimci vb. kişiler olabilmektedir.

Zihinsel anlamda yetersiz olan bu kişiler konuşma ve dil konusunda çok fazla zorlanmaktadır. Ayrıca bu gruptaki kişiler kaba ve ince motor faaliyetlerini yerine getirememekte bu konuda eksiklik yaşamaktadırlar. Soyut kavramlara anlam verememekte ayrıca saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Gerekli görüldüğünde bu gibi kişilere uzman gözetiminde ilaç tedavisi uygulanabilmektedir.

2.3.4.Çok Ağır(Şiddetli) Zihinsel Engelliler

Çok ağır zihinsel engelli grup içerisinde yer alan bireyler tamamen başkasına bağımlı olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu gibi kişiler kendi başlarına bir şey yapamamakta tamamen bağımlı durumdadırlar. Çok ağır zihinsel engelli olan bu bireylerin bu hale gelmesinin çok farklı sebepleri bulunmakta ve bazıları çok saldırgan davranışlar gösterebilmektedir. Genellikle sağlık kuruluşlarında uzman hekimler gözetiminde ilaç tedavisi uygulanarak sakinleştirilen bu kişiler genel periyotlar ile psikiyatri tarafından muayene edilmektedirler. Engelli olan birey çok farklı ve büyük travmalar yaşayabildiği için kendilerine ve çevrelerine ciddi zararlar verebilmektedirler. IQ seviyeleri 0-19 arasında olan bu tip kişiler genelde 4 ve altındaki yaş grubunda oluşmaktadır.

2.4. Zihinsel Engellilikte Karşılaşılan Sorunlar

2.4.1. Toplumsal Yaşamda Karşılaşılan Sorunlar

İnsan hayatında çok önemli bir yere sahip olan kişiler arasındaki etkileşim kendini kişilerin sosyal anlamda yeterliliğinden beslemektedir. Sosyal olarak kendini yeteri olarak gerçekleştirilmeyen kişilerin insan ilişkileri, iş hayatındaki ilişkileri, duygusal veya daha farklı birçok alanda sorunlarla karşılaşabilmektedirler(Demirbilek, 2013). Ayrıca kişiler arasındaki iletişimin kişinin benlik saygısını kazanmada da etkili olduğu bilinmektedir. Bunun dışında da bireylerin gün içerisindeki deneyimleri ve insanlarla ilişkilerinin benlik saygısının oluşmasında temel kaynaklar arasında olduğu bilinmektedir(Karataş ve Duyan, 2007).

Bireyin geliştirdiği kendine güven duygusu ile bağımsız karar vermesi ve toplumsal hayatta arkadaş edinme sürecinin kolaylaştığı, kişinin kendi benliğinden utanmaması, kendini suçlamaması ve kendini güçlendirmesi gerektiği ifade edilmektedir (Kurnaz Özdemir, 2012). Karataş ve Duyan (2007)' a göre bunun sosyal anlamda kişinin desteklenerek yapılabileceği ve sosyal desteğin kişilerin ihtiyaç duydukları zamanlarda onlarla ilgilenebilecek birilerinin yanlarında olması ve onlara ulaşabilmesi anlamına geldiği bilinmektedir.

Demirbilek (2013) zihinsel engelli kişilerin diğer engel gruplarına göre toplum içinde en çok dışlanan kesim olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca engelli olan birey

engeliyle yaşam mücadelesi verirken diğer taraftan da topluma uyum sağlaması için mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Aykara, 2011). Engelli kişilerin ailesi, çevresindeki kişiler ve toplum arasında yaşanan sorunların kaynağı olarak görüldüğü ayrıca bu kişilerin genellikle toplumun ayrımcı, dışlayıcı, farklılığı kabul etmeyen, uygun görmeyen tutumlarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır (İkizoğlu 2005).

Yasalardan, sosyal hayattan çok yoğun bir şekilde etkilenen zihinsel engelli bireyler genellikle engelliliği önemli yaşamsal aktiviteleri sınırlandıran fiziksel bir durum olarak görmekte ve bununla birlikte bu tanımlamanın, yetenekleri sınırlama, önemli yaşamsal aktivite ve fiziksel durum gibi yeni kavramlarla ilişkili olduğundan dolayı tartışmalı olduğunu belirtilmektedir (Lebleci ve ark, 2005).

Yapılan çalışmalarda toplumun, engelli bireylere karşı önyargılarını görmeksizin onları engelli olmayan bireylerle eşit görebilmesi ve çeşitli nedenlerle üretim sürecine katılmayanları bir lütuf olarak görmeksizin dayanışma ile desteklemesi ve üretim sürecine dahil etmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Okur ve Erdugan, 2010). İkizoğlu (2001) bu noktada engelli ya da özel gereksinimi olan bireylerin kendi doğal ortamlarında yaşayabilmeleri için gerekli koşulları sağlayabilmeyi amaçlayan toplumsal koruma ilkesinin önemine dikkat çekmekte ve toplumsal koruma ilkesinin özellikle zihinsel engelli bireyler için en az kısıtlayıcı şekilde bir çevre yaratabileceğini belirtmektedir.

Öte yandan, engellilerin topluma katılım düzeylerinin düşük olması nedeniyle engelli bireyler ve engelsiz bireyler günlük yaşamda çok fazla bir arada olamadıkları ve bu nedenle karşılıklı ilişki ve iletişim yetersizliğinden kaynaklanan bilgi ve tecrübe eksikliği yaşadığı vurgulanmaktadır (Koçman ve Tufan, 2005). Bu durumu ortadan kaldırmak için Aykara (2011) çocuk yaşlardan itibaren engelli bireylerin toplum tarafından kabullenilmesi ve bütünleşme sağlanması gerektiğini, engelli çocukların da toplumun geleceğinde etkili olacağını ve bu nedenle her türlü dışlanmanın önüne geçilerek sosyal hizmet mesleğinin de işlevlerinden biri olan sosyal dışlanmanın engellenmesi hatta sosyal içermeye dönüştürülmesi gerektiğini belirtmektedir (Karakuş, 2015).

2.4.2. Eğitim Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Eğitim, bir çocuğun sosyalleşebilmesi için gereksinim duyduğu ve hayatı boyunca karşılaştacağı tüm eğitim süreçlerini kapsamaktadır (Kaya, 2010). Eğitim ve öğretim hayatına yeni başlayan birisi için çevresindeki arkadaş ve öğretmenleriyle kurmuş olduğu iletişimin çok önemli olduğu sürekli dile getirilmektedir (Işıksan ve ark,2007).

Zihinsel engelli bireyler ülkemizde ve dünyada özel eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Bu tür özel gruplara devlet tarafından farklı ve özel eğitim-öğretim hizmetlerinin sunulması gerektiği belirtilmektedir (Çıkkılı, 1996). Bu tür kişilerin zihinsel ve bedensel olarak engel durumları göz önüne alınıp toplu bir eğitim dışında bireysel olarak engel gruplarına göre eğitim verilmesi ve bütün benzer gruptaki kişilerin engelliliklerinin dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir (Kaya, 2010). Fakat Naçar ve ark. (2012) tarafından yapılan bir araştırmada bu durumun aslında bunun tam tersi olduğu ve bu yüzden engelli kişilerin sosyal uyumda zorlandıkları ve bununla eğitim hayatında geride kaldıkları sosyal uyumsuzluk yaşadıkları belirtilmektedir. Zihinsel engelli kişilerin büyük bir kısmının yaşadığı sağlık, ekonomik, ulaşım vs. hizmetlerden yararlanabilme güçlüğü gibi nedenlerden ötürü eğitim süreçlerinin aksadığını ya da normal gelişim gösteren yaşlılarına göre öğrenimlerinin daha geç olduğunu, aldıkları eğitim ve öğrenimlerinin arada kesintiye uğradığı da bilinmektedir(Aykara, 2011).

Ayrıca bunların dışında Akçamete (1991) özel eğitim programlarında çeşitli eğitim felsefelerinin benimsenmesi yüzünden söz konusu çocukların uygun kuramsal temelden yoksun bırakıldığı ve bilişsel-gelişimsel yaklaşıma önem verilirken yeteneklerinin çocukların yaş dönemi özelliklerine bakılmadan hiyerarşik bir düzene tabi tutulduğu görülmektedir.

Baykara (2009) özel gereksinimli çocukların çok az bir kısmının okulun sisteminden yararlanabildiğini ve kendisine uygun eğitim alabildiğini belirtmektedir. Buna ek olarak UNESCO (2003)'ya göre farklılıklara karşı geliştirilen olumsuz tutumlar ve damgalamalar da öğrenme açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Çoğu okul engelli öğrenciler için yeterli imkanları sunamadığına, özellikle kırsal alanlarda okulların fiziki koşullarının da bu öğrenciler için elverişsiz özellikler

taşıdığına ve hem sağlık hem de güvenlik açısından uygun koşullar bulunmadığına dikkat çekilmektedir (Baykara Pehlivan ve Baykara Acar, 2009).

Özellikle eğitilebilir zihinsel engelli çocukların temel hareket becerilerinin kazanımında partnerli gruplarla kaynaştırma eğitimi programlarının etkili olduğunu ve bu eğitimin, söz konusu çocukların özellikle sosyal becerilerinin geliştirilmesinde, sorumluluk ve özgüven kazanmalarında, grup aktivitelerine katılmalarında ve motor davranışlarının geliştirilmesinde etkili olduğunu vurgulamaktadırlar (Karakuş, 2015).

Kaynaştırma eğitiminin başarılı ve etkili olabilmesi için bu programı uygulayacak olan öğretmenlerin tutumlarının önemi vurgulanmaktadır (Şipal, 2004). Özellikle özel gereksinimi olan öğrenciler için eğitim planlamasında ve uygulanmasında önemli bir yeri olan BEP hazırlama sürecinde yalnızca öğretmen değil, kurum müdürü, özel eğitim öğretmeni, okul psikologu veya psikolojik danışman, ihtiyaca göre sağlık personeli ve uzman personelin de etkili olduğu belirtilmektedir (Tike, Bafra ve Kargın 2009).

2.4.3. İstihdam Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Özbulut ve Sayar (2009)engellilerin üretken hale gelmesi ve istihdama aktif katılımlarının toplumsal birliktelik ve bütünleşme için önemli bir adım ve fırsat olduğunu ifade etmektedir. Çünkü üretken kişinin hayatı paylaşarak toplumda aktif rol alabileceği bilinmektedir. Aksi takdirde toplumsal bütünleşmenin sağlanamayacağını dile getirmektedir. Engelli kişilerin kendi ekonomik gücünü elinde bulundurup aktif olarak istihdam sürecine dâhil olması ve sosyal güvencelerini sağlamaları hem kişinin kendini psikolojik anlamda iyi hissetmesine hem de sosyal anlamda bireyin toplumsal çevre ile iletişime geçmesi kişinin kendisini daha iyi hissedeceğine katkı sağladığı bilinmektedir(Naçar ve ark, 2012). Ama toplum içerisinde var olan uygulamalara bakıldığında, engelli kişilerin toplumsal hayat içerisinde hayatlarını daha iyi koşullarda devam etmeleri için kazancı yüksek bir işten ziyade istihdam edilmeleri bile çok zor olabilmektedir. Bunun ülkemizde engelli bireylerin haklarının tam anlamıyla iyileştirilemediği ve göz ardı edildiği belirtilmektedir (Danış, 2001).

Ülkemizde eğitim ile birlikte istihdam ile ilgili çalışmaların yapılmaması ve bu konuda yetersiz istihdam ile ilgili stratejiler engelli bireylerin istihdamı açısından bir engel olarak görülmektedir. Engellilere yönelik daha iyi koşulların sağlanabilmesi ve

onların iş hayatına katılımlarının sağlanması için uygun politika ve istihdam ile ilgili stratejilerin geliştirilmesi gerekir (Özbulut ve Sayar, 2009).

Ülkemizde engellilerin iş hayatına katılımlarının sağlanması ve onlara yönelik pozitif ayrımcılığın işverenlere destek sağlanarak yapılmaya çalışılması büyük önem arz etmektedir(Kayhan ve Kuzgun, 2008). Bununla ilgili olarak engelli bireylerin istihdamını konu alan ayrımcılıkla ilgili hukuki düzenlemeler ve tedbirler bulunmaktadır fakat bunların farklı anlamlar taşımalarının Türkiye’de beklenen ve sosyal açıdan arzu edilen etkileri ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir (Lebleci ve ark, 2005).

ÖZVERİ projesi kapsamında Malatya’da yaşayan engellilerin ve ailelerinin demografik, ekonomik ve psikososyal durumlarını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada engelli kişilerin %2,5 herhangi bir işte çalıştığı ve neredeyse tamamına yakınının (%97,5) herhangi bir işte çalışmadığı ortaya konulmuştur (Özbulut ve Sayar,2009).

Engel türleri arasında zihinsel engelli bireylerin istihdamında diğer engel türlerine göre daha çok sorun yaşandığı bilinmektedir. Oysaki uygun koşullar sağlandığında zihinsel engelli bireyler özür derecelerine göre büro temizliği, bahçe işleri, restoran ve mutfak illeri gibi alanlarda istihdam edilebilecekleri belirtilmektedir (Danış,2006). Bu noktada bireyin kendi özelliklerine uygun bir işte istihdam edilmesinin engelli birey için iş doyumunu açısından da istenen düzeye ulaşmasının sağlanabileceği düşünülmektedir ki iş doyumunun, bireyin iş ile ilgili değerlerinin iş yerinde karşılandığını algılaması ve bu değerlerin kendi ihtiyaçları ile uyuşması anlamına geldiği vurgulanmaktadır (Işıkhana ve ark, 2007).

2.4.4. Sağlık Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Engelliler toplum içerisinde diğer kişilere bağlı olarak daha çok risk taşımakta ve engelli bireylerin engellilik durumlarına bağlı olarak da ihtiyaç duydukları şeyler daha fazla olabilmektedir (İnan ve ark, 2013). Engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları için var olan sağlık kuruluşlarının gerekli koşulları taşımadığı ve bu tür kurumlara ulaşım güçlüğü yaşamaları gibi nedenlerden ötürü tedavinin tamamlanamaması veya tedaviye geç kalma gibi durumlardan ötürü engelli bireyler sağlık alanında sıkıntı yaşayabilmektedir (Durduran ve Bodur, 2009). Engellilerin kimi zaman menenjit, kızamık, difteri, boğmaca, suçiçeği, çocuk felci, kızıl, sarılık ve kalp

rahatsızlığı gibi hastalıklar nedeniyle engelli olabildikleri ifade edilmektedir (Elbozan ve ark, 2012). Kimi zaman da engelleri nedeniyle sağlık kuruluşlarından gerekli hizmeti alamadıklarından ötürü bu hastalıklara yakalanabildikleri söylenebilmektedir.

2.4.5. Ulaşım Alanında Karşılaşılan Sorunlar

Dönümcü (2006) “yaşlı ya da engellinin evinden çıkıp, para çekeceği, bankamatiğe gideceği yolda; yaya geçidinde butonlu ışık ve ikaz araçları, yol boyunca çeşme - gölgelik - büfe -genel tuvalet, oturma birimleri, üst-alt geçitlerde asansör bulunmuyor ise, kaldırımlar alçak/yüksek, merdiven rıht-baskıcı standart dışı, kaldırım döşemeleri oynak, parkların aydınlatılması yetersiz, toplu taşıma durakları zemini engebeli ise, o kent, özgür bir kent değil, engelli bir kent olmaz mı?” diyerek engellilerin kentsel yaşam içinde fiziki koşullar nedeniyle yaşadıkları problemleri üzerinde durmaktadır. Bundan yola çıkarak engellilerin yaşadıkları ulaşım sorunları onların sosyal yaşama katılımlarını etkilediği, hatta neredeyse imkânsız kıldığı söylenebilmektedir. Gültekin ve ark. (2001) mevcut çevre şartlarının yalnızca engelli bireyleri kısıtlamakla kalmadığını, aynı zamanda engelli olmayan bireylerin de hareketlerini kısıtladığını; kaygan ve normal hareketleri bile engelleyen yer döşemelerinin, zar zor açılıp kapanan kapıların, aydınlatması noksan geçişlerin, düzensiz dikilmiş ağaçların, reklam panolarının engelli bireylerden ziyade tüm vatandaşlar için birer engel olduğunu dile getirmektedir.

Gültekin ve ark. (2001) arkadaşlarının söylediklerini destekler nitelikte, Uslu (2009)’ da yaşam alanlarında var olan engeller (merdivenler, rampa yokluğu, uygunsuz eğimli rampalar, parlak ve kaygan yüzeyler, yanlış bitkisel tasarımlar vb.) nedeniyle engelli bireylerin rahat bir şekilde hareket edemediğini, bu durumun da engelli bireylerin sosyal izolasyon yaşamalarına neden olduğunu belirtmektedir. Bu izolasyonun engelli bireylerin sosyalleşmesi noktasında farklı gruplarla etkileşimini zorlaştırmakta ve başka bireylerle bir araya gelmesine engel olmaktadır. Bu noktada engelli bireylerin yaşam içerisinde en çok zorluk çektikleri konu ulaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Engelli bireylerin karşılaşmış oldukları bu tür zorlukları gidermek için kamu kurumları, okul binalar vb. yerlerde tuvaletin yeri, merdivenler, yapıya erişme gibi kolaylaştırıcı uygulamalar olmasına rağmen engelli bireylerin zorlandığı ve buna yönelik daha d iyileştirici çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Ünal, 2010).

2.4.6. Ekonomik Alanda Karşılaşılan Sorunlar

Işıkkhan (2005) engelli bireylerin ve bu bireylerin ailelerinin engelli bireyin doğumundan başlayan ve büyüdüğü zamana kadar zorluklarla geçen bazen imkânların yetersiz olması bazen de imkânlarla ulaşma noktasında engellerle karşılaşıldığı ve bu süreçte eldeki kaynakların kullanılması noktasında bireylerin zorlandığı özellikle zihinsel engelli bireylerin tek başlarına sağlık kuruluşuna bile gidemediği ve bundan sonraki süreçte de engelli bireyin ihtiyaç duyduğu şeylere göre eğitim hizmeti, tıbbi malzeme, özel ihtiyaçları vb. şeyler için maddi kaynaklarının yeterli olması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Kaya (2010)'nın ifade ettiği üzere bu durum aslında tam tersini göstermektedir. Engelli bireylerin ekonomik sorunların altında ezildiği ve bunun dışında çoğu zaman barınma, beslenme vb. ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk çektikleri hatta bazen karşılayamadıkları ve bunları iyileştirmeye yönelik yapılan yardımların Avrupa Birliği'ndeki ülkelerin çok gerisinde kaldığı ve yetersiz olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca Güllüpınar (2013) tarafından Eskişehir'de engelli bireylerin aileleri üzerinde yapılan bir çalışmaya göre bu bireylerin ailelerinin devletten daha çok maddi ve kuramsal destek ihtiyacı beklentisinde oldukları tespit edilmiştir.

2.4.7. Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar

Aileler için çocuklarına süregelen hastalık, zihinsel veya bedensel engelli tanısı konması travmatik bir durum olarak belirtilmektedir (Uğuz ve ark, 2004). Aileye yeni katılan veya aile içerisinde sonradan bir kaza veya olumsuz bir durum sonrasında bireyin engelli olmasının ailede şok etkisi yaratarak aile üyelerinin karmaşık duygular yaşamasına ve aile içerisinde bir karmaşanın olmasına sebebiyet vermekte ve normal yaşantının bozulmasına neden olabildiği ifade edilmektedir (Özşenol ve ark, 2003). Bunun için aileye hastalık tanısı konulduğu zaman bunun aileye açıklanmasının nasıl yapıldığı ve bu noktada nasıl bilgilendirildiği önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Zan ve Özgür, 2004). Bunun dışında da ailelerin ilk anda yaşadığı duygular ve uzmanların ailelerle kurduğu iletişimin de ailelerin yaşadığı bu durum üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Özgür, 2013).

Aileler için özel ihtiyaçları olan bir çocuğun dünyaya gelmesi ailenin pek çok sorunla karşı karşıya kalacağı anlamına gelebilmektedir (Işıkkhan, 2005). Üstelik bu sorunlar yaşamın her döneminde devam edebilmektedir (Türkoğlu ve Artan, 2001).

Başka bir deyişle, ailenin engelli bir çocuğa uyum sağlaması yalnızca engelin öğrenildiği dönemle sınırlı kalmayan, yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ifade edilmektedir (Mutlu ve ark, 2008).

Toplumumuzda engelli çocuğa sahip olan ailelerin sayısının oldukça çok fazla olduğu ve bu tür engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerin sadece engellileri kapsamaması gerektiği bunların yanında ailelerinin de ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir(Tümkaya, 2001). Aile içerisinde engelli bireyin olması aile içerisindeki diğer bireylerinde yaşamlarını etkilediği bir gerçektir. Burada temel olan şey aile içerisindeki bireylerinin yaşamlarının, duygu ve düşüncelerinin olumsuz etkileyebilmesidir(Zan ve Özgür, 2004).

Çocuğun özrünün ne olduğu ile ilgili ailenin bilgi sahibi olabilmesi çok önemlidir. Ailenin, çocuğun sorununun ne olduğunu bilme ve buna yönelik yapılabileceklerini anlama ihtiyacı hissettiği (Danış, 2001) ve aile için çocuğun engelini tanımanın ve çocuğu engeli ile birlikte kabul etmenin çocuğun eğitim ve rehabilitasyon sürecinin ilk aşaması olduğu vurgulanmaktadır (Atay, 2007).

Bunların yanı sıra engelli çocuğu olan ailelerin sorumluluklarının genellikle engelsiz çocuğu olan ailelere göre daha fazla olduğu ve bunun nedeninin de engelli çocuğu olan ailelerin çocuğun beklentilerini karşılamakta yetersiz kalması ya da bu beklentileri hiç karşılayamaması olduğu belirtilmektedir (Işıkhana, 2006). Ailelerin kendilerini yetersiz ve çözümsüz hissettikleri en önemli noktalardan bir tanesi kendilerinden sonra çocuklarının geleceğinin nasıl olacağıdır. Bununla birlikte, engelli çocuklara yönelik mesleki eğitim hizmetlerinin minimum düzeyde olması, çocuğun düzenli gelir getiren bir işte istihdam edilip edilemeyeceği gibi konuların da aileleri en çok kaygılandıran konulardan olduğu vurgulanmaktadır (Özbesler, 2008).

2.5.Aile Kavramı

2.5.1. Aile Tanımı ve Özellikleri

Toplum ve birey arasındaki bağı oluşturan aile kavramı değişik tanımlara sahiptir. Aile denildiğinde çocuklar, anne ve babadan oluşan aile kavramı akla gelir. Aile, evlilik ve kan bağına dayanan; anne, baba, çocuklardan oluşan en asgari sosyal gruptur. Toplum, ailelerden oluşur. Bu nedenle, aile toplumun temeli olarak kabul edilir. Sevgi, saygı, gelenek ve görenek gibi değerler öncelikle ailede kazanılır. Aile;

inançların, ahlaki davranışların, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi değerlerin öğrenildiği yerdir. Aile kavramının en önemli özelliği, sevgi odaklı bir ilişkiler dünyası olmasıdır. Bu yönüyle aile, bireyleri sevgi ve şefkatle toplumsal hayata hazırlayan bir okuldur.

Aile bireylerinin mutlu bir ortamda güzel yetişmesi, toplum için de kritik önem taşır. Çünkü ailenin huzuru ve mutluluğu, toplumun huzur ve mutluluğu demektir. Aile yapısının işlevli bir şekilde devam etmesi için aile üyelerinin davranışları çok önemlidir. Öncelikle ailede huzur, mutluluk ve güven ortamının oluşması gerekir. Bu da ancak ailedeki üyelerin birbirlerine karşı sevgi ve saygı içinde olması gerçekleşebilir.

2.5.2.Aile ve İşlevleri

Aile hala toplumun temel birimi olarak kabul edilir ve belki de tüm insanlık kurumları arasında en eski ve en önemli olanı ailedir (Zabriskie ve ark, 2001 akt. Kocakaya, 2017). Aile, kadın, erkek ve çocuklardan oluşan formal bir birlikteliğin ötesinde bireyin fiziki, sosyal veya psikolojik bakım ve donanımının sağlandığı ya da temin edildiği en yakın ve en uzun ilişkilerin sürdürüldüğü bir ortamdır (Aktaş, 2013). Aile, toplumun yapı taşıdır ve güvenlik, beslenme ve ihtiyaç duyulan destekleri sağlamak gibi görevleri vardır (Bhugra, 2012 akt. Kocakaya, 2017).

Aile, her biri farklı karaktere, değerlere, rol beklentilerine ve kabiliyetlere sahip olan iki veya daha fazla üyeden oluşan bir gruptur. Tüm aileler temelde aynı işlevlere sahip olmasına rağmen, her aile ve ailenin içinde yaşayan her üye tektir. Diğerlerinden farklı özgeçmiş ve özelliklere sahiptir. Aile iki nedenden ötürü temel bir kurum olarak nitelendirilir;

- Neslin devamını sağlayan üreme işlevine sahip olması,
- Ekonomik faaliyetler, sosyal kontrol, eğitim, boş zaman faaliyetleri, din gibi sosyal davranışların kökenini aile hayatından alması.

Gelenek ve görenekler, aile bireylerini ve bireylerin aile içinde alacağı rolleri belirler. Ancak bireylerin üstlendiği roller toplumlara, çekirdek ve geniş aile tiplerine göre değişme gösterir. Çünkü aile bireyelerine yönelik rol beklentileri her mekanda çeşitlilik gösterir. Aile şekilleri toplumdan topluma fark ederse de, belirli işlevler tüm toplumlarda aynıdır.

Ailenin üreme işlevi temelde o toplumdaki cinsel durumlara bağlıdır. Cinsel birliktelikler, ailedeki sosyal bağları güçlendirir ve küresel olarak aileyi temel bir birim haline getirir. Çünkü hemen her ülkede karı-koca arasında cinsel özgürlük vardır. Ailenin biyolojik fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, ancak elverişli sosyal örgütlenmelerle mümkündür. Modern ailenin sosyal amaçları; yiyecek, barınma ve dış tehlikelere karşı korunmayı sağlayan birlik ve beraberlik; etkili aile ilişkilerinin yarattığı doyum; cinsel olgunlaşmayı sağlayacak sex rol kalıbı; sosyal sorumluluğu kabullenme ve sosyal rolleri öğrenme ile kişisel girişimcilik ve yaratıcılığı destekleme olmaktadır (Ackerman, 1958 akt. Bulut, 1990).

Aile, bir kişinin kimliğinin oluşumunda önemli bir role sahip ilk ve en temel varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın ilk olarak hayatı burada başlar ve kişiliğinin temellerini burada atar. Aile içerisindeki bireyin kişilik değerleri ile zihinsel sınırları aile içerisinde belirlenir (Shahmahmoudi ve ark, 2015). Ailenin işlevselliği toplumdaki diğer kurumların (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik vb.) işleyişini de olumlu yönde etkiler çünkü aile üyelerinin bir birliktelik içerisinde olmasından kaynaklı içinde olduğu ortamdaki hoşnut bireylerin ruh ve beden sağlığı da olumlu olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktaş, 2013). Bu noktada birey aile ve toplumun işleyişine de etki ettiğini söyleyebiliriz.

Aile kavramı farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yorumlanıp ifade edilmiştir. Fakat temelde ailenin toplumu oluşturan en küçük yapı taşının olduğu düşüncesinin etrafında şekillenmektedir. Turan (2012)'a göre aile, "bireyin yaşamında çok önemli yeri olan, beslenme, bakım, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sosyalleşme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan birincil çevredir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler bireyin kendine güvenmesini, kimlik kazanmasını ve sosyal becerileri geliştirmesini olanaklı kılar." İken Şentürk (2008)'e göre ise aile, yerine getirdiği tüm fonksiyonlar bakımından toplumsal yapının vazgeçilmezi olarak değerlendirilmektedir.

İnsan için vazgeçilmez olan ihtiyaçlarından, hayatta kalma, sevgi ve aidiyet duygusu, statü ve benlik saygısı ve kendini gerçekleştirme konusundaki ihtiyaçlarını karşılama noktasında ailenin, toplumun temel organı olduğu düşüncesi kabul görmektedir. Aile, çocuğun ve aile bireylerinin biyolojik ihtiyaçlarını karşılar ve aynı anda çocuğun gelişimini toplumu yaşatma ve kültürü sürdürme kapasitesine sahip toplumla barışık bir kişi olma yönünde yönlendirir (David, 1978 akt. Doğan, 1981).

Aile işlevselliği, aile sağlığı için önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır(Ma, 2009 akt. Doğan, 1981). Ayrıca ailedeki bireylerin kalitesini yükseltmek için sadece bireyler üzerine odaklanmak yeterli değildir, bu noktada aile bireylerinin yaşam kalitesinin artırılması için aileye bir bütün olarak bakılması gerekmektedir(Wakimizu, 2016 akt. Kocakaya, 2017). Temelde bir sistem olarak aile ilgili özellikleri yansıtan bu kavram, 1970 yılından bu yana bilim adamları tarafından önerilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden bu kavram birçok araştırmacının ilgi odağı haline gelmiştir.

Araştırmacılar giderek bazı aile faktörlerini keşfetmeye çalışan araştırma paradigmaları yerine aile işlevselliği çalışmalarına yönelmeye başlamıştır. Şu anda aile işlevselliğini araştırarak yerli ve yabancı araştırmacılar temelde iki ana fikir üzerinde durmuştur: ilki sonuç odaklı (belirli aile özellikleri ile aile işlevselliğini tanımlama), ikincisi ise süreç odaklı (ailenin tamamlanması gereken görevler üzerinden aile işlevselliğini açıklama) olarak karşımıza çıkmaktadır (Dai, 2015 akt. Kocakaya, 2017).

Aile üyeleri arasındaki etkileşimin kalitesine işaret eden aile işlevselliği, geniş bir kavram ve ailenin duygusal bağlılığı ve değişime karşı uyumu gibi birçok yapıyı içine alan şemsiye bir terimdir (Koutra, 2014). Bu durumu başka bir açıdan ele alan Vitale (2014)'e göre ise aile işlevselliği; destek, sevgi, bakım, güvenlik, ait olma duygusu, açık iletişim, değer, saygı, özgüven gibi aile iyiliğinin önemli yönlerini aile üyelerinin nasıl sağladığını ortaya koyar. Aile işlevselliği, temel ihtiyaçları karşılama, kararlar alma, kuralları oluşturma, ailenin gelişimi ve bireysel gelişimi teşvik ederken amaçlar belirleme ve başarma gibi süreçlere işaret eder(Lanigan 2009 akt. Kocakaya, 2017).

Aile bir sistem olarak ele alındığında kendine has bir yapıda olduğu görülür. Bu yapı içinde aile fonksiyonlarının yürütülebilmesi için üyelerin aile içerisinde bazı kurallara, aile içerisindeki rollerini üstlenmek ve birbirleri arasındaki yetkileri paylaşmak durumundadırlar. Her ailede işlevlerin birbirleriyle ve o aileye özgü yapı ile uyumlu olarak yürütülmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle bu öğeler arasında bir uyum ve bunu sağlayan bir dengenin olması gerekmektedir. Bu dengenin aile içerisinde sağlanması ve korunması için ailedeki bireyler bunun için bir uğraş içindedirler(Turan, 2012).

Aile işlevselliği, genellikle tek bir boyut olarak bahsedilse de bağlılık, esneklik, duygusal ve araçsal iletişim, davranış kontrolü gibi bir bütün olarak aile ile karakterize birçok süreçle ilgili olup çok boyutlu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Patterson, 2002). İşlevsel ve işlevsel olmayan ailelerin sahip oldukları özellikleri açısından değerlendirildiğinde işlevsel olan ailelere işlevli aile, işlevsel olmayan ailelere de işlevsiz aile denilebilir (Boylu, 2014).

Aile, toplumda pek çok işleve sahiptir. Ancak tarih boyunca ailenin işlevlerinde kimi değişimler yaşanmıştır. Hatta bazı işlevlerin zayıfladığına ya da büsbütün ortadan kalktığına, ortadan kalkan bu işlevlerin başka toplumsal kurumlarca üstlenildiğine tanıklık edilmiştir. Aile işlevleri konusunda çok değişik sınıflamalar mevcuttur. Yapılan tüm sınıflamalardan hareketle ailenin işlevleri şu şekilde sıralanmaktadır (Çağan, 2016):

- (1) Ailenin biyolojik (üreme) işlevi,
- (2) Ailenin psikolojik doyum sağlama işlevi,
- (3) Ailenin ekonomik işlevi,
- (4) Ailenin eğitim işlevi,
- (5) Ailenin dini işlevi,
- (6) Ailenin boş zamanları değerlendirme işlevi (eğlendirme ve dinlendirme işlevi)

Aile birliğinde üyeler birbirlerinden karşılıklı etkilenirler. Bir başka kaynakta ailenin işlevleri:

- 1) Çocukların sosyalleşmesi ve yetişmesini sağlama,
- 2) Üyelere samimiyet ve ait olma duygusu verme,
- 3) İsteyen yetişkinler tarafından cinsel ifade için güvenilir ve özel ortam yaratma,
- 4) Özel alan ve tatil,
- 5) Yasal ve sosyal kimlik sağlama,
- 6) Ekonomik birim olarak hizmet verme,
- 7) Savunmasız aile bireylerini koruma ve kollama,

8) Kamu kaynaklarına ihtiyaç durumunda aile üyelerine destek sağlama (Gülmez, 2016).

David (1978)'e göre hayatta kalma, sevgi ve aidiyet duygusu, statü ve benlik saygısı ve kendini gerçekleştirme konusundaki ortak ihtiyaçları karşılama noktasında ailenin, toplumun temel organı olduğu görüşü yaygın olarak kabul edilmeye devam etmektedir. Aile, çocuğun biyolojik ihtiyaçlarını karşılar ve aynı anda çocuğun gelişimini toplumu yaşatma ve kültürü sürdürme kapasitesine sahip entegre bir kişi olma yönünde yönlendirir (David, 1978).

Koutra ve arkadaşlarına göre aile üyeleri arasındaki etkileşimin kalitesine işaret eden aile işlevselliği, geniş bir kavram ve ailenin duygusal bağlılığı ve değişime karşı uyumu gibi birçok yapıyı içine alan şemsiye bir terimdir (Dai, 2015). Vitale'ye göre aile işlevselliği; destek, sevgi, bakım, güvenlik, ait olma duygusu, açık iletişim, değer, saygı, özgüven gibi aile iyiliğinin önemli yönlerini aile üyelerinin nasıl sağladığını ortaya koyar (Vitale, 2016). Lanigan'a göre ise aile işlevselliği, temel ihtiyaçları karşılama, kararlar alma, kuralları oluşturma, ailenin gelişimi ve bireysel gelişimi teşvik ederken amaçlar belirleme ve başarıma gibi süreçlere işaret eder (Lanigan, 2009 akt. Kocakaya, 2017).

2.5.3. İşlevsel/İşlevli- İşlevsel Olmayan/İşlevsiz Ailelerin Özellikleri

Sağlık kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından "kişilerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olmaları" biçiminde tanımlanmaktadır. Konu aile açısından ele alındığında, ailenin işlevlerini beklenen seviyede yerine getirmesi ile "Tam bir iyilik halinde olma" eş anlamlı olarak düşünülebilir. O halde fonksiyonel aile "işlevli", fonksiyonel olmayan, yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmeyen aile de "işlevsiz" aile olarak tanımlanabilir. Ailenin işlevli ve işlevsiz olması sosyo-ekonomik özelliklerine, toplumdaki hizmet ve olanaklara, aile üyelerinin genetik özelliklerine, kişiliklerine, aile içi ilişkilerin dinamik yapısına bağlıdır (Bulut, 1993)

Bir aile ya da aile üyelerinden birisi dış baskılarla karşı karşıya kaldığında (ebeveynlerden birinin işsiz kalması, ailenin taşınması) ve gelişimsel dönüm noktalarına ulaşıldığında (çocuğun ergenlik çağına gelmesi, anne ya da babanın emekliye ayrılma zamanı) yapıda değişiklik yapılması gerekir. İşlevli olan aileler değişen koşullara

rağmen ayakta durup buna uyum sağlar; uyum yeteneği daha zayıf olan aileler ise katılık düzeyini artırır veya işlevsel olmayan yapılara bürünür (Nichols, 2013).

Walsh işlevsel (işlevli ya da normal) aileler ile karakterize 10 süreçten bahseder (Ritvo ve Glick, 2002 akt. Çalışkan, 2017).

- Duyarlı ve destekleyici bir birlik olarak üyelerin bağlantılığı ve bağlılığı
- Kişisel farklılıklara saygı ve özerklik, her kuşaktan bireylerin gelişimi ve iyi oluşunun korunması
- Çiftler açısından karşılıklı saygı, destek ve güç ile sorumlulukların adil paylaşımı ile karakterize bir ilişki
- Çocuğun beslenme, korunma ve sosyalizasyonu ile diğer incinebilir aile üyeleri için etkili ebeveynlik/yönetici liderlik ve otorite
- Etkileşim kalıplarında netlik, tutarlılık ve öngörülebilirlik ile karakterize örgütsel denge
- Uyum yeteneği: içsel ve dışsal değişim taleplerini karşılamak için esneklik, stres ve sorunlarla etkin baş etme, yaşam döngüsü boyunca normatif ve normatif olmayan zorluk ve geçişlerin üstesinden gelmek
- Kurallar ve beklentilerin netliği ile karakterize açık iletişim, memnun edici etkileşimler ve bir dizi duygusal ifade ile empatik cevap verebilme
- Etkili problem ve çatışma çözme süreçleri
- Karşılıklı güven, problem ustalığı, geçmiş ve gelecek nesillerle ve etik değerlerle bağlantılı ve daha büyük insan topluluğu için endişelenmeye olanak tanıyan ortak inanç sistemi
- Genişletilmiş akrabalık ve dostluk ağları, topluluk ve daha büyük sosyal sistemler içinde temel ekonomik güvence ve psikososyal destek için yeterli kaynaklar.

İşlevli ailelerde yetişkinler kendi özelliklerini korurlar. Şefkatli, sempatik, sıcak ve sorumluluk sahibidirler. Kendi bedenlerini beğenirler, şimdiki zamanda ve kendi duygularını yaşarlar. Yaratıcı, üretken, gerçekçidirler ve başarılarından dolayı kendilerinden hoşnuturlar. Özerk ve olgun birey, kendisi ve başkaları hakkında

gerçekçidir. Hayatlarındaki her şeyin sorumluluğunu üstlenirler. Bu nedenle, kendi problemlerini diğer aile üyelerine sıkıntı vermeden çözebilirler. Psikolojik olarak işlevli aile üyeleri özerk bir benlik geliştirirler ve ego sınırlarını geliştirme kapasitesine sahiptirler (Nazlı, 2016).

Sonuç olarak, işlevsiz ailenin temelinde birbiri ile anlaşamayan, farklı ego ideallerine sahip olan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşlerin bulunması söz konusudur. Bu doyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek eşler arasında gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Yani işlevsiz aile, üyelerinde bazı patolojik durumlar yaratabilmektedir. Ancak ailenin işlevli ve işlevsiz olmasında, dış uyaranların da etkisini göz ardı etmemek gerekir. Aile içinde veya dışında meydana gelen bazı olayların (hastalık, ölüm, işsizlik gibi) geçici de olsa, aile işlevlerinde birtakım bozulmalar yarattığı kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Çünkü bu durum, kişilerin adet haline gelmiş uyumlarını bozar. Aile grubu içinde rol alan kişilerin eksilme ve ilâvesi, kişilerin hayatında esas olan rollerde değişiklik olması veya kendilerine uygun olmayan bir role geçmek zorunda kalmaları bazı sorun odakları yaratarak, işlevsiz davranışları arttırabilir (Firedlander,1965 akt. Bulut,1993).

2.5.4.Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşım

Ailenin yapısı ve işlevleri birçok kuram çerçevesinde irdelenmiştir. Genel olarak bakıldığında, simgesel - ilişkisel yaklaşım, çatışmacı yaklaşım, bilişimci yaklaşım, sembolik - etkileşimsel yaklaşım, gelişimsel yaklaşım, açık sistem yaklaşım, davranışçı yaklaşım, tarihsel ve evrimci yaklaşım vb. temel sosyoloji ve psikoloji disiplinleri kaynaklı yaklaşımların yer aldığı görülmektedir. Araştırmacılara göre, aile fonksiyonları incelenmesi konusunda yapısal - fonksiyonel yaklaşımının en yaygın yaklaşım olma özelliği taşımaktadır. Yapısal - fonksiyonel yaklaşım toplum yapısının birbiriyle bağıntılı öğelerden oluştuğunu ve her öğenin bir işlevinin bulunduğunu, öğeler ve işlevlerin birbirlerini etkilediğini, öğelerden birinde oluşacak aksaklığın tüm sistemi etkileyeceğini varsaymaktadır (Alacahan, 2010).

Yapısal - fonksiyonel yaklaşımının temel ilkeleri şu şekilde özetlenmektedir (Berkey, 1994 akt. Hallaç,2014);

- Aile sistemi, daha geniş bir üst sistemin parçasıdır ve birçok alt sistemden oluşmaktadır.

- Aile bir bütün olarak parçalarından daha büyüktür.
- Aile üyelerindeki değişim tüm aile üyelerini etkilemekte
- Aile değişim ve durgunluk arasında denge kurabilmektedir.
- Aile üyelerinin davranışı lineerden (doğrusal) çok sirküler (döngüsel) kullanıldığında daha yararlıdır.

Yukarıda bahsedildiği gibi her bir aile üyesi bir alt sistem olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra toplumsal yapının bir parçası olan ailenin; din, devlet, hukuk gibi sistemlerinde toplumsal görevlerinden bahsedilmektedir (Alacahan, 2010). Böylece yapısal - fonksiyonel yaklaşım aileyi en etkili biçimde açıklamaktadır. Aileyi açık sosyal sistem olarak tanımlayan yapısal - fonksiyonel yaklaşımına göre, ailenin toplum kurumlarıyla olan ilişkisi aile işlevlerini biçimlendirmektedir ve aile içindeki iletişim biçimi de toplumsal alanına yansımaktadır.

2.5.5. Aile İşlevliği ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Banovcinova ve arkadaşları farklı ekonomik gelir düzeyine sahip aileler ile yaptığı karşılaştırmalı çalışmada; yoksulluk ile işlevsiz aile işleyişi arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır (Bonovcinova, 2014 akt. Çalışkan, 2017). Hsiao'ya göre sosyo-ekonomik düzey ile aile işlevselliği arasında bağlantı vardır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyinin yüksekliği işlevli aile işleyişi ile önemli derecede ilgilidir (Hsiao, 2014 akt. Çalışkan, 2017). McCreary ve Dancy tek ebeveynli düşük gelirli Afro-Amerikan aileler ile yaptığı çalışmada aile işlevselliğinin temel boyutlarını belirlemiştir. Etkili aileler; duygusal beslenme, iletişim, birlikte bir şeyler yapma, birbirine yardım etme, ebeveyn-çocuk uyumu gibi konularda başarılıdırlar (McCreary, 2004 akt. Çalışkan, 2017).

Avcı (2006) şiddet davranışı sergileyen ve sergilemeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevselliğini araştırmış, şiddet davranışını sergileyen ergenlerin ailelerinin, şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerine kıyasla daha işlevsiz bir işleyişe sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun dışında şiddet sergileyen ergenlerin ailelerinin öfke kontrolünde sorun yaşadığını, daha fazla psikolojik probleme sahip olduğunu, alkol kullanımının olduğunu ve suç işleme davranışının olduğunu saptamıştır (Avcı, 2006). Larson ve ark. (1994) güvencesiz işlerde çalışan kişiler ve eşleri ile yürüttükleri

çalışmasında, iş güvensizliği stresi ile evlilik ve aile işlevselliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Erkeklerle ait analiz sonuçlarına göre iş güvensizliği stresi; düşük evlilik uyumu, düşük genel aile işleyişi, yetersiz aile rolü netliği, düşük duygusal tepki verebilme ve daha fazla evlilik ve aile sorunları ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Kadınlara ait analiz sonuçlarına göre iş güvensizliği stresi; düşük evlilik uyumu, düşük genel aile işleyişi, yetersiz aile iletişimi, düşük problem çözme, yetersiz aile rolü netliği, düşük duygusal katılım, yetersiz duygusal davranış kontrolü, daha fazla evlilik ve aile problemleri ile anlamlı ilişkiye sahiptir (Larson, 1994 akt. Kocakaya, 2017).

Her iki ebeveynin de çalıştığı ailelerde, standart olmayan çalışma biçimi, ailelerin işlev ve etkileşim yolları üzerine etki etmektedir. Ancak standart olmayan çalışma şartlarının, evliliğin kalitesi ve sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etki ettiğine, aile işlevselliği üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etki ettiğine dair sınırlı sayıda çalışma mevcuttur (Institute of Medicine and National Research Council, 2003). Zabriskie aile boş zaman etkinliklerinin aile işlevselliği üzerine etkisini araştırdığı çalışmalarında boş zaman etkinliklerine katılım ile aile işlevselliği arasında olumlu bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aile boş zaman aktiviteleri, aile bağlılığı ve aile uyumu ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir (Zabriskie, 2001 akt. Çalışkan, 2017). Smith, ve ark. (2009)' a göre aile iletişimi; aile boş zaman etkinliği ile aile işlevselliği değişkeni arasındaki olumlu ilişkide arabulucu değişken olarak görev yapmaktadır (Smith ve ark, 2009).

Ngai ve Ngu yeni çocuk sahibi olmanın aile ve evlilik işlevselliğini etkilediğini; ailelerin uyum duygusunun, ebeveynliğe geçişte aile ve evlilik işlevselliğinin yükselmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir (Ngai ve Ngu, 2016 akt. Kocakaya, 2017). Matejevic ve arkadaşlarına göre otoriter ebeveyn stili, işlevsel aile modelleri ile negatif ilişkiye sahipken, işlevsel olmayan aile modelleri ile olumlu bir ilişkiye sahiptir (Matejeviç, 2014). Peek ve arkadaşları ilk kez evlenen ve yeniden evlenen çiftlerin aile işlevselliğini araştırdığı karşılaştırmalı çalışmalarında, aile işlevselliğini ölçmek amacıyla dört ölçek kullanmışlardır. 4 ölçeğe ait 15 alt ölçek bulunmaktadır. İlk kez evlenen çiftlerin aileleri ile karşılaştırıldığında, yeniden evlenen çiftlerin aileleri, 15 alt ölçeğin 12 sinden önemli ölçüde daha az olumlu puanlar almışlardır (Peek ve ark, 1998).

Garrison ve arkadaşları geç çocuk sahibi olan (35 yaşından sonra) ebeveynlerin aile işlevselliğini araştırdığı çalışmasında şu sonuçlara ulaşmıştır: Normatif örneklem ile geç yaşta ebeveyn olanların puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Geç yaşta ebeveyn olanlar problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve davranış kontrolü alt boyutlarında daha iyi ve daha etkili aile işleyişi bildirmişlerdir. Geç çocuk sahibi olan babalar roller ile ilgili daha işlevsel aile davranışı; geç çocuk sahibi olan anneler ise daha iyi genel işleyiş bildirmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutlarından sadece birinde anlamlı bir fark bulunamamıştır, o da duygusal katılımdır (Garrison ve ark, 1997).

Hashemian ve Sedaghati (2016) şizofreni hastalarının ailelerinin, bipolar rahatsızlığı olan hastaların ailelerine ve hasta üyesi olmayan ailelere oranla daha işlevsiz aile işleyişine sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Pereira ve arkadaşları (2015) majör depresyon hastası olan ve olmayan ergenlerin aileleri ile yaptığı çalışmada; kontrol grubuna kıyasla majör depresif bozukluğu bulunan ergenlerin ailelerinde, aile üyeleri birbirleri ile iletişimde, rollerinin tanımlanmasında, çatışmaların çözülmesinde, agresifliklerin ifade edilmesinde, sevgi göstermede ve bir grup olarak hareket edildiğinde uyumun ve bağlılığın korunmasında zorluk göstermiştir.

AbdEL-Moez ve arkadaşları (2014) depresyon, şizofreni ya da epilepsi hastası anneye sahip ailelerdeki işlevselliği ölçmeye çalıştıkları araştırmalarında, tüm gruplardaki ailelerde yüksek oranda işlevsiz aile işleyişi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Coty ve Wallston (2010) romatoid artritli kadınlarla yürüttüğü çalışmasında aile işlevselliğini, sorunlu destek, olumsuz duygulanım ve depresif semptomlar ile ters ilişkiye sahip bulurlarken yaşam memnuniyeti ile olumlu ilişki sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bipolar bozukluğu olup intihar girişiminde bulunan hastalarda, intihar girişiminde bulunmayan hastalara oranla daha fazla psikiyatrik yatış, yüksek psikotik belirti sıklığı ve yüksek depresyon, manik ve intihar düşüncesi bulunduğunu; intihar girişiminde bulunan hastaların Aile Değerlendirme Ölçeğinin problem çözme, iletişim, roller ve genel işlevler alt ölçeklerinden, intihar girişimi bulunmayan hastalara oranla daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymuşlardır (Berutti ve ark, 2016 akt. Kocakaya, 2017).

Wang ve arkadaşları (2015) diyabet hastaları ile yaptıkları çalışmalarında; tip 2 diyabet hastası olmanın, aile işlevselliği ile ilgili olduğunu; düşük aile işlevselliğinin de

düşük yaşam kalitesi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca tip 2 diyabet hastaları açısından depresif belirtilerin, düşük aile işlevselliği ile ilgili olabileceğini belirtmişlerdir(akt. Kocakaya, 2017). Heru ve arkadaşları (2004) demans hastalarının bakıcıları arasındaki aile işlevselliğini araştırdığı çalışmasında düşük aile işlevselliği ile yüksek gerginlik ve bakıcı yükü arasında ilişki bulmuşlardır(akt. Çalışkan, 2017). Ghanizadeh ve Shams (2007)'e göre Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların aileleri, ilişkilerinde daha fazla zorluk çekmektedir. Bu ailelerin problem çözme yeteneği, iletişim, duygusal tepki verebilme ve duygusal katılımı, herhangi bir bozukluğu olmayan çocukların ailelerinden daha düşüktür.

2.5.6.Sosyal Hizmet Perspektifinden Aile

Aile, üyenin karakterinin meydana geldiği, üyenin biyopsikososyal ihtiyaçlarının karşılandığı bir kurumdur. Ailenin kuvvetli olması toplumun da kuvvetliliğinin sağlanmasına neden olan önemli bir etmendir. Bu sebeple aile kurumuna yönelik destekler arttırılmakta bu kapsamda sosyal hizmet mesleği ön plana çıkmaktadır.

Aile ortamında ortaya çıkan problemlerin aileyi ve tek tek üyeleri olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bu problemlerin asgari düzeye indirgenmesi için sosyal hizmet mesleği büyük önem arz etmektedir.

Sosyal hizmetin odağı çevresi içinde bireydir. Davranışların oluşumunda çevreyi dolayısıyla doğrudan aileyi ele alır. Sosyal hizmet uzmanları, aile etkileşiminin temel ilkelerini anlamaya çalışır. Sosyal işlevselliği arttırmak için aile ile bağlantı kurar ve birçok sosyal problemin yetersiz veya dengesiz aile ilişkilerinden kaynaklandığını destekler.

Sosyal hizmet genellikle aileyi bütün bir olgu olarak ele alır. Sosyal hizmet mesleği aileyi toplumun temel bir birimi olarak kabul etmekte ve bireyi aileden ayrı tutamaz. Aynı zamanda, ailenin toplumsal açıdan önemini de vurgulamaktadır. Aile sosyal hizmeti, birçok sosyal hizmet kurumları aracılığıyla, çeşitli programlar çerçevesinde yerine getirilmektedir. Bu programlar, ailenin daha iyi bir fiziki yaşam ortamına sahip olması, sosyoekonomik destek sağlanması, aile ilişkilerinin daha işlevli olması, aile hayatı eğitimi, ailenin ve bireylerin içinde buldukları toplum koşullarına adaptasyonlarının sağlanması ve kaynaklarından yararlanma konusunda bilgi sahibi edilmesi, aile üyeleri içinde özel bakım ve yardıma muhtaç bireylerin problemlerinin

giderilmesinde yardımcı olunması, işsizlik halinde iş bulmada rehberlik gibi çok çeşitli programları kapsayabilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları üç düzeyde uygulama yapar: mikro, birey ile çalışma; mezzo, ailelerle ve diğer küçük gruplarla çalışma; makro, örgütler ve topluluklar ile çalışma veya yasalardaki ve sosyal politikadaki değişiklikleri araştırma (Çiftçi, 2013). Bunun gibi birçok sosyal hizmet programının amacı bireyleri ve aileleri kendi ortamlarında işlevsel hale getirmek için yeteneklerin geliştirilmesini sağlamaktır (Scannapieco, 1993 akt. Kocakaya, 2017).

Ailede ortaya çıkabilecek zorluklar aile içerisindeki bireyleri ve bir bütün olarak ailenin hepsini etkileyebilmektedir. Aile içerisinde çeşitlilik gösterebilecek bu tür güçlüklerin giderilmesinde sosyal hizmet müdahalelerinin önemi çok fazladır. Ailelerin karşılaşılabileceği bu tür güçlükler eşler arasındaki anlaşmazlık gibi ilişki bozuklukları olabileceği gibi aile üyeleri arasındaki iletişim bozukluğu da olabilmektedir. Ayrıca düşük gelir, işsizlik, kaza, sağlık problemleri, eşlerden birinin evi terk etmesi, elverişsiz konut koşulları, çalışan annenin çocuğunu bırakacak yerinin olmaması, çocukların gözetimsiz kalmaları sonucu suça sürüklenmeleri, bağımlılık, ailenin çevreye uyum sorunu şeklinde de kendini gösterebilir (Bulut, 1993).

Aileyle çalışma sistemik bir müdahaledir. Bu sistematik çalışma başlangıcından itibaren ailenin üyeleriyle birlikte içinde yaşadıkları durumla baş etmeleri, yeni problem çözme becerileri kazanmaları, ailenin yeniden benzer güçsüzlük durumuna düşmemesi için ya da düştüğünde daha etkili baş edebilmesi için yeni roller öğrenmeleri, rollerinde gerekli değişiklikleri ve düzenlemeleri yapabilmeleri üzerine yürütülen sistemli müdahaleler bütünüdür. Bu yüzden sosyal hizmet uzmanı aileyle yürüttüğü bütün müdahalelerinde ailenin işbirliği ve katılımını sağlamaya özen göstermektedir (Aktaş, 2013).

Sosyal çalışmacılar bireysel işlevsellik ile aile işlevselliği arasındaki bağımlı ilişkiye dikkat etmelidirler (Barclay, 2013). Sistem kuramı sosyal hizmet uygulamasında öncelikle değerlendirme için kullanılır ve sosyal hizmet uzmanına, müracaatçı sistemini ve bu sistemin çevredeki diğer sistemlerden nasıl etkilendiğini ve diğer sistemleri nasıl etkilediğini değerlendirmede bir çerçeve sunmaktadır. Bu şekilde sosyal hizmet uzmanları müdahalede bulunacağı en uygun sistemin hangisi olduğunu ve müdahalenin en iyi nereye odaklanması gerektiğine karar verebilir (Özden, 2015).

Aileyi bir sistem olarak ele alan sistem teorisine göre aileler, farklı üyelerin parçalarından (anne, baba, kardeş, evlat gibi) ve ilişkilerin farklı türlerinden (eş/çift, ebeveyn-çocuk, kardeşlik gibi) oluşur. Sistem kuramının temel varsayımları şunlardır:

- 1) Sistemin bütünü, parçaların toplamından daha fazladır,
- 2) Sistemin parçaları birbirine bağlı ve karşılıklı bağımlıdır,
- 3) Bir sistem doğrudan ya da dolaylı olarak diğer sistemlerden etkilenir,
- 4) Tüm sistemlerin sınırları vardır,
- 5) Tüm sistemler dengede ve iç denge durumunda kalmaya ihtiyaç duyar (Özden, 2015).

Aile dinamik ve karmaşık bir sistemdir. Bu sebeple aileleri değerlendirme işi güçtür. Sosyal hizmet uzmanı, değerlendirme aşamasında aile hakkında bilgi toplarken şu konuları dikkate almalıdır: “aile üyeliğini nasıl tanımlanmaktadır? aileyi hangi gerçeklik ve doğrular tanımlar?, ailenin işlevselliği toplum tarafından destekleniyor mu?, ne tür sınırlılıklar ve alt sistemler aileyi tanımlar?, hangi kural ve roller aile etkileşimini etkiler?, aile üyeleri ayrılık ve birlikteliği nasıl dengeler?, her üye aile sistemine ne kadar uyum sağlar?, aile üyeleri farklılıklarla nasıl baş eder?, aile içinde ne tür iletişim şekilleri mevcuttur?, aile kararları nasıl alır?, ailenin mizacı (duygudurumu) nedir?, aile işlevselliğinin etik ve manevi yönleri nelerdir?, yetişkin ve büyük çocuklar hangi işlere ve etkinliklere zaman ayırırlar?, değişimi kimler destekliyor ve kimler karşı duruyor?” (Gülmez, 2016).

2.5.7. Suriyeli Mülteciler ve Aile

Türkiye üç kıtanın birleştiği stratejik bir coğrafyada bulunmaktadır. Bu coğrafi konum Türkiye’yi transit geçiş ülkesi yapmaktadır. Ticaret ve ekonomi alanında büyük öneme sahip olan bu özellik mülteci ve sığınmacı akışlarında da önemini korumaktadır. Göçlerin en etkili yaşandığı Türkiye, bölge ülkeleri açısından çoğu zaman mülteci ve sığınmacı göçlerinde tampon bir yer olarak değerlendirilmiştir. Türkiye eski çağlardan bu yana pek çok topluluğa ev sahipliği yapmış ve bu topraklar yüzyıllarca göç ve sığınma olaylarıyla sürekli yüz yüze kalmıştır. Ülkemiz topraklarına farklı nedenlerle göçle gelenlerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar çoktur.

Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göç, asrımızın dramatik göç hareketlerinden birisidir. Bu göçün, gerek Suriye'nin içinde gerekse dışında, ülkenin bütünü açısından geleceği adına korkunç etkileri ve tehlikeleri olduğundan, Suriye halkının içinde bulunduğu durum duyarlı bir kalbe veya basiretli bir akla sahip olan herkesi etkiler. Bu konuda konuşmak da hüznün vericidir. Suriyelilerin ülke içinde ve dışındaki krizleri, dünyada da büyük bir göçmen krizine yol açmıştır. Bazı uzmanlara göre göçmen sayısı on üç milyon kişiyi bulmuştur. Bunların yarısı Suriye sınırları içerisinde, altı milyondan fazlası ise Suriye dışında yaşamaktadır. (Harunoğulları,2016)

Sadece Türkiye'de dört milyondan fazla göçmen bulunmaktadır. Özellikle Hatay, Urfa, Gaziantep ve Kilis gibi sınır bölgesine yakın olan şehirlere sığınmışlardır. Birleşmiş Milletlere göre bu bölgelerde bir milyon göçmen bulunmaktadır. Mültecilerin sayısı her geçen gün daha da artmaktadır. Bu artışa bağlı olarak özelde Suriyeliler genelde ise mültecilerle ilgili pek çok toplumsal sorun meydana gelmektedir. Sürecin uzaması ile mülteciler gittikleri ülkelerde siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik alanında çeşitli etkiler yaratmaya başlamışlardır. Söz konusu bu etkilerin üzerinde aile odaklı durularak bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli annelerin işlevli yönlerinin değerlendirilmesi, işlevsiz yönlerinin güçlü yönlere dönüştürecek stratejilerin geliştirilmesi, iyilik hallerinin arttırılması ve kaynaklara erişim konusunda farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Suriyelilerin yaşadığı trajedi, Suriye'deki bütün toplumsal kesimleri etkilemiştir; ancak engellilere ve çocuklara bizzat etkisi daha çok olmuştur. Suriye'deyken dernekler tarafından sağlanan yardımlarla yaşamlarını sürdüren engellilere ve engelli çocuklara sahip ailelere, uluslararası toplumdan yardımlar ulaşmayınca durumları daha kötü bir hale gelmiştir. Suriye'deki savaştan sonra engellilerin bakımı konusunda özellikle de tıbbi sosyal hizmet alanında hiçbir adım atılmadığı ve en ağır bedeli ödeyenlerin arasında engellilerin olduğu gerçeği vardır. Marjinalize edilmiş bu gruplar arasında sığınmacı engelli çocuklar en dışlanmış ve ayrıma maruz kalmış dezavantajlı gruplardır. Bu gruplara dâhil bireylerin ailelerin aile işlevselliklerinde değişen etmenlerde meydana gelmekte ve işlevsellikleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bu kapsamda araştırmada Türkiyeli ve Suriyeli ailelerde zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları aile içi sorunlar ile annelerin rol ve işlevselliklerinin tespiti ve sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanı bağlamında iyileştirici(müdahaleci) çalışmalara yönelik çerçeve sunmak amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Değişen toplumumuzda bu değişmeye adapte olması gereken kurumlarımızdan en önemlisi ailedir. Geleneksel aileden modern aileye geçiş süreci aile içi rollerde, akraba ilişkilerinde, karı-koca ve çocuklar arası ilişkilerde önemli değişimler meydana getirmiştir (Kongar,1972). Bu değişim süreci içinde yeniliklere adaptasyon, her aile için aynı derecede kolay olmamakta, birçok aile, çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelmekte ve aile üyelerinin ruh sağlığını koruması risk altına girmektedir (Yörükoğlu,1984). Tüm bu nedenlerden dolayı ülkemizde aile işlevlerine yönelik çalışmalar ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın önemi engelli bireye sahip Suriye ve Türkiye vatandaşı annelerin karşılaştırılarak savaşın ve göçün aile işlevselliğine etkisini ortaya çıkaracak ve bu anneleri çok yönlü bir şekilde ele alarak mevcut politikalar üzerinde durulacak, bu annelerin karşılaştırılarak işlevsiz olduğu boyutların belirlenmesine, güçlendirilmesine ve sorun çözülmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koyacak olmasıdır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda engelli bireylere sahip ailelerin aile işlevselliğinin tespit edilmesi amacıyla çalışma içerisinde şu hipotezlere yer verilmiştir.

- H_0 =Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan genel işlevleri ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki yoktur.

H_1 =Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan genel işlevleri ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki vardır.

- H_0 =Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan davranış kontrolü ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki yoktur.

H_1 =Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan davranış kontrolü ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki vardır.

- H_0 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin problem çözme becerileri Suriye vatandaşı annelere göre daha pasiftir.

H_1 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin problem çözme becerileri Suriye vatandaşı annelere göre daha aktiftir.

- H_0 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin birbirleri arasındaki iletişimleri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha zayıftır.

H_1 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin birbirleri arasındaki iletişimleri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha güçlüdür.

- H_0 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin rollerinin bilincinde olmaları, Suriye vatandaşı annelerine göre daha düşüktür

H_1 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin rollerinin bilincinde olmaları, Suriye vatandaşı annelerine göre daha yüksektir.

- H_0 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin herhangi bir olay karşısında olumlu duygusal tepki verebilmeleri becerileri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha güçsüzdür.

H_1 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin herhangi bir olay karşısında olumlu duygusal tepki verebilmeleri becerileri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha güçlüdür.

- H_0 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin bireylerinin birbirlerine gereken ilgiyi göstermesi konusunda, Suriye vatandaşı annelerine göre daha bilinçsizdir.

H_1 =Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin bireylerinin birbirlerine gereken ilgiyi göstermesi konusunda, Suriye vatandaşı annelerine göre daha bilinçlidir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

3.4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada survey(alan taraması) modeli esas alınmıştır. Açıklayıcı araştırma tipi benimsenmiştir. Açıklayıcı araştırmaların amacı betimlemekten öte, bazı şeylerin neden ya da nasıl olduğunu açıklamaktır. Bu araştırmalar, olgulara ilişkin çeşitli değişkenler arasında nedensel ilişkiler bulmaya ve sosyal olguları bu nedensellik üzerinden açıklamaya çalışırlar. Başka bir deyişle açıklayıcı araştırmalar sosyal olguları, olguya ilişkin kavramların bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek anlamaya ve açıklamaya çalışan araştırmalardır. Araştırmanın amacı, istatistiksel teknikler yardımıyla, hipotezde ileri sürülen ilişkinin gerçekten mevcut olup olmadığını ortaya koymaktır.

Açıklayıcı araştırmalar, nicel yöntemin bütün özelliklerini taşıyan ve nicel veri toplama araçlarını kullanan araştırmalardır. Araştırma, değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin ifadeler olan hipotez(ler)le başlar, veriler evreni temsil eden bir örneklemeden; deney, yarıdeney, denetimli gözlem ya da yapılandırılmış görüşme gibi katı bir şekilde yapılandırılmış olan nicel veri toplama araçlarıyla toplanır. Araştırmacı, ölçtüğü bağımlı değişkeni etkileyebilecek olan dış koşulları kontrol altında tutmaya çalışır. Bulgular istatistiksel yollarla sunulur ve araştırma evrenine genellenir.

3.4.2. Araştırma Evreni

Çalışmanın amacı doğrultusunda evren Sağlık Bakanlığı' na bağlı Şanlıurfa İlinde bulunan iki devlet hastanesi(Şanlıurfa Balıklıgöl Devlet Hastanesi, Şanlıurfa

Eyyübiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi)'ne muayene olmak için gelen zihinsel engelli çocuklara sahip Suriyeli ve Türkiyeli annelerden oluşmaktadır. Balıklıgöl Devlet Hastanesi 130 yataklı bir hastane olup Şanlıurfa'nın dezavantajlı bölgelerinden biri olan Eyyubiyeye merkez ilçesinde bulunmaktadır. Hastane küçük olmasına rağmen her sene yüzbinlerce hastaya hizmet vermektedir. Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi yine Eyyubiyeye merkez ilçesinde bulunmakta ve 800 yataklıdır. Bu hastane şehrin en dezavantajlı ve Suriyelilerin en yoğun olarak bulunduğu bölgede yer almaktadır. Hastaneye her sene bir milyonu aşkın hasta gelmekte ve bunların yaklaşık yarısını Suriyeli hastalar oluşturmaktadır.

Çalışmaya katılan anneler söz konusu hastanelerin sağlık kurullarına başvuru yapan aileler üzerinden seçilmiştir. Çalışmanın evrenini oluşturan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sayıları ise 85 Türkiyeli ve 74 Suriyeli olarak belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin hepsine bilgilendirilmiş gönüllü olur formu onayı alındıktan sonra çalışmaya katılmayı onaylamıştır. Çalışma toplam 159anne üzerinde uygulanmıştır.

3.4.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Çalışmanın amacı doğrultusunda anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda çalışmaya katılan kişilerin sosyo-demografik bilgileri, engelli bireyi tanımaya yönelik ve ADÖ (Aile Değerlendirme Ölçeği) kullanılarak anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu toplam üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya katılan kişilerin sosyo-demografik(yaş, meslek, eğitim durumu, medeni durum vb.) özellikleri, ikinci bölümde zihinsel engelli çocuğu tanımlayıcı sorulardan oluşmakta ve son bölümde de ADÖ ölçek sorularından oluşmaktadır. Çalışmada toplam 71 sorudan oluşup bunlardan 60 tanesi ADÖ ölçek sorularından oluşmaktadır.

ADÖ, ABD(Amerika Birleşik Devletleri)'de Brown Üniversitesi ve Buttler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiş olup, ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini belirleyen bir ölçü aracıdır. Ölçek, Bulut tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile Türkiye'ye kazandırılmıştır. ADÖ, McMaster Aile İşlevleri Modelinin(McMaster Model of Family Functioning) klinik olarak aileler üzerine uygulanması ile elde edilmiştir. ADÖ yedi alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar McMaster Model'in alt boyutları olup 6 tanesi aile

işlevlerindeki her bir sorun alanını tek tek ele alan, bir tanesi de genel işlevler üzerinde odaklaşan toplam 60 sorudan oluşmaktadır. Bu alt ölçekler, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlardır.

Ölçeğin uyarlama çalışması Bulut (1990) tarafından yapılmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach-alfa ile değerlendirilen iç tutarlık katsayıları 38 ile 86 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği boşanma sürecinde olan ve olmayan grupların aldıkları puanlar karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin bu iki grubu anlamlı düzeyde ayırt ettiği bulunmuştur. (Bulut 1990).

Bu araştırmada kullanılan ADÖ, ABD Brown Üniversitesi'nden getirilmiş, Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması araştırmacı tarafından yapılmıştır (Bulut, 1990). Ölçeğin İngilizce orijinali dil bilir üç uzman tarafından dilimize çevrildikten sonra, aile terapisi konusunda uzmanlaşmış bir öğretim üyesinin önerileri doğrultusunda her bir madde için maddeyi en iyi açıklayan çeviri benimsenmiştir. Bazı maddeler için İngilizce kavramların ne ifade ettiğini anlamak üzere Türkiye'de iki yıldır yaşayan bir Amerikalı öğretim üyesine danışılmıştır. Böylece Türkçesi hazırlanan ADÖ, psikiyatrist, psikolog ve sosyal hizmet uzmanından oluşan 20 kişilik bir uzman grubuna dağıtılmış, ifadelerin Türkçede anlaşılıp anlaşılmadığına ilişkin olarak kendilerinden bilgi toplanmıştır. Her madde, her bir uzmanın önerileri doğrultusunda gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, ADÖ uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliği (construct validity) bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile sınanmıştır (Gronlund, 1985 akt. Bulut 1993: 52). Boşanma, kadın ve erkeğin artık birlikte yaşayamayacaklarına karar verdikleri zaman vuku bulduğundan bu grupta aile işlevlerinin gerçekten işlevsiz olduğu düşünülmüş, ADÖ 25 boşanma sürecinde olan kadın ve erkeğe, 25 de normal evlilik sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Boşanma sürecindeki kişilere, boşanma davasına bakan avukatlar aracılığı ile ulaşılmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t testi ile test edilmiştir.

Ölçeğin uyum geçerliliğini (Concurrent validity) incelemek amacıyla ADÖ ölçeği, halen evli bulunan 25 kişiye Evlilik Yaşam Ölçeği (Tezer, 1986) ile birlikte uygulanmıştır. Evlilik yaşam ölçeği 10 sorudan oluşan, kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçek olduğundan, ADÖ'nün sadece "Genel Fonksiyonlar" alt ölçeği ile

karşılaştırılmıştır. Deneklerin her iki ölçekten aldıkları puanlar üzerinden hesaplanan Pearson-momentler çarpımı korelasyon katsayısı 0.66'dır. Bu değer $p=0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Aracın güvenilirliği iç tutarlık ve puan değişmezliği açısından incelenmiştir. Ölçeğin iç tutarlığı ile ilgili analiz, 67 deneğin ADÖ 'ne verdikleri cevaplar üzerinden her bir alt grup için ayrı ayrı Cronbach alfa kat- sayıları hesaplanarak yapılmıştır.

3.4.4. Ölçme Aracının Güvenirlik Çalışması

Geliştirilmeye çalışılan ölçeğin güvenilirlik düzeyi, Cronbach alfa (α) güvenilirlik yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,972$ 'dir. Hesaplanan $\alpha=0,972$ 'lik güvenilirlik katsayısı ölçeği oluşturan aile değerlendirme ölçeği maddeleri arasında çok yüksek düzeyde bir iç tutarlılık olduğunu ifade etmektedir.

Aile değerlendirme ölçeğine ilişkin elde edilen Cronbach Alfa Katsayısı değeri, ölçme aracının homojenliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı 1 sayısına yaklaştığı derecede ölçme aracının tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir. Tablo 2' ye bakıldığında ölçme aracının toplam Cronbach Alfa Katsayısı 0,972 olduğu görülmektedir. Özdamar (1999) güvenilirlik katsayısına ilişkin ölçüt değerleri aşağıda olduğu gibi ifade etmektedir.

Tablo 2. Aile değerlendirme ölçeği geçerlilik güvenilirlik analizi

Aile Değerlendirme Ölçeği Maddeleri	Madde Ortalamaları	Madde Standart Sapması	Madde Silme Güvenirlik Katsayısı
Madde1	2.45	1.006	0.972
Madde2	2.30	1.105	0.971
Madde3	2.36	1.036	0.972
Madde4	2.19	1.180	0.971
Madde5	2.84	1.197	0.976
Madde6	1.82	1.062	0.972
Madde7	2.20	1.157	0.971
Madde8	2.14	1.133	0.971
Madde9	2.26	1.221	0.971
Madde10	2.04	1.122	0.971
Madde11	2.30	1.301	0.971

Tablo 2. Aile değerlendirme ölçeği geçerlilik güvenirlilik analizi(devam)

Aile Değerlendirme Ölçeği Maddeleri	Madde Ortalamaları	Madde Standart Sapması	Madde Silme Güvenirlilik Katsayısı
Madde12	2.13	1.073	0.971
Madde13	2.14	0.994	0.971
Madde14	2.28	1.262	0.971
Madde15	1.92	1.034	0.971
Madde16	1.86	0.994	0.971
Madde17	2.74	1.215	0.976
Madde18	2.83	1.186	0.976
Madde19	2.64	1.049	0.972
Madde20	1.77	0.905	0.972
Madde21	2.15	1.220	0.971
Madde22	2.05	1.114	0.971
Madde 23	1.80	0.939	0.972
Madde24	1.98	0.996	0.972
Madde25	2.86	1.106	0.975
Madde26	1.88	0.856	0.972
Madde27	1.96	0.952	0.971
Madde28	1.86	0.926	0.972
Madde29	1.47	0.704	0.972
Madde30	1.71	0.896	0.972
Madde31	2.38	1.311	0.971
Madde32	1.53	0.659	0.972
Madde33	2.22	1.121	0.971
Madde 34	2.21	1.254	0.971
Madde 35	2.18	1.190	0.971
Madde 36	3.12	0.981	0.974
Madde 37	2.29	1.275	0.971
Madde 38	2.10	1.118	0.971
Madde 39	2.25	1.232	0.971
Madde 40	2.06	1.039	0.971
Madde 41	2.30	1.159	0.971
Madde 42	2.39	1.246	0.971
Madde 43	1.9	0.858	0.971
Madde 44	2.27	1.178	0.971
Madde 45	2.24	1.057	0.971
Madde 46	1.98	0.961	0.971
Madde 47	2.19	1.092	0.971
Madde 48	2.17	1.023	0.971
Madde 49	1.92	0.913	0.971
Madde 50	2.14	1.010	0.971
Madde 51	2.04	0.952	0.971

Tablo 2. Aile değerlendirme ölçeği geçerlilik güvenirlik analizi(devam)

Aile Değerlendirme Ölçeği Maddeleri	Madde Ortalamaları	Madde Standart Sapması	Madde Silme Güvenirlik Katsayısı
Madde 52	2.23	1.069	0.971
Madde 53	3.35	0.801	0.974
Madde 54	2.19	1.099	0.971
Madde 55	2.11	0.967	0.971
Madde 56	1.89	0.831	0.972
Madde 57	1.89	0.910	0.972
Madde 58	2.04	0.894	0.972
Madde 59	1.89	0.871	0.972
Madde 60	1.89	0.954	0.971

- $0,00 < \alpha < 0,40$ olduğu zaman ölçek güvenilir değildir
- $0,41 < \alpha < 0,60$ olduğu zaman ölçek düşük güvenirliktedir
- $0,61 < \alpha < 0,80$ olduğu zaman ölçek orta düzeyde güvenilirirdir
- $0,81 < \alpha < 1,00$ olduğu zaman ölçek yüksek düzeyde güvenilirirdir

Yukarıda verilen ölçüt değerlere bakıldığında eldeki ölçeğin çok yüksek düzeyde bir güvenirlik katsayısına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğin istatistik tutumlarının belirlenmesinde güvenirlik düzeyi yüksek ölçme sonuçlarının elde edilebileceğini göstermektedir. Bunun dışında ölçeğin yapı geçerliliğinin de yüksek olduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır.

3.4.5. Veri Toplama Süreci

Türkiyeli ve Suriyeli zihinsel engelli çocuklara sahip annelerin ADÖ' den aldıkları puanlar aralarındaki farkı gösteriyor olsa da, işlevli ve işlevsizi ayıracak bir ölçü saptayıp, Aile Değerlendirme Ölçeği puanlarını bu bakımdan da değerlendirmenin faydalı olacağı düşünülmüştür. Ölçekte hangi puan ortalaması altında kalanların işlevsiz olarak değerlendirileceği konusu bu çalışmada teorik olarak ele alınmıştır. ADÖ' de ortalamalar 1.0 ile 4.0 arasında değişmektedir. Buna göre 2.0 puanın altında kalan puanlar, her alt boyutta işlevsizlik göstergesi olarak düşünülmektedir. Orijinal çalışmalarda da aynı yolun izlendiği görülmektedir.

Ölçeğin puanlanması ve değerlendirilmesi yapılırken her madde için cevap seçenekleri dört grupta toplanmıştır. Değerlendirmede, seçeneklere 1'den 4'e kadar puan verilmektedir. "Aynen Katılıyorum" seçeneğine 1 puan, "Büyük Ölçüde

Katılıyorum” seçeneğine 2 puan, “Biraz Katılıyorum” seçeneğine 3 puan ve “ Hiç Katılmıyorum ” seçeneğine ise 4 puan verilmektedir. Ölçeği oluşturan maddelerde iki tür ifade bulunmaktadır. Bunlar işlevlilik ve işlevsizlik gösteren ifadelerdir. Bazı maddeler olumlu, bazıları da olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan bazı sorularda aynen katılıyorum, bazılarında ise hiç katılmıyorum cevabı işlevli ilişkileri göstermektedir. Örneğin “Aynen Katılıyorum” seçeneği 34. maddede işlevsiz aile işlevini, 26.maddede ise işlevli aile işlevini göstermektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde, hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla işlevsizlik gösteren maddelere verilen puanlar 5’ten çıkarılarak her maddede “Aynen Katılıyorum” seçeneğinin en işlevli ve “Hiç Katılmıyorum” seçeneğinin ise en işlevsiz aile işlevini göstermesi sağlanmaktadır. Tüm maddelerde 1 puanın işlevli, 4 puanın ise işlevsiz cevabı göstermesi sağlanır. Bu şekilde elde edilen puanlar her alt boyut için toplanıp boyuttaki soru sayısına bölünerek ortalaması alınır ve o boyutun puanı belirlenmiş olur. Her boyuttaki maddelerin % 40 ından fazlası cevapsız bırakılmışsa o boyut için ortalama puan hesaplanmaz ve o kişi fire olarak kabul edilir. Elde edilen puanlama için ilk olarak en sol tarafa işaretlenen seçeneklerin puanları yazılır. Olumsuz maddelerde (* ile işaretlenmiştir.) ham puanlar 5’ten çıkarılarak gerçek puanlara dönüştürülür ve sonuç “dönüştürülmüş puanlar ” başlığı altına yazılır. Çizelgenin sağ tarafında yedi sütun altında küçük kutucuklar bulunmaktadır. Her sütun yedi alt boyuttan birini göstermektedir. İkinci olarak, madde puanları (işlevsizlik gösteren maddelerde dönüştürülmüş puanlar) sağ taraftaki uygun kutulara geçirilir. Her bir alt boyutun puanını bulmak için her sütundaki puanlar yukarıdan aşağıya toplanır ve bu toplam her alt boyut için cevaplanan madde sayısına bölünür. Böylece yedi alt boyut puanı elde edilir. Ölçek puanları 1(işlevli) ile 4 (işlevsiz) arasında değişmekte ve her alt boyut için hesaplanan puanlar 4’e yaklaştıkça o boyut açısından işlevsizliğin arttığı yorumu yapılmaktadır. Teorik olarak, 2 ayırt edici puan olarak belirlenmiştir. 2’nin altı işlevli, 2’nin üzeri işlevsiz aile işlevlerini göstermektedir (Bulut, 1990).

Çalışma kapsamındaki zihinsel engelli çocuğa sahip annelere ulaşmak için hazırlanan anket formu etik kurul onayıyla birlikte çalışmanın yapılacağı hastanelerden izin alındıktan sonra hastaneye gelen annelerle ön bilgilendirme yapıldıktan sonra uygulanmaya başlanmıştır. Suriyeli annelerle iletişim kurulması amacıyla Kızılay Derneği tarafından tercümanlık hizmeti desteği alınmıştır. Çalışma özellikle Türkçe bilen ailelerle yürütülmüştür. Çalışma yapılan Suriyeli anneler Türkiye’ de asgari 3 sene

ikamet etmiş olanlar arasında seçilmiştir. Bu kapsamda Suriyeli annelerle olan iletişim konusunda herhangi bir sorun yaşanmamış, likert tipli Aile Değerlendirme Ölçeğinde yer alan sorular anneler tarafından anlaşılabilir cevap verilmiştir. Anketlerin güvenilirlik katsayısının ($\alpha=0,972$) yüksek oranda çıkması bu tezi desteklemektedir. Anketlerin uygulanması noktasında ayrıca hastane başhekimliklerinden de destek alınmıştır. Katılımcıların daha samimi cevaplar vermesi ve araştırmada daha işlevli sonuçlara ulaşmak amacıyla anket uygulanırken çalışmada özellikle hassasiyet gösterilmiştir.

3.4.6. Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama aracı anket formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler düzenlendikten sonra çalışmada kullanılacak olan SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20.0 programına aktarılmıştır. Daha sonra çalışmada bazı istatistiksel analizler yapılmıştır. Bu kapsamda bazı sosyo-demografik özellikleri dikkate alınarak karşılaştırmalı olarak Ki- kare, frekans dağılımları, ortalama, yüzde, standart sapma gibi istatistiksel analizler yapılmıştır.

Ölçek 4'lü likert tipinde 60 maddeden oluşmaktadır (1= Aynen katılmıyorum, 4=Hiç katılmıyorum). Ayrıca ölçeğin güvenilirlik analizi yapıldıktan soruların seçenekleri 1, 2, 3, 4 olarak puanlandırılmıştır. Fakat 1, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 19, 21, 22, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 37, 39, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 58. Soruların puanlaması ters olup 4, 3, 2, 1 şeklinde puanlandırılmıştır. Daha sonra ölçek içerisinde yer alan sorular temelde 7 bölüme ayrılmıştır Bunlar;

- Problem Çözme:2, 12, 24, 38, 50, 60
- İletişim:3, 14, 18, 22, 29, 35, 43, 52, 59
- Roller:4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53, 58
- Duygusal Tepki verebilme:9, 19, 28, 39, 49, 57
- Gereken İlgii Gösterme:5, 13, 25, 33, 37, 42, 54
- Davranış Kontrolü:7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48, 55
- Genel İşlevler:1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 46, 51, 56. Sorulardan oluşmaktadır.

Bölgümlere ilişkin soru dağılımları yapıldıktan sonra her bölüme ait verilen cevapların ortalaması alınmış olup genel olarak annelerin görüşleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu noktada ayrıca temelde belirlenmiş bölümlerin ortalaması alındıktan

sonra korelasyon analiziyle aralarındaki ilişkinin yönü bulunmaya çalışılmış olup maddeler arasında bağımsız örneklem t-testi yapılarak da aralarındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçları %95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan kişilerden toplanıp analizi yapılmış olan verilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde, araştırmaya katılan Suriye ve Türkiye uyruklu anneleri tanıtıcı bilgiler(yaş, cinsiyet, uyruk, gelir gibi), engelli çocuğu tanıtıcı bilgiler, aile işlevliğı ile ilgili kişilerin görüşlerini yansıtan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmaya Katılan Kişilere Ait Sosyo-Demografik Özellikler

Tablo 3. Araştırmaya katılan kişilerin uyruğu

Seçim	<i>n</i>	%
Türkiye Cumhuriyeti	85	53.5
Suriye	74	46.5
Toplam	159	100.0

Tablo 3' te araştırmaya katılan annelerin uyruklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tablodan elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılanların %53.5'inin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, %46.5'inin de Suriye vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Uygulanan anketlerin bir kısmının güvenilir bir şekilde uygulanmadığı sonucuna ulaşıldıktan sonra bazı anketler analize tabi tutulmamıştır. Böylece Türkiyeli ve Suriyeli anneler arasında eşit bir dağılım planlanmışken bu denklik sağlanamamıştır.

Tablo 4. Araştırmaya katılan kişilerin yaş gruplandırması

Yaşınız grubu	<i>n</i>	%
18-25	1	0.6
26-35	60	37.7
36-45	77	48.4
46-55	18	11.3
56-65	3	1.9
Toplam	159	100.0

Tablo 4' te araştırmaya katılan annelerin yaş gruplarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanların %48.4'ünün 36-45 yaş grubunda, %37.7'sinin 26-35 yaş grubunda, %11.3'ünün 46-55 yaş grubunda,

%1.9'u 56-65 yaş grubunda ve %0.6'sı da 18-25 yaş grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun 36-45 yaş grubunda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya katılanların yaş grubunun uyruklarına göre dağılımı

Yaş grubu	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
18-25	0	0.0	1	1.4	1	0.6
26-35	42	49.4	18	24.3	60	37.7
36-45	35	41.2	42	56.8	77	48.4
46-55	7	8.2	11	14.9	18	11.3
56-65	1	1.2	2	2.7	3	1.9
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 5' te araştırmaya katılan kişilerin yaş gruplarının uyruklarına göre dağılımına yer yerilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşı annelerin %49.4'ünün 26-35 yaş grubunda olduğu, %41.2'sinin 36-45 yaş grubunda yer aldığı, %8.2'sinin 46-55 yaş grubunda yer aldığı ve %1.2'sinin de 56-65 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlardan Suriye vatandaşı annelerin ise %56.8'inin 36-45 yaş grubunda yer aldığı, %24.3'ünün 26-35 yaş grubunda yer aldığı, %14.9'unun 46-55 yaş grubunda yer aldığı, %2.7'sinin 56-65 yaş grubunda yer aldığı ve %1.4'ünün 18-25 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. buna göre araştırmaya katılanlardan Türkiye ve Suriye vatandaşı annelerin çoğunluğunun 26-35 yaş grubunu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan kişilerin öğrenim durumu

Öğrenim Durumu	<i>n</i>	%
Okur-yazar değil	32	20.1
İlkokul	34	21.4
Ortaokul	46	28.9
Lise	30	18.9
Üniversite	13	8.2
Yüksek Lisans	4	2.5
Toplam	159	100.0

Tablo 6' da araştırmaya katılan annelerin eğitim durumuna ilişkin bulgulara verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanların %28.9'u ortaokul mezunu, %21.4' ilkokul mezunu, %20.1'i okur-yazar değil, %18.9'u lise mezunu, %8.2'si niversite mezunu ve %2.5'i yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun ortaokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu tablodan hareketle zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin öğrenim durumlarının düşük olduğu ve bu durumun işlevselliklerine etki eden bir neden olduğu düşünülmektedir. Ayrıca dezavantajlı bölgelerde, dezavantajlı katılımcılarla yapılan bu araştırmada eğitim durumunun düşük olması ve engelli çocuğa sahip olma durumu akraba evlilikleri, anne ocuk sağlığı hizmetlerinin eksik kalması gibi nedenlere dayandırılabilir.

Tablo 7. Araştırmaya katılanların öğrenim durumlarının uyruklarına göre dağılımı

ğrenim durumu	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Okur-yazar değil	4	4.7	28	37.8	32	20.1
İlkokul	9	10.6	25	33.8	34	21.4
Ortaokul	33	38.8	13	17.6	46	28.9
Lise	25	29.4	5	6.8	30	18.9
Üniversite	10	11.8	3	4.1	13	8.2
Yüksek Lisans	4	4.7	0	0	4	2.5
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 7' de araştırmaya katılan kişilerin öğrenim durumlarının uyruklarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşı annelerin %38.8'inin ortaokul mezunu, %29.4'ünün lise mezunu, %11.8'inin niversite mezunu, %10.6'sının ilkokul mezunu, %4.7'sinin okur-yazar olmadığı ve %4.7'sinin de yüksek lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlardan Suriye vatandaşı annelerin olanların ise %37.8'inin okur-yazar olmadığı, %33.8'inin ilkokul mezunu, %17.6'sının ortaokul mezunu, %6.8'inin lise mezunu ve %4.1'inin de niversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşı annelerin çoğunluğunun ortaokul mezunu olduğu ve Suriye vatandaşı annelerin ise çoğunluğunun kendi dillerinde okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir.

Hsiao (2014)'e göre sosyo–ekonomik düzey ile aile işlevselliği arasında bağlantı vardır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyinin yüksekliği işlevli aile işleyişi ile önemli derecede ilgilidir. Ayrıca Türkiye ve Suriye vatandaşlarının aile işlevliğinin değerlendirilmeye çalışıldığı bu çalışmaya göre, eğitim durumu ile araştırmaya katılan kişilerin uyrukları arasında yapılan ki-kare analizi sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır($p<0.05$). Buna göre yapılan bu çalışma ile çalışmamız arasında eğitim durumu aile işleyişi arasında bir paralellik olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya katılan kişilerin meslekleri

Meslek	<i>n</i>	%
Ev Hanımı	142	89.31
Sağlık Sektöründe Memur	9	5.66
Öğretmen	3	1.89
Özel Sektör	3	1.89
Serbest Meslek	2	1.25
Toplam	159	100.0

Tablo 8’ de araştırmaya katılan annelerin mesleklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanların %89.31’inin ev hanımı, %5.66’sının sağlık sektöründe memur olduğu, %1.89’unun öğretmen olduğu, %1.89’unun özel sektörde çalıştığı ve %1.25’inin de serbest meslekte çalıştığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan annelerin yaklaşık onda dokuzunun ev hanımı olduğu tespit edilen önemli bir bulgudur. Yapılan araştırmada Türkiyeli ve Suriyeli annelerin büyük çoğunluğunun ev hanımı olması sonucu zihinsel engelli çocuklarının bakımını üstlenmeleri ile ilişkilendirilmektedir.

Literatürde zihinsel engelli çocuğa sahip olmakla katılımcıların meslekleri arasında doğrudan çalışılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma engelli çocuğa sahip olmakla meslek arasında anlamlı farkların olup olmadığını analiz edecek araştırmalara yol açacaktır.

Ayyıldız ve ark.’nın Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Baş Etme Yöntemlerinin Değerlendirildiği çalışmalarında katılımcı annelerin %93,1 gibi yüksek bir oranla ev hanımı oldukları gözlenmiştir(Ayyıldız ve ark., 2012). Kaner’e göre anneler geleneksel olarak evdedir ve çocuğun bakımından temelde sorumlu olan kişidir.

Ayrıca, eşlerine göre çocuk yetiştirmek için kişisel olarak daha çok fedakarlıkta bulunmakta ve sorunlu çocuklarına daha duyarlı olabilmektedirler (Kaner, 2016).

Tablo 9. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumu

Medeni durumu	<i>n</i>	%
Resmi nikâhlı-Evli	78	49.1
Resmi nikâhsız-Evli	47	29.6
Evli ayrı yaşıyor	6	3.8
Eşi vefat etmiş	19	11.9
Boşanmış	9	5.7
Toplam	159	100.0

Tablo 9’ da araştırmaya katılan annelerin medeni durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanların %49.1’inin resmi nikâhlı ve evli olduğu, %29.6’sının resmi nikâhsız ve evli olduğu, %11.9’unun eşinin vefat ettiği, %5.7’sinin eşinden boşandığı, %3.8’inin de evli olup ayrı yaşadığı belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun resmi nikâhlı ve evli oldukları belirlenmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarının uyruklarına göre dağılımı

	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Resmi nikâhlı-Evli	59	69.4	19	25.7	78	49.1
Resmi nikâhsız-Evli	7	8.2	40	54.1	47	29.6
Evli ayrı yaşıyor	6	7.1	0	0	6	3.8
Eşi vefat etmiş	4	4.7	15	20.3	19	11.9
Boşanmış	9	10.6	0	0	9	5.7
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

$$X^2(4, n=159)=64.60, p < 0.001$$

Tablo 10’ da araştırmaya katılan kişilerin medeni durumu ile uyruklarına ilişkin ki-kare analizi sonucuna yer verilmiştir. Tabloda yer bulgulara göre araştırmaya katılan Suriye vatandaşı annelerin %54.1’inin resmi nikâhlı ve evli olduğu, %25.7’sinin resmi nikâhlı ve evli olduğu, %20.3’ünün eşinin vefat etmiş olduğu belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin ise %69.4’ünün resmi nikâhlı ve evli olduğu, %10.6’sının boşanmış olduğu, %8.2’sinin resmi nikâhsız ve evli olduğu, %7.1’inin evli

ve ayrı yaşadığı, %4.7'sinin eşinin vefat ettiği belirlenmiştir. Ayrıca yapılan ki-kare analizi sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur($p<0.05$).

Tablo 11. Araştırmaya katılan kişilerin gelir gruplandırması

Gelir grubu	<i>n</i>	%
0-1603	65	40.9
1604-2000	33	20.8
2001-2500	16	10.1
2501-3000	20	12.6
3001-4000	12	7.5
4001-5000	4	2.5
5000+	9	5.7
Toplam	159	100.0

Tablo 11' de araştırmaya katılan kişilerin gelir gruplarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan kişilerin %40.9'unun aylık asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu(0-1603 TL), %20.8'inin aylık 1604-2000 TL gelirin olduğu, %12.6'sının aylık 2501-3000 TL arasında gelirin olduğu, %10.1'inin aylık 2001-2500 TL gelirin olduğu, %7.5'inin aylık 5000 TL ve üzerinde gelirin olduğu, %5.7'sinin aylık 4001-5000 TL arasında gelirin olduğu ve %2.5'inin de aylık 4001-5000 TL arasında bir gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların çoğunluğunun aylık asgari ücret altında bir gelire sahip olduğu belirlenen önemli bir sonuçtur. Araştırmaya katılan annelerin aylık ortalama gelirleri 2355.35 TL, standart sapması 1.612, en düşük gelir 500 TL ve en yüksek gelir 10.000 TL olarak belirlenmiştir.

Tablo 12. Araştırmaya katılanların gelir gruplarının uyruklarına göre dağılımı

Gelir Grubu	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
0-1603	23	27.1	42	56.8	65	40.9
1604-2000	16	18.8	17	23.0	33	20.8
2001-2500	11	12.9	5	6.8	16	10.1
2501-3000	14	16.5	6	8.1	20	12.6
3001-4000	10	11.8	2	2.7	12	7.5
4001-5000	2	2.4	2	2.7	4	2.5
5000+	9	10.6	0	0.0	9	5.7
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 12’ de araştırmaya katılan annelerin gelir gruplarının uyruklarına göre dağılımına yer yerilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşı annelerin %27.1’inin asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu(0-1603 TL), %18.8’inin 1604-2000 TL arasında gelire sahip olduğu, %16.5’inin 2501-3000 TL arasında gelire sahip olduğu, %12.9’unun 2001-2500 TL arasında gelire sahip olduğu, %11.8’inin 3001-4000 TL arasında gelire sahip olduğu, %10.6’sının 5000 TL ve üzerinde bir gelire sahip olduğu, %2.4’ünün de 4001-5000 TL arasında bir gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlardan uyruğu Suriye olanların ise, %56.8’inin asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu(0-1603 TL), %23’ünün 1604-2000 TL arasında gelire sahip olduğu, %8.1’inin 2501-3000 TL arasında gelire sahip olduğu, %6.8’inin 2001-2500 TL arasında gelire sahip olduğu, %2.7’inin 3001-4000 TL ve %2.7’sinin de 4001-5000 TL arasında gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanlardan uyruğu Türkiye olanların aylık gelir ortalaması 2862.94 TL iken Suriye vatandaşlarının ise aylık gelir ortalaması 1772.30 TL olarak tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlardan uyruğu Türkiye Cumhuriyeti ve Suriye olanların çoğunluğunun asgari ücretin altında bir gelire sahip oldukları(0-1603 TL) belirlenmiştir.

Ayrıca araştırmaya katılan kişilerin uyrukları ile gelir durumu arasında yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre, çalışmaya katılan Suriyeli vatandaşların aylık gelir ortalaması 1772.30, standart sapması, 885.621; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının aylık geliri 2862.94, standart sapması 1909.75 olarak belirlenmiştir.

Yapılan t testi analizi sonucuna göre ise gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir($p<0.05$).

Bonovcinova ve arkadaşları (2014)'nın ekonomik düzeyi farklı bireylerle yapmış oldukları çalışmaya göre, yoksulluk ile işlevsiz aile işleyişi arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca McCreary ve Dancy (2004)'ün tek ebeveynli düşük gelirli Afro-Amerikan aileler ile yaptığı çalışmasında aile işlevselliğinin temel boyutlarını belirlemiştir. Etkili aileler; duygusal beslenme, iletişim, birlikte bir şeyler yapma, birbirine yardım etme, ebeveyn- çocuk uyumu gibi konularda başarılı olduklarını tespit etmiştir. Suriyeli ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla yapılan bu çalışmanın sonucuna göre yoksulluk ile işlevsiz aile işleyişi arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yapılan bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti ve Suriye vatandaşlarının aile işlevliliğinin değerlendirilmesine yönelik olan çalışmamız arasında paralellik olduğu belirlenmiştir.

Tablo 13. Araştırmaya katılan kişilerin çocuk sayısı

Çocuk sayısı	<i>n</i>	%
1-3 çocuk	48	30.2
4-6 çocuk	82	51.6
7-9 çocuk	26	16.4
10-12 çocuk	3	1.9
Toplam	159	100.0

Tablo 13' te araştırmaya katılan annelerin çocuk sayılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlara göre araştırmaya katılan annelerin %51.6' sının 4-6 arasında çocuk sahibi olduğu, %30.2'sinin 1-3 arasında çocuğa sahip olduğu, %16.4'ünün 7-9 arasında çocuğa sahip olduğu ve %1.9'unun 10-12 arasında çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan annelerin çocuk ortalamaları 4.79, standart sapması 2.033, en düşük çocuk sayısı 2 ve en yüksek çocuk sayısı 12 olarak belirlenmiştir.

Tablo 14. Araştırmaya katılan kişilerin çocuk sayılarının uyruklarına göre dağılımı

Çocuk Sayısı	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
1-3 çocuk	38	44.7	10	13.5	48	30.2

4-6 çocuk	39	45.9	43	58.1	82	51.6
7-9 çocuk	7	8.2	19	25.7	26	16.4
10-12 çocuk	1	1.2	2	2.7	3	1.9
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 14’ te araştırmaya katılan kişilerin sahip oldukları çocuk sayılarının uyruklarına göre dağılımina yer yerilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan Türkiye vatandaşı annelerin %56.9’ unun 4-6 arasında çocuğa sahip olduğu, %44.7’sinin 1-3 arasında çocuğa sahip olduğu, %8.2’sinin 7-9 arasında çocuğa sahip olduğu ve %1.2’sinin de 10-12 arasında çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan Suriye vatandaşı annelerin ise %58.1’ inin 4-6 arasında çocuğa sahip olduğu, %25.7’sinin 7-9 arasında çocuğa sahip oldukları, %13.5’inin 1-3 arasında çocuğa sahip oldukları ve %2.7’sinin de 10-12 arasında çocuğa sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşları olanların çocuk sayılarının ortalamasının 4.07, Suriye vatandaşlarının ise 5.61 olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlardan Türkiye ve Suriye vatandaşlarının çoğunluğunun 4-6 arasında çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir.

Ngai ve Ngu (2016)’ nin aile işlevliğinin değerlendirildiği çalışmanın sonucuna göre, yeni çocuk sahibi olmanın aile ve evlilik işlevselliğini etkilediğini; ailelerin uyum duygusunun, ebeveynliğe geçişte aile ve evlilik işlevselliğinin yükselmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir(akt. Kocakaya, 2017). Yapılan bu çalışmanın sonucuna göre, aile işlevleri değerlendirmesine göre ailelerin sahip oldukları çocukların sayıları ile aile işlevliği alt faktörleri arasında yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre bütün alt faktörler ile sahip olunan çocuk sayıları arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonuçları ile çalışmamızın sonuçları arasında bu noktada benzerlik olduğu saptanmiştir.

Tablo 15. Araştırmaya katılan kişilerin aile yapısı

Aile yapısı	n	%
Çekirdek aile (karı- koca, evlenmemiş çocuklar)	78	49.1
Geniş aile (karı- koca, evli çocuk, torun vs)	66	41.5
Parçalanmış aile (ayrı yaşama, ölüm, kayıp)	15	9.4
Toplam	159	100.0

Tablo 15’ te araştırmaya katılan annelerin aile yapısına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan annelerin %49.1’inin çekirdek aile yapısına sahip olduğu, %41.5’inin geniş aile yapısına sahip olduğu ve %9.4’ünün parçalanmış aile olduğu tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan annelerin çoğunluğunun çekirdek aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 16. Araştırmaya katılanların aile yapısının uyruklara göre dağılımı

Aile Yapısı	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Çekirdek aile (karı- koca, evlenmemiş ocuklar)	67	78.8	11	14.9	78	49.1
Geniş aile (karı- koca, evli ocuk, torun vs)	18	21.2	48	64.9	66	41.5
Parçalanmış aile (ayrı yaşama, ölüm, kayıp)	0	0.0	15	20.3	15	9.4
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 16’ da araştırmaya katılan annelerin sahip oldukları aile yapısının uyruklarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanlardan Türkiye vatandaşı annelerin %78.8’ inin aile tipinin çekirdek aile olduğu, %21.2’sinin de geniş aileden oluştuğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlardan Suriye vatandaşı annelerin ise %64.9’ unun aile tipinin geniş aile olduğu, %20.3’ünün parçalanmış aile olduğu ve %14.9’unun da çekirdek aile olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlardan uyruğu Türkiye Cumhuriyeti olanların çoğunluğunun çekirdek aile tipinden oluştuğu, uyruğu Suriye olanların ise çoğunluğunun geniş aileden oluştuğu tespit edilmiştir.

4.2.Araştırmaya Katılan Ailenin Engelli ocuğunu Tanımlayıcı Bilgiler

Tablo 17. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuklarının yaş gruplandırması

Engelli ocuğun yaş grubu	<i>n</i>	%
0-6	16	10.1
7-10	111	69.8
11-14	27	17.0
15-17	5	3.1
Toplam	159	100.0

Tablo 17’ de araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının yaşlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılanların %69.8’i 7-10 yaş grubunda, %17’si 11-14 yaş grubunda, %10.1’i 0-6 yaş grubunda ve %3.1’i 15-17 yaş grubunda yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre araştırma dâhilindeki engelli çocuklarının çoğunlukla 7-10 yaş grubunu kapsadığı belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan annelerin engelli çocuklarının yaş ortalaması, 8.80; standart sapması, 2.275; en küçük yaş, 6 ve en yüksek yaşındaki ise 16 olarak belirlenmiştir.

Tablo 18. Araştırmaya katılanların engelli çocuklarının yaş grubunun uyruklarına göre dağılımı

Engelli çocuğun yaş grubu	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
0-6	10	11.8	6	8.1	16	10.1
7-10	64	75.3	47	63.5	111	69.8
11-14	10	11.8	17	23.0	27	17.0
15-17	1	1.2	4	5.4	5	3.1
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 18’ de araştırmaya katılan annelerin sahip oldukları engelli çocuklarının yaşlarının uyruklarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan Türkiye vatandaşı annelerin %75.3’ ünün engelli çocuğunun 7-10 yaş grubunda olduğu, %11.8’inin 0-6 yaş grubunda, %11.8’inin 11-14 yaş grubunda ve %1.2’sinin de 15-17 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan Suriye vatandaşı annelerin %63.5’inin engelli çocuğunun 7-10 yaş grubunda olduğu, %23’ünün 11-14 yaş grubunda olduğu, %8.1’inin 0-6 yaş grubunda olduğu ve %5.4’ünün de engelli çocuğunun 15-14 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. buna göre araştırmaya katılanlardan Türkiye ve Suriye vatandaşlarının engelli çocuklarının çoğunluğunun yaşlarının 7-10 yaş grubunda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 19. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuğun engel türü

Engel türü	<i>n</i>	%
Hafif Düzeyde Zihinsel Gelişme Geriliği	41	25.8
Orta Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği	47	29.6
Ağır Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği	35	22.0
İleri Derece Zihinsel Gelişim Geriliği	36	22.6
Toplam	159	100.0

Tablo 19’ da araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının engellilik düzeylerine ilişkin bulgular verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının %29.6’ sının engel türü orta düzey zihinsel gelişme geriliği, %25.8’inin hafif düzeyde zihinsel gelişme geriliği, %22.6’sının ileri derece zihinsel gelişim geriliği ve %22’sinin engel türü ağır düzey zihinsel gelişme geriliği olarak tespit edilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının engel türü çoğunlukla orta düzey zihinsel gelişme geriliği olarak belirlenmiştir.

Tablo 20. Araştırmaya katılanların çocuklarının engellilik türünün uyruklarına göre dağılımı

Engellilik türü	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hafif Düzeyde Zihinsel Gelişme Geriliği	22	25.9	19	25.7	41	25.8
Orta Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği	25	29.4	22	29.7	47	29.6
Ağır Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği	19	22.4	16	21.6	35	22.0
İleri Derece Zihinsel Gelişim Geriliği	19	22.4	17	23.0	36	22.6
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 20’ de araştırmaya katılan annelerin sahip oldukları engelli çocuklarının engellilik türünün uyruklarına göre dağılımına yer yerilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan Türkiye vatandaşı annelerin %29.4’ ünün engelli çocuğunun orta düzey zihinsel engelli olduğu, %25.7’sinin hafif düzey zihinsel engelli olduğu, %22.4’ünün ağır düzey zihinsel engelli olduğu ve %22.4’ünün de ileri derece zihinsel engelli olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan Suriye vatandaşı annelerin %29.7’ sinin engelli çocuğunun orta düzey zihinsel engelli olduğu, %25.7’sinin hafif zihinsel engelli olduğu, %23’ünün ileri derece zihinsel engelli olduğu ve %21.6’sının da ağır zihinsel engelli olduğu belirlenmiştir. Buna göre Suriye ve Türkiye vatandaşlarının çoğunluğunun engelli çocuğunun orta düzey zihinsel gelişme geriliği yaşadığı belirlenmiştir.

Tablo 21. Araştırmaya katılan ailelerin engelli çocuğunun engellilik nedeni

Engellilik nedeni	n	%
Doğum öncesi	44	27.7
Doğum anı	71	44.7
Doğum sonrası	44	27.7
Toplam	159	100.0

Tablo 21’ de araştırmaya katılan annelerin çocuklarının engelliliklerinin nedenlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının %44.7’ sinin engellilik nedeninin doğum anında meydana geldiğinde, %27.7’sinin doğum öncesinde ve %27.7’sinin doğum sonrasında meydana geldiği belirlenmiştir. Buna göre araştırma dâhilindeki çocukların engellilik nedenleri çoğunlukla doğum anında meydana geldiği belirlenmiştir.

Tablo 22. Araştırmaya katılanların çocuklarının engellilik nedenlerinin uyruklarına göre dağılımı

Engellilik nedeni	Türkiye Cumhuriyeti		Suriye		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Doğum öncesi	23	27.1	21	28.4	44	27.7
Doğum anı	41	48.2	30	40.5	71	44.7
Doğum sonrası	21	24.7	23	21.1	44	27.7
Toplam	85	100.0	74	100.0	159	100.0

Tablo 22’ de araştırmaya katılan kişilerin sahip oldukları engelli çocuklarının engellilik nedeninin uyruklarına göre dağılımına yer verilmiştir. Tabloda yer alan bulgulara göre araştırmaya katılan Türkiye vatandaşı annelerin %48’inin çocuğunun engellilik nedeninin doğumdan önce olduğu, %27.1’inin doğum anında olduğu ve %24.7’sinin de doğumdan sonra olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanlardan Suriye vatandaşı annelerin ise %40.5’inin çocuğunun engellilik nedeninin doğum anında olduğu, %28.4’ünün doğum öncesinden kaynaklandığı ve %21.1’inin de engellilik nedeninin doğumdan sonra olduğu belirlenmiştir. Buna göre Türkiye ve Suriye vatandaşlarının çoğunluğunun çocuklarının engellilik nedeninin doğum anında olduğu belirlenmiştir.

4.3.Araştırmaya Katılan Kişilerin Aile İşlevliğinin Araştırılması ve Bazı Karşılaştırmalar

Tablo 23. Aile ADÖ puanlarına yaş gruplarının etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Yaş Grubu	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	18-25	1.41	0.35	0.44	2.16		0.57
	26-35	1.34	0.19		2.82	0.63	
	36-45	1.38	0.12		2.76	0.47	
	46-55	1.50			2.63	0.54	
	56-65	1.38	0.28		2.91	0.35	
İletişim	18-25	1.64	0.24	1.67	2.44		0.35
	26-35	1.54	0.12		2.65	0.35	
	36-45	1.53	0.17		2.66	0.38	
	46-55	1.50			2.65	0.29	
	56-65	1.59	0.20		2.38	0.07	
Roller	18-25	1.49	0.33	0.69	3.09		0.15
	26-35	1.42	0.14		2.79	0.45	
	36-45	1.49	0.18		2.82	0.37	
	46-55	1.27			2.79	0.34	
	56-65	1.46	0.26		2.86	0.19	
Duygusal tepki verebilme	18-25	1.47	0.36	1.57	3.00		0.20
	26-35	1.34	0.20		2.78	0.56	
	36-45	1.38	0.23		2.86	0.43	
	46-55	1.16			2.92	0.43	
	56-65	1.41	0.30		2.75	0.11	
Gereken ilgiyi gösterme	18-25	1.99	0.25	0.42	2.71		0.34
	26-35	1.95	0.19		2.83	0.31	
	36-45	2.06	0.45		2.78	0.34	
	46-55	1.85			2.70	0.41	
	56-65	1.98	0.25		2.92	0.30	
Davranış kontrolü	18-25	1.58	0.27	0.80	2.62		0.20
	26-35	1.52	0.21		2.64	0.24	
	36-45	1.51	0.20		2.58	0.34	
	46-55	1.33			2.54	0.32	
	56-65	1.54	0.24		2.61	0.07	
Genel İşlevler	18-25	1.53	0.33	0.63	2.66		0.16
	26-35	1.45	0.12		2.75	0.56	
	36-45	1.45	0.10		2.82	0.35	
	46-55	1.41			2.79	0.19	
	56-65	1.49	0.25		2.91	0.11	

p > 0.05

p > 0.05

Tablo 23' te çalışmaya katılanların yaş gruplarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, hem Türkiye vatandaşları hem de Suriye vatandaşlarının yaş gruplarına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır(Suriye vatandaşları p>0.05; Türkiye vatandaşları, p > 0.05). Bu durum annelerin yaşlarının hangi uyruktan olursa olsun aile işlevlerine herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 24. Aile ADÖ puanlarına öğrenim durumlarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Öğrenim Durumu	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	Okur-yazar değil	1.45	0.83	2.29*	2.71	0.61	0.92
	İlkokul	1.38	0.14		2.74	0.49	
	Ortaokul	1.31	0.19		2.66	0.41	
	Lise	1.35	0.21		0.06	0.14	
	Üniversite	1.63	0.58		3.11	0.50	
	Yüksek Lisans	1.41	0.21		-	-	
İletişim	Okur-yazar değil	1.54	0.15	1.12	2.66	0.32	1.49
	İlkokul	1.54	0.12		2.56	0.40	
	Ortaokul	1.56	0.15		2.60	0.25	
	Lise	1.60	0.16		2.93	0.40	
	Üniversite	1.71	0.40		2.85	0.39	
	Yüksek Lisans	1.61	0.11		-	-	
Roller	Okur-yazar değil	1.50	0.21	1.63	2.75	0.46	0.45
	İlkokul	1.40	0.14		2.81	0.35	
	Ortaokul	1.41	0.15		2.90	0.33	
	Lise	1.46	0.14		2.92	0.14	
	Üniversite	1.66	0.62		2.78	0.10	
	Yüksek Lisans	1.43	0.08		-	-	
Duygusal tepki verebilme	Okur-yazar değil	1.33	0.19	1.03	2.72	0.59	1.83
	İlkokul	1.33	0.16		2.86	0.34	
	Ortaokul	1.42	0.19		2.91	0.23	
	Lise	1.38	0.22		3.26	0.27	
	Üniversite	1.58	0.64		3.05	0.41	
	Yüksek Lisans	1.29	0.28		-	-	
Gereken ilgiyi gösterme	Okur-yazar değil	2.14	0.45	1.93	2.84	0.38	0.38
	İlkokul	1.96	0.23		2.73	0.36	
	Ortaokul	1.91	0.15		2.76	0.25	
	Lise	1.98	0.20		2.80	0.12	
	Üniversite	2.15	0.43		2.76	0.35	
	Yüksek Lisans	1.95	0.15		-	-	
Davranış kontrolü	Okur-yazar değil	1.44	0.22	0.65	2.54	0.31	0.85
	İlkokul	1.53	0.19		2.59	0.34	
	Ortaokul	1.52	0.20		2.73	0.24	
	Lise	1.56	0.23		2.57	0.24	
	Üniversite	1.65	0.40		2.51	0.06	
	Yüksek Lisans	1.50	0.14		-	-	
Genel İşlevler	Okur-yazar değil	1.45	0.04	2.00	2.70	0.44	1.48
	İlkokul	1.46	0.07		2.80	0.40	
	Ortaokul	1.44	0.14		2.86	0.24	
	Lise	1.47	0.16		3.10	0.16	
	Üniversite	1.71	0.59		3.02	0.17	
	Yüksek Lisans	1.50	0.15		-	-	

p > 0.05; *p < 0.05

p > 0.05

Tablo 24’ te çalışmaya katılanların öğrenim durumlarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye vatandaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, Türkiye vatandaşlarında öğrenim durumlarında öğrenim düşük olanların daha işlevsiz oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda aile işlevlerinin öğrenim düzeyine etkisi Türkiye grubunda problem çözme alt boyutundaki bu farkın öğrenim

durumu ortaokul ve üniversite olan kişiler arasında olduğu belirlenmiştir. Problem çözme alt boyutu (Türkiye vatandaşları) incelendiğinde puan ortalamalarının ortaokul mezunu olanlarda 1.31, üniversite mezunu olanlarda 1.63 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında ev içerisinde problem yaşanması durumunda buna çözüm üretilmesi noktasında işlevlerin daha iyi yerine getirilmesi şeklinde düşünülebilir. Öğrenim düzeyi üniversite olan ailelerde ortaokul mezunu olan ailelere göre aile içerisindeki problemlere çözüm üretilmesi noktasında daha işlevli oldukları söylenebilir(Suriye vatandaşları, $p>0.05$, *Türkiye vatandaşları, $p< 0.05$; Türkiye vatandaşları, $p > 0.05$). Türkiye vatandaşı annelerinde zihinsel engelli çocuk sahibi olmak ile öğrenim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde engelli çocuğa sahip olmanın anneyi kişisel gelişim ve eğitim-öğretim faaliyetlerinden uzaklaştırdığı varsayımına ulaştırmaktadır.

Tablo 25. Aile ADÖ puanlarına medeni durumlarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Medeni Durumu	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	Resmi nikâhlı-Evli	1.40	0.31	0.61	2.89	0.35	1.12
	Resmi nikâhsız-Evli	1.33	0.16		2.67	0.61	
	Evli ayrı yaşıyor	1.36	0.06		-		
	Eşi vefat etmiş	1.41	0.16		2.78	0.40	
	Boşanmış	1.25	0.16		-		
İletişim	Resmi nikâhlı-Evli	1.59	0.22	0.34	2.69	0.34	0.65
	Resmi nikâhsız-Evli	1.57	0.13		2.60	0.37	
	Evli ayrı yaşıyor	1.51	0.16		-		
	Eşi vefat etmiş	1.59	0.15		2.71	0.29	
	Boşanmış	1.64	0.11		-		
Roller	Resmi nikâhlı-Evli	1.47	0.30	0.20	2.92	0.26	1.61
	Resmi nikâhsız-Evli	1.44	0.11		2.74	0.42	
	Evli ayrı yaşıyor	1.42	0.11		-		
	Eşi vefat etmiş	1.43	0.21		2.85	0.34	
	Boşanmış	1.40	0.11		-		
Duygusal tepki verebilme	Resmi nikâhlı-Evli	1.45	0.32	1.39	2.99	0.35	1.72
	Resmi nikâhsız-Evli	1.23	0.21		2.76	0.51	
	Evli ayrı yaşıyor	1.41	0.13		-		
	Eşi vefat etmiş	1.41	0.21		2.91	0.39	
	Boşanmış	1.27	0.14		-		
Gereken ilgiyi gösterme	Resmi nikâhlı-Evli	1.97	0.24	0.28	2.75	0.24	0.11
	Resmi nikâhsız-Evli	1.99	0.29		2.80	0.37	
	Evli ayrı yaşıyor	2.00	0.25		-		
	Eşi vefat etmiş	2.10	0.41		2.78	0.34	
	Boşanmış	1.96	0.22		-		
Davranış kontrolü	Resmi nikâhlı-Evli	1.56	0.24	0.32	2.63	0.24	1.06
	Resmi nikâhsız-Evli	1.49	0.16		2.54	0.31	
	Evli ayrı yaşıyor	1.52	0.26		-		
	Eşi vefat etmiş	1.53	0.23		2.67	0.36	
	Boşanmış	1.49	0.24		-		

Genel İşlevler	Resmi nikâhlı-Evli	1.50	0.28	0.20	2.92	0.32	1.79
	Resmi nikâhsız-Evli	1.47	0.07		2.72	0.43	
	Evli ayrı yaşıyor	1.43	0.17		-		
	Eşi vefat etmiş	1.41	0.11		2.86	0.30	
	Boşanmış	1.50	0.13		-		
				p > 0.05			p > 0.05

Tablo 25’ te çalışmaya katılanların medeni durumlarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, hem Türkiye vatandaşları hem de Suriye vatandaşlarının medeni durumlarına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır(Suriye vatandaşları $p > 0.05$; Türkiye vatandaşları, $p > 0.05$). Buna göre Türkiye ve Suriye vatandaşı annelerin medeni durumlarının karşılaştırılmasında aile değerlendirme ölçeğinin alt boyutlarında herhangi bir ilişkinin olmadığı, medeni durumun belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 26. Aile ADÖ puanlarına çocuk sayısına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Çocuk Sayısı	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	1-3 çocuk	1.41	0.35	0.48	2.83	0.76	0.22
	4-6 çocuk	1.35	0.21		2.75	0.49	
	7-9 çocuk	1.30	0.14		2.74	0.42	
	10-12 çocuk	1.50	-		2.50	0.94	
İletişim	1-3 çocuk	1.63	0.25	1.75	2.75	0.41	1.49
	4-6 çocuk	1.56	0.14		2.62	0.35	
	7-9 çocuk	1.49	0.14		2.69	0.30	
	10-12 çocuk	1.77	-		2.22	0.15	
Roller	1-3 çocuk	1.51	0.34	1.60	2.71	0.46	0.78
	4-6 çocuk	1.40	0.14		2.79	0.37	
	7-9 çocuk	1.41	0.15		2.88	0.35	
	10-12 çocuk	1.72	-		3.09	0.12	
Duygusal tepki verebilme	1-3 çocuk	1.44	0.37	0.51	2.86	0.70	0.50
	4-6 çocuk	1.39	0.21		2.89	0.40	
	7-9 çocuk	1.30	0.22		2.78	0.43	
	10-12 çocuk	1.50	-		2.58	0.35	
Gereken ilgiyi gösterme	1-3 çocuk	1.94	0.29	3.55*	2.78	0.28	0.55
	4-6 çocuk	1.94	0.16		2.75	0.33	
	7-9 çocuk	1.97	0.26		2.87	0.39	
	10-12 çocuk	2.71	-		2.78	0.10	
Davranış kontrolü	1-3 çocuk	1.59	0.26	1.46	2.49	0.14	0.50
	4-6 çocuk	1.51	0.21		2.62	0.31	
	7-9 çocuk	1.46	0.16		2.59	0.37	
	10-12 çocuk	1.77	-		2.50	0.07	
Genel İşlevler	1-3 çocuk	1.55	0.33	1.62	2.76	0.64	0.25
	4-6 çocuk	1.44	0.15		2.78	0.36	
	7-9 çocuk	1.41	0.06		2.85	0.30	
	10-12 çocuk	1.50	-		2.95	0.17	
				p > 0.05; *p < 0.05			p > 0.05

Tablo 26’ da çalışmaya katılanların çocuk sayılarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye vatandaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, Türkiye vatandaşlarında çocuk sayılarının düşük olanların daha işlevli oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda aile işlevlerinin çocuk sayısına etkisi Türkiye grubunda gereken ilgiyi verebilme alt ölçeğinde anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre, gereken ilgiyi verebilme alt ölçeği (Türkiye vatandaşları) incelendiğinde puan ortalamalarının 1-3 çocuk grubunda, 1.94; 4-6 çocuk grubunda 1.94; 7-9 çocuk grubunda, 1.97 ve 10-12 çocuk grubunda da 2.71 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında çocuk sayısı azaldıkça aile içerisinde çocuklarına gereken ilgiyi göstermenin yükseldiği bundan dolayı çocuk sayısı yükseldikçe aile işlevliğinin düştüğü düşünülmektedir. Çocuk sayısının az olması sonucunda ise annelerin daha işlevli oldukları söylenebilir(Suriye vatandaşları, $p>0.05$, *Türkiye vatandaşları, $p< 0.05$; Suriye vatandaşları, $p > 0.05$).

Tablo 27. Aile ADÖ puanlarına aile yapısına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Aile Yapısı	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	Çekirdek aile	1.39	0.30	0.45	2.93	0.41	0.40
	Geniş aile	1.34	0.15		2.70	0.57	
	Parçalanmış aile	1.38	0.28		2.78	0.40	
İletişim	Çekirdek aile	1.60	0.21	1.96	2.78	0.41	0.20
	Geniş aile	1.53	0.10		2.59	0.35	
	Parçalanmış aile	1.59	0.20		2.71	0.29	
Roller	Çekirdek aile	1.46	0.28	0.12	2.75	0.29	0.79
	Geniş aile	1.44	0.13		2.81	0.41	
	Parçalanmış aile	1.46	0.25		2.85	0.34	
Duygusal tepki verebilme	Çekirdek aile	1.42	0.31	0.23	3.06	0.38	0.17
	Geniş aile	1.38	0.20		2.78	0.48	
	Parçalanmış aile	1.41	0.29		2.91	0.39	
Gereken ilgiyi gösterme	Çekirdek aile	1.99	0.25	0.51	2.75	0.20	0.92
	Geniş aile	1.94	0.24		2.79	0.36	
	Parçalanmış aile	1.98	0.24		2.78	0.34	
Davranış kontrolü	Çekirdek aile	1.57	0.25	2.73	2.63	0.28	0.42
	Geniş aile	1.46	0.16		2.56	0.29	
	Parçalanmış aile	1.54	0.23		2.67	0.36	
Genel İşlevler	Çekirdek aile	1.50	0.27	0.78	2.99	0.25	0.12
	Geniş aile	1.44	0.09		2.74	0.42	
	Parçalanmış aile	1.49	0.24		2.86	0.34	

$p > 0.05$

$p > 0.05$

Tablo 27’ de çalışmaya katılanların aile yapısına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, hem Türkiye vatandaşları hem de Suriye vatandaşlarının aile yapısına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır(Suriye vatandaşları $p>0.05$; Türkiye

vatandaşları, $p > 0.05$). Buna göre zihinsel engelli çocuklara ailelerin yapısı ile bu çocuklara sahip annelerin aile işlevleri arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı ve aile yapısının belirleyici bir faktör olmadığı varsayımına ulaşılmıştır.

Tablo 28. Aile ADÖ puanlarına gelir gruplarına etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Gelir Grubu	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	0-1603	1.33	0.21	1.46	2.75	0.56	0.54
	1604-2000	1.35	0.14		2.77	0.41	
	2001-2500	1.31	0.26		2.83	0.45	
	2501-3000	1.39	0.24		2.50	0.50	
	3001-4000	1.38	0.15		2.66	0.70	
	4001-5000	1.33	0.00		3.16	0.70	
	5000+	1.62	0.59		-	-	
	İletişim	0-1603	1.56		0.15	0.85	
1604-2000	1.59	0.18	2.64	0.30			
2001-2500	1.54	0.14	2.66	0.15			
2501-3000	1.61	0.16	2.74	0.48			
3001-4000	1.60	0.22	2.89	0.32			
4001-5000	1.50	0.07	3.05	0.23			
5000+	1.71	0.38	-	-			
Roller	0-1603	1.44	0.13	1.09	2.83		0.43
	1604-2000	1.39	0.14		2.74	0.34	
	2001-2500	1.42	0.16		2.96	0.19	
	2501-3000	1.46	0.18		2.69	0.31	
	3001-4000	1.46	0.20		2.95	0.19	
	4001-5000	1.50	0.06		2.72	0.0	
	5000+	1.65	0.65		-	-	
	Duygusal tepki verebilme	0-1603	1.41		0.22	0.46	2.85
1604-2000		1.42	0.21	2.82	0.44		
2001-2500		1.33	0.18	2.86	0.24		
2501-3000		1.38	0.20	3.02	0.62		
3001-4000		1.45	0.20	2.58	1.29		
4001-5000		1.25	0.11	2.83	0.23		
5000+		1.51	0.70	-	-		
Gereken ilgiyi gösterme		0-1603	2.07	0.15	1.01*		2.80
	1604-2000	2.06	0.24	2.78		0.30	
	2001-2500	2.02	0.19	2.80		0.29	
	2501-3000	2.00	0.25	2.47		0.48	
	3001-4000	1.99	0.31	3.14		0.60	
	4001-5000	2.00	0.10	2.92		0.30	
	5000+	1.92	0.41	-		-	
	Davranış kontrolü	0-1603	1.54	0.18		0.25	2.61
1604-2000		1.57	0.27	2.60	0.36		
2001-2500		1.53	0.22	2.73	0.14		
2501-3000		1.50	0.23	2.42	0.21		
3001-4000		1.57	0.23	2.44	0.31		
4001-5000		1.44	0.00	2.50	0.07		
5000+		1.59	0.37	-	-		
Genel İşlevler		0-1603	1.45	0.17	1.19		2.77
	1604-2000	1.49	0.14	2.83		0.25	
	2001-2500	1.46	0.13	2.93		0.22	
	2501-3000	1.44	0.18	2.76		0.48	
	3001-4000	1.48	0.10	2.87		0.53	

	4001-5000	1.51	0.09		3.00	0.23	
	5000+	1.69	0.62		-		
p > 0.05; *p < 0.05				p > 0.05			

Tablo 28’ de çalışmaya katılanların gelir gruplarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye vatandaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, Türkiye vatandaşlarında geliri yüksek olanların daha işlevli oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda aile işlevlerinin gelir gruplarına etkisi Türkiye grubunda gereken ilgiyi verebilme alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre, gereken ilgiyi verebilme alt boyutu (Türkiye vatandaşları) incelendiğinde puan ortalamalarının 0-1603 TL grubunda, 2.07; 1604-2000 TL grubunda 2.06; 2001-2500 TL grubunda, 2.02 ve 2501-3000 TL grubunda, 2.00; 3001-4000 TL grubunda, 1.99; 4001-5000 TL grubunda, 2.00 ve 5000 TL ve üzeri gelire sahip olanların ise 1.92 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında gelir yükseldikçe aile içerisinde aile bireylerine gereken ilgiyi göstermenin yükseldiği bundan dolayı aile işlevliğinin gelir azaldıkça yerine getirilmediği düşünülmektedir. Gelirin yüksek olması sonucunda ise ailelerin daha işlevli oldukları söylenebilir(Suriye vatandaşları, p>0.05, *Türkiye vatandaşları, p< 0.05; Suriye vatandaşları, p > 0.05). Beckman (1983) Down Sendrom, Serebral Palsi ve Spina Bifida tipinde 31 engelli çocuğun annesi ile yaptığı çalışmada, zamana ihtiyaç duyma, maddi problemler, çocuğun bakım ihtiyacı ve davranış problemleri gibi konularda daha fazla kaygı yaşadıklarını göstermiştir. Söz konusu bu araştırma sonucu bizim araştırmamızı destekler niteliktedir.

Tablo 29. Aile ADÖ puanlarına engellilik nedenine etkisini gösteren ANOVA analizi(Suriye vatandaşları ve Türkiye vatandaşları)

İşlev	Engellilik nedeni	Türkiye Vatandaşı			Suriye Vatandaşı		
		$\bar{x}$	ss	F	$\bar{x}$	ss	F
Problem Çözme	Doğum öncesi	1.50	0.40	2.90*	2.68	0.39	0.33
	Doğum anı	1.34	0.20		2.76	0.45	
	Doğum sonrası	1.33	0.21		2.81	0.69	
İletişim	Doğum öncesi	1.68	0.29	3.68*	2.73	0.38	1.16*
	Doğum anı	1.55	0.12		2.62	0.33	
	Doğum sonrası	1.56	0.18		2.58	0.33	
Roller	Doğum öncesi	1.55	0.43	2.06	2.82	0.38	0.10
	Doğum anı	1.42	0.14		2.79	0.36	
	Doğum sonrası	1.42	0.14		2.83	0.40	
Duygusal tepki verebilme	Doğum öncesi	1.52	0.45	2.41	2.92	0.34	0.86
	Doğum anı	1.35	0.19		2.87	0.43	
	Doğum sonrası	1.40	0.22		2.75	0.56	
Gereken ilgiyi gösterme	Doğum öncesi	2.06	0.33	2.63	2.74	0.23	0.20
	Doğum anı	1.92	0.19		2.80	0.31	
	Doğum sonrası	2.00	0.21		2.79	0.44	
Davranış kontrolü	Doğum öncesi	1.62	0.31	1.71	2.61	0.30	0.15

	Doğum anı	1.52	0.18		2.57	0.35	
	Doğum sonrası	1.52	0.22		2.61	0.24	
Genel İşlevler	Doğum öncesi	1.57	0.41	1.98	2.81	0.36	0.30
	Doğum anı	1.45	0.12		2.76	0.35	
	Doğum sonrası	1.47	0.16		2.85	0.46	

p > 0.05; *p < 0.05   p > 0.05; *p < 0.05

Tablo 29’ da çalışmaya katılanların engellilik nedenine göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye ve Türkiye vatandaşlarında engellilik nedeni doğum öncesi olanların engellilik nedeni doğum sonrası olanlara göre aile işlevliği iletişim alt boyutu açısından daha işlevli oldukları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda aile işlevliğinin engellilik nedenine etkisi Türkiye ve Suriye grubunda iletişim alt boyutunda anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Suriye vatandaşlarında engellilik nedeni doğum öncesi olanların engellilik nedeni doğum sonrası olanlara göre aile işlevliği problem çözme alt boyutu açısından daha işlevsiz oldukları belirlenmiştir. Buna göre Türkiye vatandaşlarında iletişim alt boyutu incelendiğinde puan ortalamaları, doğum öncesi, 2.65; doğum anı, 2.58; doğum sonrası, 2.56 olduğu belirlenmiştir. Suriye vatandaşları iletişim alt boyutunda ise puan ortalamaları, doğum öncesi, 20.73; doğum anı, 2.62; doğum sonrası, 2.58 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye vatandaşlarında problem çözme alt boyutunda puan ortalamaları, doğum öncesi, 1.50; doğum anı, 2.34; doğum sonrası, 2.33 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında engellilik nedeni doğum öncesinden doğum sonrasına gittikçe aile içerisindeki iletişimin olumlu yönde işlev gördüğü, engellilik nedeni doğum sonrasından doğum öncesine doğru gittikçe de aile içerisindeki iletişimde daha işlevsiz olduğu söylenebilir. Ayrıca ADÖ alt faktörlerinden problem çözme açısından incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında bunu tersi olduğu görülmektedir. Engellilik nedeni doğum sonrasından doğum öncesine doğru gelirken aile içerisindeki bireylerin birbirlerinin problemlerini çözme noktasında daha işlevsizleştikleri görülmüştür (p > 0.05; *p < 0.05).

Tablo 30. Aile değerlendirme ölçeği-Genel işlevler-Roller korelasyon analizi

		Genel İşlevler
Roller	Pearson Korelasyon	0.948**
	<i>P</i>	0.000
	<i>n</i>	159

Tablo 30’ da araştırmaya katılan annelerin aile işlevliğinin araştırılması için kullanılan ölçeğin bölümlerinden genel işlevler annelerin rolleri ile genel işlevleri

arasında korelasyon analizinde pozitif yönde ($r= 0.948$) çok güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani araştırma dâhilindeki annelerin rolleri pozitif yönde arttıkça genel işlevleri de artmakta ve aynı şekilde genel işlevleri negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Bundan yola çıkarak aile içerisinde rollerinin bilincinde olan annelerin aile içerisindeki genel işlevlerde pozitif yönde bakış açısına sahip olduğu, rollerinin bilincinde olmayanların ise aile içerisindeki genel işlevlerde negatif yönde bir bakış açısına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda birinci hipotezimiz “Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan genel işlevleri ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki vardır” doğrulanmıştır.

Özşenol ve ark (2003)’ları tarafından Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD Başkanlığı polikliniğinden hizmet alan 145 engelli çocuk üzerinde yapılan engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirmesi isimli çalışmanın sonuçlarına göre, çocuğun özünden dolayı kendini suçlamanın genel fonksiyonu, rolleri ve emosyonel reaksiyonları etkilediği ve bunlar arasında aynı yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında Özşenol ve arkları tarafından 145 engelli çocuk üzerinde yapılan çalışmanın sonuçları ile çalışmamız arasında bir paralellik olduğu saptanmıştır.

Tablo 31. Aile değerlendirme ölçeği: “Roller-Davranış Kontrolü” korelasyon analizi

		Roller
Davranış Kontrolü	Pearson Korelasyon	0.902**
	<i>P</i>	0.000
	<i>n</i>	159

Tablo 31’ de araştırmaya katılan annelerin aile işlevliğinin araştırılması için kullanılan ölçeğin bölümlerinden davranış kontrolü ile roller arasında yapılan korelasyon analizi sonucu yer almaktadır. Buna göre, annelerin davranış kontrolü ile rolleri arasında korelasyon analizinde pozitif yönde ($r= 0.902$) çok güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani araştırma dâhilindeki annelerin davranış kontrolü pozitif yönde arttıkça rolleri de aynı yönde tepki göstermekte ve aynı şekilde davranış kontrolü negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Bundan yola çıkarak annelerin pozitif davranışları sonucunda aile içerisindeki rollerinin bilincinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca annelerin negatif davranışları sonucu kişilerin rollerinin bilincinde

olmadığı tespit edilen önemli bir sonuçtur. Çıkan sonuca göre ikinci hipotezimiz “Çalışmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğinin alt faktörlerinden olan davranış kontrolü ile ailenin rolleri arasında aynı yönde bir ilişki vardır” doğrulanmıştır.

Larson ve arkadaşları (1994) aile işlevlerinin araştırılmasına yönelik yapmış olduğu çalışmada, güvencesiz işlerde çalışan kişiler ve eşleri ile yürüttükleri çalışmada, iş güvensizliği stresi ile evlilik ve aile işlevselliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Kadınlara ait analiz sonuçlarına göre iş güvensizliği stresi; düşük evlilik uyumu, düşük genel aile işleyişi, yetersiz aile iletişimi, düşük problem çözme, yetersiz aile rolü netliği, düşük duygusal katılım, yetersiz duygusal davranış kontrolü, daha fazla evlilik ve aile problemleri ile anlamlı ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucuna göre, bu gruplar arasında korelasyon analizi sonucuna göre aynı yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Buna göre yapılan bu çalışmanın sonucu ile çalışmamız arasında benzer sonuçların olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 32. Aile değerlendirme ölçeği: “Problem çözme” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Problem Çözme
Türkiye Cumhuriyeti	1.3824
Suriye	2.7550

Tablo 32’ de araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğine ilişkin “problem çözme” değişkeninin annelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, annelerin “problem çözme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “problem çözme” puan ortalama ve standart sapması 1.3824 ± 0.28038 ve Suriye vatandaşlarının problem çözme puan ortalama ve standart sapması 2.7550 ± 0.52163 olarak saptanmıştır. İki grubun “problem çözme” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının problem çözmeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının problem çözmeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre üçüncü hipotezimiz “Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin problem çözme becerileri Suriye vatandaşı annelere göre daha aktiftir” doğrulanmıştır.

Suriye ve Türkiye vatandaşlarının aile işlevliğinin araştırıldığı bu çalışmada aile değerlendirme ölçeği alt faktörlerinden problem çözme faktörü açısından iki ülke vatandaşları incelendiğinde, Türkiye vatandaşlarının problem çözmede Suriye vatandaşlarına göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Bunun son zamanlarda Suriye’de kaynaklanan karışıklıktan sonra ülkesini terk eden ve kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede yaşamış oldukları ekonomik, sosyal vb. olumsuzluklardan dolayı yetersiz hissettikleri düşünülmektedir.

Tablo 33. Aile değerlendirme ölçeği: “İletişim” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	İletişim
Türkiye Cumhuriyeti	1.5928
Suriye	2.6488

Tablo 33’ te araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirme ölçeğine ilişkin “iletişim” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, annelerin “iletişim” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “iletişim” puan ortalama ve standart sapması 1.598 ± 0.20161 ve Suriye vatandaşlarının problem çözme puan ortalama ve standart sapması 2.6488 ± 0.35403 olarak saptanmıştır. İki grubun “iletişim” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının iletişime ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının iletişime ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu farklılık dördüncü hipotezimiz olan “Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin birbirleri arasındaki iletişimleri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha güçlüdür” ü desteklemektedir.

Aile değerlendirme ölçeği alt faktörlerinden problem iletişim faktörü açısından iki ülke vatandaşları incelendiğinde, Türkiye vatandaşlarının birbirleri arasındaki iletişimde Suriye vatandaşlarına göre daha güçlü bir iletişim içinde oldukları belirlenmiştir. Aile içerisinde ekonomik anlamda yaşanan sorunlar ve beraberinde kişinin psikolojik anlamda tükenmesine ve aile içerisinde iletişim kopukluğunun yaşanmasına neden olmaktadır. Suriyeli annelerin Türkiyeli annelere göre yaşamış oldukları bu eksikliğin bu tür sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 34. Aile değerlendirme ölçeği: “Roller” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Roller
Türkiye Cumhuriyeti	1.4605
Suriye	2.8145

Tablo 34’ te araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirmesine ölçeğine ilişkin “roller” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, annelerin “roller” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “roller” puan ortalaması ve standart sapması 1.4605 ± 0.25949 ve Suriye vatandaşlarının “roller” puan ortalaması ve standart sapması 2.8145 ± 0.38080 olarak saptanmıştır. İki grubun “roller” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının rollere ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının rollere ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre beşinci hipotezimiz “Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin rollerinin bilincinde olmaları, Suriye vatandaşı annelerine göre daha yüksektir” doğrulanmıştır.

Aile değerlendirme ölçeği alt faktörlerinden aile içerisindeki rollerinin farkında olmaları ve bunun bilincinde olup aile içerisindeki rollerini üstlenmeleri açısından iki ülke anneleri incelendiğinde, Suriye vatandaşlarının diğer ülkedeki vatandaşlara göre rollerinin bilincinde oldukları belirlenmiştir. Bunun ülkesini terk eden Suriye ailelerinin ülkesinin dışında ailelerini geçindirmeye çalışan bu vatandaşların yaşamış oldukları barınma, ekonomik, sosyal vb. nedenlerden ötürü aile içerisindeki görevlerini üstlenmesi noktasında üstlerine düşeni yerine getirmede yetersiz kaldıkları bunun sonucunda da Suriye vatandaşlarının aile içerisindeki rollerini yerine getirmekte yetersiz kaldıkları düşünülmektedir.

Tablo 35. Aile değerlendirme ölçeği: “Duygusal tepki verebilme” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Duygusal Tepki Verebilme
Türkiye Cumhuriyeti	1.4133
Suriye	2.8536

Tablo 35’ te araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirmesine leğine ilişkin “duygusal tepki verebilme” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, ailelerin “duygusal tepki verebilme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “duygusal tepki verebilme” puan ortalama ve standart sapması 1.4133 ± 0.29588 ve Suriye vatandaşlarının “duygusal tepki verebilme” puan ortalama ve standart sapması 2.8536 ± 0.45827 olarak saptanmıştır. İki grubun “duygusal tepki verebilme” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının duygusal tepki verebilmeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının duygusal tepki verebilmeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu puan ortalamasına göre altıncı hipotezimiz “alışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin herhangi bir olay karşısında olumlu duygusal tepki verebilmeleri becerileri, Suriye vatandaşı annelerine göre daha gcldr” doğrulanmıştır.

Özşenol ve ark (2003) tarafından engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi isimli çalışmanın sonucuna göre, ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi sonucunda; annelerin duygusal tepki verebilme fonksiyonundan aldıkları ortalama puan 1.80 olarak bulunmuştur. Duygusal tepki verebilme fonksiyonu, aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Yapılan bu çalışmanın sonucuna göre ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ailelerin duygusal tepki verebilme fonksiyonuna göre puan ortalaması 1.43 ve Suriye vatandaşlarının ise puan ortalaması 2.85 olarak tespit edilmiştir. Burada Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının duygusal tepki verebilme fonksiyonunda benzer sonuçlar gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 36. Aile değerlendirme leği: “Gereken ilgiyi gösterme” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Gereken ilgiyi gösterme
Türkiye Cumhuriyeti	1.9818
Suriye	2.7876

Tablo 36 da araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirmesine leğine ilişkin “gereken ilgiyi gösterme” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, ailelerin “gereken ilgiyi

gösterme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “gereken ilgiyi gösterme” puan ortalama ve standart sapması 1.9818 ± 0.24966 ve Suriye vatandaşlarının “gereken ilgiyi gösterme” puan ortalama ve standart sapması 2.7876 ± 0.33958 olarak saptanmıştır. İki grubun “gereken ilgiyi gösterme” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gereken ilgiyi göstermeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının gereken ilgiyi göstermeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre yedinci hipotezimiz “Çalışmaya katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı annelerin bireylerinin birbirlerine gereken ilgiyi göstermesi konusunda, Suriye vatandaşı annelerine göre daha bilinçlidir” doğrulanmıştır.

Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriye vatandaşlarına göre engelli çocuklarına gerekli ilgiyi göstermesi noktasında daha ileri düzeyde oldukları belirlenmiştir. Bunda son zamanlarda Suriye’de yaşanan savaş sonrasında ailelerin mağdur olup evlerinden ayrılması ve çocuklarına gereken ilgi ve şefkati göstermek için yeterli imkânlarla sahip olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 37. Aile değerlendirme ölçeği: “Davranış kontrolü” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Davranış Kontrolü
Türkiye Cumhuriyeti	1.5498
Suriye	2.5952

Tablo 37 de araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirmesine ölçeğine ilişkin “davranış kontrolü” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, ailelerin “davranış kontrolü” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “davranış kontrolü” puan ortalama ve standart sapması 1.5498 ± 0.239 ve Suriye vatandaşlarının “davranış kontrolü” puan ortalama ve standart sapması 2.5952 ± 0.30945 olarak saptanmıştır. İki grubun “davranış kontrolü” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının davranış kontrolüne ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının davranış kontrolüne ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 38. Aile değerlendirme ölçeği: “Genel işlevler” bağımsız örneklem t-testi

Uyruğu	Genel işlevler
Türkiye Cumhuriyeti	1.4928
Suriye	2.8067

Tablo 38 de araştırmaya katılan annelerin aile değerlendirmesine ölçeğine ilişkin “genel işlevler” değişkeninin ailelerin uyruğu ile karşılaştırmasına yönelik bağımsız örneklem t-testi sonucuna yer verilmiştir. Buna göre, ailelerin “genel işlevler” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “genel işlevler” puan ortalama ve standart sapması 1.4928 ± 0.24972 ve Suriye vatandaşlarının “genel işlevler” puan ortalama ve standart sapması 2.8067 ± 0.39187 olarak saptanmıştır. İki grubun “genel işlevler” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın sebebi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının genel işlevlerine ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının genel işlevlerine ilişkin puanlarından daha düşük olmasıdır.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiyeli ve Suriyeli ailelerde zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşamış oldukları aile içerisindeki sıkıntıların tespiti ve bunlarla ilgili aileye yönelik ne gibi iyileştirici çalışmaların yapılabileceğinin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulguların ışığında araştırmanın sonuçları ve bu sonuçlara yönelik önerileri yer almaktadır.

5.1.Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, şöyle özetlenebilir: Araştırmanın en temel bulgusu, zihinsel engelli çocuğa sahip Suriyeli annelerin aile işlevleri; zihinsel engelli çocuğa sahip Türkiyeli annelerin aile işlevlerden daha işlevsizdir. Başka bir ifadeyle, engelli çocuğa sahip Suriyeli annelerde hesap edilen ADÖ puan ortalamaları ölçeğin her alt boyutunda, engelli çocuğa sahip Türkiyeli annelerin ADÖ puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu sonuç, araştırmada varsayılan hipotezleri doğrulamakta ve literatür bilgileri ile de desteklenmektedir.

Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, kalanın Suriye vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Bunun sonucunda araştırmaya katılanların çoğunluğunun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan tüm annelerin çoğunluğunun ve ayrı ayrı Türkiyeli ile Suriyeli olanların 26-35 yaş grubu ve 36-45 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerle yapılan bu araştırmanın geneli yaş ortalamasının yüksek olmadığı annelerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan annelerin çoğunluğunun ortaokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin eğitim-öğretim oranının genel itibarıyla düşük olduğu, lisans ve yüksek lisans mezunu annelerin çok az olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca annelerin uyruklarına göre olan dağılımında Türkiye vatandaşı olan annelerin çoğunluğunun ortaokul mezunu, Suriye uyruklu olan annelerin ise çoğunluğunun kendi dillerinde okuryazar olmadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin mesleklerine bakıldığında ise büyük çoğunluğunun çalışmadığı ve ev hanımı olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaklaşık yarısı resmi nikahlı bir şekilde evli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre bu durum gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş; Türkiyeli ve Suriyeli anneler içinde ayrı ayrı geçerli olmuştur.

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin gelir durumları değişkenlik göstermekle beraber çoğunluğun asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu saptanmıştır. İki ülke vatandaşı anneler arasında yapılan uyrukları ile gelir durumunu yansıtan bağımsız örneklem t-tesisi sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir($p<0.05$). Türkiye vatandaşı annelerin ortalama aylık gelirlerin ortalaması 2862.94 iken Suriye uyruklu annelerin 1772.30 olmaktadır. Asgari ücretin üstünde gelir oranı olan annelerin sayısı iki ülke vatandaşı annelerinde az olmasına karşın ortalamanın yüksek çıkması; aylık geliri çok yüksek olan annelerin ortalamayı yükseltmesinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya katılan annelerin büyük çoğunluğunun 4 ila 6 çocuk sahibi olduğu saptanmıştır. En düşük çocuk sayısı 2 iken en yüksek çocuk sayısına sahip ailenin 12 çocuğu bulunmaktadır. Araştırmaya katılan gruplar ayrı ayrı incelendiğinde Türkiyeli ve Suriyeli annelerin de büyük çoğunluğunun 4-6 çocuğa sahip oldukları sonucu çıkmıştır. Çocuk sayılarının ortalamalarına bakıldığında ise Suriyeli ailelerde ortalamanın daha yüksek çıktığı saptanmıştır.

Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin aile yapısına bakıldığında çoğunluğun çekirdek aile yapısına sahip olduğu saptanmıştır. Türkiye vatandaşı ailelerde büyük çoğunluğun yine çekirdek aileden oluştuğu fakat Suriyeli ailelerde bu durumun tersine büyük çoğunluğun aile yapısının geniş olduğu saptanmıştır.

Zihinsel engelli çocukların yaş durumlarına bakıldığında ise büyük çoğunluğun 7-10 yaş grubunda olduğu küçük bir kısmının ise 15-17 yaş grubunda olduğu, çocukların yaş ortalamasının 8.8 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca en küçük çocuk 6 en büyük çocuğun ise 16 yaşındadır. Türkiye vatandaşı ve Suriye vatandaşı çocukların yaş durumuna ayrı ayrı bakıldığında yine büyük çoğunluğunun 7-10 yaş grubunda olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının engel türü çoğunlukla orta düzey zihinsel gelişme geriliği olarak belirlenmiştir. Suriye ve Türkiye vatandaşlarının

çoğunluğunun engelli çocuğunun orta düzey zihinsel gelişme geriliği yaşadığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan annelerin engelli çocuklarının engellilik nedenlerinin çoğunlukla doğum anında meydana geldiği saptanmıştır. Bu durum Türkiye vatandaşı anneler ve Suriye vatandaşı anneler ayrı ayrı incelendiğinde aynı sonucu vermektedir. Çocuklarının engellilik nedeninin çoğunlukla doğum anında meydana gelmesi ciddi bir sorun ve sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmaya katılan annelerin yaş gruplarına göre Aile Değerlendirme Ölçeği(ADÖ)' den aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, hem Türkiye vatandaşı hem de Suriye vatandaşı annelerinin yaş gruplarına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır(Suriye vatandaşları $p>0.05$; Türkiye vatandaşları, $p > 0.05$). Bu durum annelerin yaşlarının hangi uyuşturucu olursa olsun aile işlevlerine herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya göre çalışmaya katılan annelerin öğrenim durumlarına göre Aile Değerlendirme Ölçeğinin genel puan ortalamaları incelendiğinde, Suriyeli anneler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Türkiye vatandaşı annelerin öğrenim durumları düştükçe aile değerlendirme ölçeğinden aldıkları puana göre daha işlevsiz oldukları saptanmıştır. Bu durum özellikle “problem çözme” alt boyutunda kendini göstermektedir. Öğrenim düzeyi yükseldikçe annelerin “problem çözme” alt boyutundan aldıkları puan yükselmiş ve daha işlevli oldukları sonucu çıkmıştır.

Çalışmaya katılanların medeni durumlarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, hem Türkiye vatandaşları hem de Suriye vatandaşlarının medeni durumlarına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır(Suriye vatandaşları $p>0.05$; Türkiye vatandaşları, $p > 0.05$).

Çalışmaya katılanların çocuk sayılarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye vatandaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, Türkiye vatandaşlarında çocuk sayılarının düşük olanların daha işlevli oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda aile işlevlerinin çocuk sayısına etkisi Türkiye grubunda gereken ilgiyi verebilme alt ölçeğinde anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre, gereken ilgiyi verebilme alt ölçeği (Türkiye vatandaşları) incelendiğinde puan ortalamalarının 1-3 çocuk grubunda, 1.94; 4-6 çocuk grubunda 1.94; 7-9 çocuk grubunda, 1.97 ve 10-12 çocuk grubunda da 2.71 olduğu belirlenmiştir. Puan

ortalamaları göz önüne alındığında çocuk sayısı azaldıkça aile içerisinde çocuklarına gereken ilgiyi göstermenin yükseldiği bundan dolayı çocuk sayısı yükseldikçe aile işlevliğinin düştüğü düşünülmektedir.

Çocuk sayısının az olması sonucunda ise annelerin daha işlevli oldukları söylenebilir(Suriye vatandaşları, $p>0.05$, *Türkiye vatandaşları, $p< 0.05$; Suriye vatandaşları, $p > 0.05$). Aile üyelerinin rolleri ile genel işlevleri arasında korelasyon analizi sonucuna göre gruplar arasında pozitif yönde ($r= 0.948$) çok güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani araştırma dâhilindeki ailelerin rolleri pozitif yönde arttıkça genel işlevleri de artmakta ve aynı şekilde genel işlevleri negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Bundan yola çıkarak aile içerisinde rollerinin bilincinde olan insanların aile içerisindeki genel işlevlerde pozitif yönde bakış açısına sahip olduğu, rollerinin bilincinde olmayanların ise aile içerisindeki genel işlevlerde negatif yönde bir bakış açısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya katılanların gelir gruplarına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye vatandaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, Türkiye vatandaşlarında geliri yüksek olanların daha işlevli oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda aile işlevlerinin gelir gruplarına etkisi Türkiye grubunda gereken ilgiyi verebilme alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre, gereken ilgiyi verebilme alt boyutu (Türkiye vatandaşları) incelendiğinde puan ortalamalarının 0-1603 TL grubunda, 2.07; 1604-2000 TL grubunda 2.06; 2001-2500 TL grubunda, 2.02 ve 2501-3000 TL grubunda, 2.00; 3001-4000 TL grubunda, 1.99; 4001-5000 TL grubunda, 2.00 ve 5000 TL ve üzeri gelire sahip olanların ise 1.92 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında gelir yükseldikçe aile içerisinde aile bireylerine gereken ilgiyi göstermenin yükseldiği bundan dolayı aile işlevliğinin gelir azaldıkça yerine getirilmediği düşünülmektedir. Gelirin yüksek olması sonucunda ise ailelerin daha işlevli oldukları söylenebilir(Suriye vatandaşları, $p>0.05$, *Türkiye vatandaşları, $p< 0.05$; Suriye vatandaşları, $p > 0.05$). Beckman (1983) Down Sendrom, Serebral Palsi ve Spina Bifida tipinde 31 engelli çocuğun annesi ile yaptığı çalışmada, zamana ihtiyaç duyma, maddi problemler, çocuğun bakım ihtiyacı ve davranış problemleri gibi konularda daha fazla kaygı yaşadıklarını göstermiştir. Söz konusu bu araştırma sonucu bizim araştırmamızı destekler niteliktedir.

Çalışmaya katılanların engellilik nedenine göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, Suriye ve Türkiye vatandaşlarında engellilik nedeni doğum öncesi olanların engellilik nedeni doğum sonrası olanlara göre aile işlevliği iletişim alt boyutu açısından daha işlevli oldukları belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda aile işlevliğinin engellilik nedenine etkisi Türkiye ve Suriye grubunda iletişim alt boyutunda anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Suriye vatandaşlarında engellilik nedeni doğum öncesi olanların engellilik nedeni doğum sonrası olanlara göre aile işlevliği problem çözme alt boyutu açısından daha işlevsiz oldukları belirlenmiştir. Buna göre Türkiye vatandaşlarında iletişim alt boyutu incelendiğinde puan ortalamaları, doğum öncesi, 2.65; doğum anı, 2.58; doğum sonrası, 2.56 olduğu belirlenmiştir. Suriye vatandaşları iletişim alt boyutunda ise puan ortalamaları, doğum öncesi, 20.73; doğum anı, 2.62; doğum sonrası, 2.58 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye vatandaşlarında problem çözme alt boyutunda puan ortalamaları, doğum öncesi, 1.50; doğum anı, 2.34; doğum sonrası, 2.33 olduğu belirlenmiştir. Puan ortalamaları göz önüne alındığında engellilik nedeni doğum öncesinden doğum sonrasına gittikçe aile içerisindeki iletişimin olumlu yönde işlev gördüğü, engellilik nedeni doğum sonrasından doğum öncesine doğru gittikçe de aile içerisindeki iletişimde daha işlevsiz olduğu söylenebilir. Ayrıca ADÖ alt faktörlerinden problem çözme açısından incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında bunu tersi olduğu görülmektedir. Engellilik nedeni doğum sonrasından doğum öncesine doğru gelirken aile içerisindeki bireylerin birbirlerinin problemlerini çözme noktasında daha işlevsizleştikleri görülmüştür ($p > 0.05$; $*p < 0.05$).

Çalışmaya katılanların aile yapısına göre ADÖ puan ortalamalarına bakıldığında, hem Türkiye vatandaşları hem de Suriye vatandaşlarının aile yapısına göre aralarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Suriye vatandaşları $p > 0.05$; Türkiye vatandaşları, $p > 0.05$). Buna göre zihinsel engelli çocuklara ailelerin yapısı ile bu çocuklara sahip annelerin aile işlevleri arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı varsayımına ulaşılmıştır.

Aile üyelerinin davranış kontrolü ile aile üyelerinin rolleri arasında korelasyon analizi sonucuna göre gruplar arasında pozitif yönde ($r = 0.902$) çok güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani araştırma dâhilindeki aile üyelerinin davranış kontrolü pozitif yönde arttıkça rolleri de aynı yönde tepki göstermekte ve aynı şekilde 29 davranış kontrolü negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Bundan yola çıkarak aile üyelerinin pozitif davranışları sonucunda aile içerisindeki kişilerin

rollerinin bilincinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca aile üyelerinin negatif davranışları sonucu kişilerin rollerinin bilincinde olmadığı tespit edilen önemli bir sonuçtur.

Ailelerin “problem çözme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “problem çözme” puan ortalama ve standart sapması 1.3824 ± 0.28038 ve Suriye vatandaşlarının problem çözme puan ortalama ve standart sapması 2.7550 ± 0.52163 olarak saptanmıştır. İki grubun “problem çözme” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının problem çözmeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının problem çözmeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Ailelerin “iletişim” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “iletişim” 30 puan ortalama ve standart sapması 1.598 ± 0.20161 ve Suriye vatandaşlarının problem çözme puan ortalama ve standart sapması 2.6488 ± 0.35403 olarak saptanmıştır. İki grubun “iletişim” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının iletişime ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının iletişime ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Ailelerin “roller” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “roller” puan ortalama ve standart sapması 1.4605 ± 0.25949 ve Suriye vatandaşlarının “roller” puan ortalama ve standart sapması 2.8145 ± 0.38080 olarak saptanmıştır. İki grubun “roller” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının rollere ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının rollere ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Ailelerin “duygusal tepki verebilme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, 31 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “duygusal tepki verebilme” puan ortalama ve standart sapması 1.4133 ± 0.29588 ve Suriye vatandaşlarının “duygusal tepki verebilme” puan ortalama ve standart sapması 2.8536 ± 0.45827 olarak saptanmıştır. İki grubun “duygusal tepki verebilme” ortalamaları arasında yapılan

bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının duygusal tepki verebilmeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının duygusal tepki verebilmeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Ailelerin “gereken ilgiyi gösterme” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “gereken ilgiyi gösterme” puan ortalaması ve standart sapması 1.9818 ± 0.24966 ve Suriye vatandaşlarının “gereken ilgiyi gösterme” puan ortalaması ve standart sapması 2.7876 ± 0.33958 olarak saptanmıştır. İki grubun “gereken ilgiyi gösterme” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($0.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gereken ilgiyi göstermeye ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının gereken ilgiyi göstermeye ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Ailelerin “davranış kontrolü” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “davranış kontrolü” puan ortalaması ve standart sapması 1.5498 ± 0.239 ve Suriye vatandaşlarının “davranış kontrolü” puan ortalaması ve standart sapması 2.5952 ± 0.30945 olarak saptanmıştır. İki grubun “davranış kontrolü” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının davranış kontrolüne ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının davranış kontrolüne ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Ailelerin “genel işlevler” puan ortalamaları arasında yapılan t-testi sonucuna göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının “genel işlevler” puan ortalaması ve standart sapması 1.4928 ± 0.24972 ve Suriye vatandaşlarının “genel işlevler” puan ortalaması ve standart sapması 2.8067 ± 0.39187 olarak saptanmıştır. İki grubun “genel işlevler” ortalamaları arasında yapılan bağımsız örneklem t testinin sonucuna göre anlamlı bir farklılık ($.000 < 0,05$) tespit edilmiştir. Bu farklılığın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının genel işlevlerine ilişkin puan ortalamalarının Suriye vatandaşlarının genel işlevlerine ilişkin puanlarından daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilen önemli bir sonuçtur.

5.2.Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen veriler; çocukların engellilik nedenlerinin, çoğunlukla doğum anında meydana geldiğini ortaya koymakta olup, bu bilgidен hareketle, kadınların doğum sürecinde yaşamış oldukları olumsuz durumları ve doğum esnasında yapılan yanlış müdahalelerin sağlıklı bilimsel yöntemlerle olması önem arz etmektedir. Aksi takdirde, bu hatalar zinciri sonucunda doğan küçük bireyler, daha hayata başlamadan engellilik gibi yaşam boyu bütün her şeylerini etkileyen büyük bir bireysel-toplumsal sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu noktada, doğumun daha sağlıklı gerçekleşmesi ve çocuğun herhangi bir engellilik ile karşılaşmaması için, bebeğinde anne karnında yaşadığı süre boyunca tıbbi kontrollerini sağlıklı yapabilmesine maddi-manevi destek sağlayabilecek daha ileri kamu düzenlemeleri ve anne-çocuk-aile destek programlarına gereksinim duyulduğu görülmektedir. Eşzamanlı olarak ebeveynleri aileleri, yeni evli çiftleri bilgilendirici ana-baba okulu vb. tüm kitleyi kapsayan sistemli-programlı kamu eğitim çalışmalarının yapılmasının da gelecek kuşakların sağlıklı inşası açısından büyük önem göstermektedir.

Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda, ailelerin rolleri pozitif yönde arttıkça genel işlevleri de artmakta ve aynı şekilde genel işlevleri negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Aile eğitim programları, yetersiz ailelere sistematik ve düzenli maddi destek uygulamalarıyla, ebeveynlerin “rollerini” başarılı ve etkili biçimde yerine getirmeleri, aile işlevselliğini de güvence altına alacağından, bu yönde gereksinim duyulan düzenlemeler yararlı olacaktır.

Çalışmaya katılan aile üyelerinin davranış kontrolü pozitif yönde arttıkça, aile içerisinde rollerinin bilincinde olma durumu da artmakta ve aynı şekilde davranış kontrolü negatif yönde azaldıkça rolleri de aynı yönde azalmaktadır. Bundan yola çıkarak, engelli çocuğa sahip ailelerin aile içerisindeki rollerinin bilincinde olmasının ailenin genel işlevleri açısından önem arz ettiği görüldüğünden, spesifik olarak engelli çocuğu bulunan ailelere rollerini başarıyla sürdürebilmeleri, davranış kontrolünün nasıl sağlanabileceği yönünde, bilgilendirici eğitim çalışmalarının yapılması yanında uygulamalı eğitimler, atölye çalışmaları, psikodrama etkinlikleriyle de öğretilmesinin, aile işlevliğinin artırılması noktasında ne kadar pozitif sonuçlar doğuracağı açıktır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, gereken ilgiyi gösterme kategorisine ilişkin puan ortalamalarının araştırma kapsamındaki Suriye vatandaşlarının ailelerinden

daha düşük olduğu, yani Türkiyeli aile bireylerinin “gereken ilgiyi gösterme” açısından mültecilerden daha işlevsel olduğu belirlenmiştir. Bundan yola çıkarak Suriye vatandaşlarının, mültecilik, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan çözemedikleri sorunlarla uğraştıkları ve aile içerisinde birbirlerine gereken ilgiyi göstermesi noktasında eksiklik ve yetersizliklerin olduğu düşünülebilir. Bu verilerden yola çıkarak, Suriyeli ailelerin yaşamış oldukları bu işlevsiz-yetersiz durumdan kurtulmaları ve aile üyelerinin birbirlerine yakın olmasının sağlanabilmesi için, uygun psiko-eğitim programlarının tasarlanarak, bu işlevsiz ve olumsuz durumdan kurtulmalarına yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Engelli Suriyeli çocukların ve ailelerinin, psikososyal açıdan da kayıt altına alınması ve sunulan hizmetler hakkında bilgilendirilmeleri ve aileleri işlevsel kılacak kamu çalışmalarının artırılması ve sadece sosyal yardımlarla yetinilmeyip, sistematik biçimde organize edilmesi gerekmektedir. Detaylı bilgi barındıran veri bankası ve harita oluşturulması, kişisel gelişimlerini hedef alan programların geliştirilmesi, engelli bireyleri hedef alan sosyal yardım uygulamalarının ilerletilmesi, insani krizlerin, risk altındaki gruplara etkisinin duyurulması, yapılan projelerde engelli bireylere yönelik aktiviteleri içeren faaliyetlerin teşvik edilmesinin yarar sağlayacağı öngörülmektedir.

Özel olarak; engelli Suriyelilerin savunuculuğu ile ilgili projelerin teşvik edilmesi, STK’larda Suriyeli engelli çocukların gönüllü çalışmalarının teşvik edilmesi, engelli çocukların okullaşmasını sağlamak, teşvik etmek ve denetlemek, sunulan hizmetlerin Suriyeli engelli çocuklara ulaşp ulaşmadığını takip etmek, sağlık hizmetlerine ulaşmalarını kolaylaştırmak, mülteci ailelerin işlevselliğinin artırılması yönünde çalışmalara ağırlık verme faaliyetlerin yapılmasının büyük yararlar sağlayacağı açıktır.

Kamu olarak mülteci statüsünde bireysel, ailevi sorunlarını üstlendiğimiz tüm Suriyeli mülteciler ve ailelerini, özellikle de engelli çocuğu bulunanların, çok daha etkili kamu sosyoekonomik destek programlarıyla maddi-manevi olarak zenginleştirilmesi, yaşamlarının daha da kolaylaştırılması, ailenin iyilik halini ve aile işlevselliğini pozitif yönde etkileyecektir.

6.KAYNAKÇA

- AbdEl-Moez K., ELSayed M., Fahmy MT., Haggag WE. Impact of mothers with depression, schizophrenia or epilepsy on family functioning, *Egyptian Journal of Psychiatry*, 2014, 35(2): 66-70.
- Akçamete G, 1991. Çok engelli çocuklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1991, 24(1), 145-50.
- Alacahan, O. (2010). Aile birliğini oluşturan faktörler ve işlevleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 289-298
- Aktaş A.M. Aile Danışmanlığı ve Hizmet Yaklaşımı. İçinde: Acar H., Negiz N., Akman E (editörler). *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, 1.baskı. Ankara, Maya Akademi, 2013.
- Atay M, 2007. İşitme engelli çocukların eğitiminde temel ilkeler, 1. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları
- Avcı R. Şiddet Davranışı Gösteren Ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke Ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2006.
- Avcıoğlu H, 2008. İşitme yetersizliği olan öğrenciler. İçinde: Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim, Ed: Diken İH, 1. Basım, Ankara, Pegem Akademi, s. 167-215.
- Aykara, A. 2011. Kaynaştırma Eğitimi Sürecindeki Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Uyumlarını Etkileyen Etmenler ve Okul Sosyal Hizmeti . *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (1), 63-84.
- Ayyıldız T, 2012. Konuk Şener D, Kulakçı H. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Baş Etme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi, *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2012;11(2):12.
- Barclay DA. Family functioning, psychosocial stress, and goal attainment in brain injury rehabilitation, *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 2013, 12(3): 159-175.
- Baykara Pehlivan K, Baykara Acar Y, 2009. Çocuklar ve eğitimde dışlanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 27-38.
- Berutti M., Dias RS., Pereira VA., Lafer B., Nery FG. Association between history of suicide attempts and family functioning in bipolar disorder, *Journal of Affective Disorders*, 2016, 192: 28-33.
- Bhugra D., Fiorillo A. Families, functioning and therapies, *International Review of Psychiatry*, 2012, 24 (2): 79-80.
- Boylu AA. Tek ebeveynli ailelerde finansal sıkıntı ve fonksiyonlar arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, 32(1): 55-72.
- Bulut I. Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi. Ankara, TC Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1993.

- Cillo D, 2009. AB giriş sürecinde engellilerin eğitimi ve istihdamı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Coty MB., Wallston KA. Problematic social support, family functioning, and subjective well-being in women with rheumatoid arthritis, *Women & Health*, 2010, 50(1): 53-70.
- Çağan K. Ailenin İşlevleri. İçinde: Canatan K., Yıldırım E. (editörler). Aile Sosyolojisi, 5.Baskı. İstanbul, Açılım Kitap, 2016.
- Çağlar D, 1982. Ortopedik özürlü çocuklar ve eğitimleri, 2. Basım, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, s. 12-15.
- Çalışkan, Merve 2017. Aile İşlevliğinin Evlilik Doyumuyla İncelenmesi, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(39): 59-74.
- Çıkkılı Y, 1996. Özel eğitime muhtaç çocukların Türk milli eğitim sistemi içindeki yeri ve önemi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Çiftçi D.B. Bir Meslek ve Uzmanlık Alanı Olarak Sosyal Hizmet. İçinde: Sosyal hizmete Giriş, Çiftçi DB, (Çeviri editörü). Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People, Zastrow C. 1.Baskı, Ankara, Nika Yayınevi, 2013.
- Dai L., Wang L. Review of family Functioning, *Open Journal of Social Sciences*, 2015, 3(12): 134-141.
- Danış MZ, 2006. Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşadığı duygular, çocuklarının geleceğe ilişkin düşünceleri ve umutsuzluk düzeyleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 91-107.
- Danış Z, 2001. Otistik çocuklar. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 1(2), 65-82.
- David HP. Healthy family functioning: a cross-cultural appraisal, *Bulletin of the World Health Organization*, 1978, 56(3): 327-342.
- Demirbilek M, 2013. Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(3), 58-64.
- Doğan, H. Zafer, "Aile Yapısının Durumsal Çözümlemesi", Ankara:1981, T.C. Başbakanlık Aile Toplum Dergisi, sayı.1
- Durduran Y, Bodur S, 2009. Engellilerin engellilikleri dışındaki sağlık sorunları: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Tıp Dergisi*, 25(2), 69-77.
- Düger T, Kayıhan H, 2001. Tekerlekli Sandalye kullanan kişiler için çevresel mimari engellerinin incelenmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 1(1), 23-35.
- Elbozan Cumurcu B, Karlıdağ R, Han Almış B, 2012. Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 84-98.
- Engelliler Kanunu, 5378 Sayılı Kanun. Resmi Gazete

- Enç M, Doğan Ç, Özsoy Y, 1987. Özel eğitime giriş. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 5, 97-69.
- Garrison MB., Blalock LB., Zarski JJ., Merritt PB. Delayed parenthood: An exploratory study of family functioning, *Family Relations*, 1997, 46(3), 281- 290.
- Ghanizadeh A., Shams F. Children's perceived parent-child relationships and family functioning in attention-deficit/hyperactivity disorder, *Child & Family Behavior Therapy*, 2007, 29(3): 1-11.
- Güllüpmar F, 2013. Toplumsal ilişkiler kıskacında zihin engelli olan bireyler ve aile yapıları: Eskişehir'de engelli ailesi hakkında sosyolojik bir alan çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 41-64.
- Gülmez D. Veri Toplama ve Ön Değerlendirme. İçinde: Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler, Çiftçi DB, (Çeviri editörü). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*, Sheafor BW., Horejsi CJ. 3.Baskı, Ankara, Nika Yayınevi, 2016.
- Gültekin N, Velimahmutoğlu A, Cindil OA, 2001. Zihinsel engelli bireyin mesleki rehabilitasyon ve sosyalizasyona yönelik uygulama projesi. Ankara, T.C.Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Saray Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü.
- Güran, N., "Aile Hizmetleri," H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 1,1:1983 (B).
- Gürsel O, 2008. Görme yetersizliği olan öğrenciler. İçinde: Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. Ed: Diken İH, Ankara, Pegem Akademi, s. 217-249.
- Hallaç, S., Öz, F. 2014. Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 6(2), 142-153, doi: 10.5455/cap.20130625102321
- Harunoğulları, M. 2016. Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Hashemian P., Sedaghati ME. Evaluation of family dysfunction in patients with schizophrenia and bipolar I disorder, *Journal of Biosciences and Medicines*, 2016, 4(02), 1-5.
- Heru AM., Ryan CE., Iqbal A. Family functioning in the caregivers of patients with dementia, *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 2004, 19(6): 533-537.
- Hsiao CY. Family demands, social support and family functioning in Taiwanese families rearing children with down syndrome, *Journal of Intellectual Disability Research*, 2014, 58(6): 549-559.
- Institute of Medicine and National Research Council. *Working Families and Growing Kids: Caring for Children and Adolescents*. Washington, DC, The National Academies Press, 2003.
- Işıkhan V, Körükçü Ö, Gökçearslan Çiftçi E, 2007. Sınıf öğretmenlerinin iş ortamında yaşamış olduğu bazı sorunlar ve tükenmişlik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 69-88.
- İkizoğlu M, 2005. Özürlü, özürlü ailesi ve toplum ilişkisi. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 5(1), 47-60.

- İnan S, Ceyhun Peker G, Tekiner S, Ak F, Dağlı Z, 2013. Engellilik, Türkiye’de engellilerin durumu ve sağlık hizmet sunumuna bir bakış. TAF Preventive Medicine Bulletin, 12(6), 723-8.
- Kaner S.Engelli Çocukları Olan Anne Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri. [Http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Eng](http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Eng). Erişim tarihi:11.05.2016
- Karataş K, Duyan V, 2001. Görme engellilerde benlik saygısı ve kaygı. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 1(2), 1-15.
- Karataş K, Duyan V, 2007. Görme engelli ilköğretim öğrencilerinin benlik saygısı. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 7(1), 4-16.
- Kaya F, 2010. Engelli çocuklarda depresyon ve kaygı düzeyi. 1. Basım, Adana, Nobel Kitabevi.
- Karakuş, Özlem, 2015.Zihinsel Engellilere Yönelik Durumun ve Hizmetlerin Uzman Görüşleri Perspektifinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karataş K, Oran B, 2007. Engelliler: Siyasetin periferinde kalanlar. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 7(2), 4-19.
- Kocakaya, Ramazan, 2017. Engelli Üyeye Sahip Ailelerdeki Bireylerin Psikolojik Dayanıklılığı ile Algılanan Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Koçman A, Tufan İ, 2005. Engellileri nasıl aramıza alabiliriz? Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 5(2), 30-4.
- Kongar, E. 1972. Toplumsal değişme: kuramlar ilkeler (Vol. 12). Bilgi Yayınevi
- Koutra K., Triliva S., Roumeliotaki T., Stefanakis Z., Basta M., Lionis C., Vgontzas AN. Family functioning in families of first-episode psychosis patients as compared to chronic mentally ill patients and healthy controls, Psychiatry Research, 2014, 219(3): 486-496.
- Kurnaz Özdemir D, 2012. Ortopedik engelli annelerin sorun ve beklentileri üzerine bir araştırma: Tuzla ilçesi örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet, 23(1), 67-81.
- Lanigan JD. A sociotechnological model for family research and intervention: How information and communication technologies affect family life, Marriage & Family Review, 2009, 45(6-8): 587-609.
- Larson JH., Wilson SM., Beley R. The impact of job insecurity on marital and family relationships, Family Relations, 1994, 43(2): 138-143.
- Lebleci DN, Öktem MK, Aydın MD, Ömürgönülşen U, 2005. Employment of persons with disabilities in Turkey: The effectiveness of current measures for the prevention of discrimination. Toplum ve Sosyal Hizmet, 16(1), 21-44.

- Ma JL., Wong TK., Lau LK., Pun SH. Perceived family functioning and family resources of Hong Kong families: Implications for social work practice. *Journal of Family Social Work*, 2009, 12(3): 244-263.
- Matejevic M., Todorovic J., Jovanovic AD. Patterns of family functioning and dimensions of parenting style, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2014, 141: 431-437.
- McCreary LL., Dancy BL. Dimensions of family functioning: Perspectives of low-income African American single-parent families, *Journal of Marriage and Family*, 2004, 66(3): 690-701.
- Murati R. Family in contemporary society, *Journal of Human Sciences*, 2016, 13(1): 510-513.
- Mussatayeva, M., & Mussatayeva, M. (2018). Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin Evlilik Doyumu İle Aile İşlevlerinin İncelenmesi (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Mutlu A, Piştav Akmeşe P, Kerem Günel M, 2008. Serebral Paralizi'li çocukların annelerinin perpektifinden yürüyüşleri ve geleceğe yönelik beklentileri. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 8(1-2), 87-98.
- Naçar M, Çetinkaya F, Baykan Z, 2012. Kayseri il merkezinde özürllülük, sakatlık ve engellilik. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(1), 71-80.
- Nazlı S. Aile Danışmanlığı, 12.Baskı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2016.
- Ngai FW., Ngu SF. Family sense of coherence and family and marital functioning across the perinatal period, *Sexual & Reproductive Healthcare*, 2016, 7: 33-37.
- Nichols M.P. Family Therapy. Çeviri: Gündüz O. Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler, 1.Baskı, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2013.
- Okur N, Erbil Erdugan F, 2010. Sosyal haklar ve özürllüler: Özürllülük modelleri bağlamında tarihsel bir değerlendirme. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*: s. 245-263, 4-6 Kasım, Denizli, Türkiye.
- Özbulut M, Özgür Sayar Ö, 2009. Bir sosyal dışlanma fotoğrafı-engelli bireylerin toplumla bütünleştirilmesine yönelik tespit, bilgilendirme ve veri tabanı oluşturma çalışması (ÖZVERİ-Malatya) projesi araştırma sonuçları-. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5 (17), 59- 76.
- Özden A.S. Sistem Kuramı ve Ekolojik Yaklaşım. İçinde: Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş, Karatay A, (Çeviri editörü). *An Introdution to Applying Social Work Theories and Methods*, Teater B. 1.Baskı, Ankara, Nika Yayınevi, 2015.
- Özgür İ, 2013. Engelli çocuklar ve eğitimi özel eğitim. Adana, Karahan Kitabevi.
- Özbesler C, 2008. Farklı gelişimsel özellikleri olan çocuğa sahip ailelerin sorunları. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 8(1-2), 25-36.

- Özdamar, K. (1999). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi, 2.bs., Eskişehir, Kaan Kitabevi.
- Özşenol F, Işıkkhan V, Ünay B, Aydın Hİ, Akın R, Gökçay E, 2003. Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-64.
- Patterson JM. (Çev: Kocakaya, Ramazan) Understanding family resilience, *Journal of clinical psychology*, 2002 58(3): 233-246.
- Peek CW., Bell NJ., Waldren T., Sorell GT. Patterns of functioning in families of remarried and first-married couples, *Journal of Marriage and the Family*, 1998, 50(3), 699-708.
- Pereira ML., Ferraz MPDT., Peçanha DLN., Mesquita ME., Finazzi MEP., Bordin IAS. Family functioning in adolescents with major depressive disorder: A comparative study, *Estudos de Psicologia (Campinas)*, 2015, 32(4): 641-652.
- Ritvo EC., Glick ID. *Marriage and Family Therapy*, 1st ed. Washington, DC, American Psychiatric Publishing, 2002.
- Scannapieco M. The importance of family functioning to prevention of placement: A study of family preservation services, *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1993, 10(6): 509-520.
- Shahmahmoudi R., Mazandarani MJZ. Effect of the role of family function on the resiliency of women with addicted husband in Tehran, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2015, 6 (1 S1): 400-406.
- Smith KM., Freeman PA., Zabriskie RB. An examination of family communication within the core and balance model of family leisure functioning. *Family Relations*, 2009, 58(1): 79-90.
- Şahin, Hüseyin. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocukların Evde Eğitimleri, Diyalog Danışmanlık Rehabilitasyon merkezi yayınları, İstanbul. 2013
- Şentürk Ü. Aile kurumuna yönelik güncel riskler, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2008, 14 (14): 7-31.
- Şipal RF, 2004. Kaynaştırma eğitimi veren eğitimcilerin engelli çocuklara yönelik tutumlarına genel bir bakış. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 4(1), 23-37.
- Tike Bafra L, Kargın T, 2009. Sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezi çalışanlarının bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecine ilişkin tutumları ve bu süreçte karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(4), 1933-72.
- Tuncer T, 2005. Rastlanma sıklığı düşük olan özel gereksinimli çocuklar. İçinde: Özel eğitime gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. Ed: Ataman A, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 289-309.
- Turan N. *Birey ve Aileler İle Sosyal Hizmet*, 1.Baskı. Ankara, Öz Baran Ofset Matbaacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., 2012.

- Tümekaya, S. (2001). Engelli Çocukların Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri Gereksinimi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 1 (2), 95-102.
- Türkoğlu N, Artan İ, 2001. Zihinsel engelli çocukların anne ve babalarının kaygı düzeylerine etki eden etmenlerin incelenmesi. *Ufkun Ötesi BİLİM Dergisi*, 1(2), 41-53.
- Uğuz Ş, Toros F, Yazgan İnanç B, Çolakkadıoğlu O, 2004. Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-7.
- Uysal H, 2008. Fiziksel yetersizliği/süreçten hastalığı olan öğrenciler. İçinde: Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. Ed: Diken İH, Ankara: Pegem Akademi, s. 251-296.
- Ünal A, 2010. Türk çocuk edebiyatında engellilerin temsili (1969-2009). Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vitale SA. Parent recommendations for family functioning with prader-willi syndrome: A rare genetic cause of childhood obesity, *Journal of pediatric nursing*, 2016, 31(1): 47-54.
- Wang J., He M., Zhao X. Depressive symptoms, family functioning and quality of life in chinese patients with type 2 diabetes, *Canadian Journal of Diabetes*, 2015, 39(6): 507-512.
- Wakimizu R., Yamaguchi K., Fujioka H., Numaguchi C., Nishigaki K., Sato N., Kishino M., Ozawa H., Iwasaki N. Assessment of quality of life, family function and family empowerment for families who provide home care for a child with severe motor and intellectual disabilities in Japan, *Health*, 2016, 8(04): 304.
- Watson, Sue. "Hafif Zihinsel Yetersizlik", <http://specialed.about.com/od/handlingallbehavior/types/a/MID.html>, (ErişimTarihi: 05.11.2016)
- Yavuz H, Baran G, Yıldız Bıçakçı M, 2010. İşitme engelli ve işitme engeli olmayan 9-17 yaş grubundaki çocukların sosyal uyumlarının karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 7-23.
- Yörükoğlu, A., & Aile, D. T. 1984. *Çocuk*, 2.baskı. Özgür Yayınevi, Ankara.
- Zabriskie RB., McCormick BP. The influences of family leisure patterns on perceptions of family functioning, *Family Relations*, 2001, 50(3): 281-289.
- Zan B, Özgür İ, 2004. Engelli çocuk, engelli aile. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(27), 18-27.

EKLER

EK1: VERİ TOPLAMA ARACI

GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Türk İle Suriyeli Annelerin Aile İşlevliğinin Karşılaştırılması” konulu tezin araştırılması amacıyla Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi çalışması kapsamında yürütülmekte olup verdiğiniz cevaplar hiçbir şekilde aleyhinize kullanılmayacak ve mahremiyete dikkat edilecektir. Araştırmanın tamamlanması için tüm soruları cevaplamanız önem arz etmektedir. Anket ile ilgili sorularınızı 0543 337 20 17 numaradan araştırmayı yürüten İslam AKÇE’ ye ulaşarak sorabilirsiniz.

Katkılarımızdan dolayı teşekkür ederim.

İslam AKÇE

Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu okudum. Hiçbir baskı ve zorlama olmadan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Uyuğunuz nedir?

( ) T.C ( ) Suriye

2. Yaşınız nedir?(Belirtiniz)

(.....)

3. Eğitimi Durumunuz nedir?

( ) Okur-yazar değil ( ) Üniversite
( ) İlkokul ( ) Yüksek Lisans
( ) Ortaokul ( ) Diğer
( ) Lise

4. Mesleğiniz nedir?(Belirtiniz)

(.....)

5. Medeni durumunuz nedir?

- Resmi nikâhlı evli Eşi vefat etmiş
 Resmi nikâhsız evli Boşanmış
 Evli ayrı yaşıyor Diğer

6. Aylık toplam geliriniz nedir?(Belirtiniz)

(.....)

7. Kaç çocuğunuz var (Belirtiniz)

(.....)

8. Hangi Aile Yapısına Sahipsiniz?

- Çekirdek aile (karı- koca, evlenmemiş çocuklar)
 Geniş aile (karı- koca, evli çocuk, torun vs)
 Parçalanmış aile (ayrı yaşama, ölüm, kayıp)
 Diğer (Belirtiniz)

B. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN SORULAR

9. Engelli Çocuğunuzun yaşı nedir?(Belirtiniz)

(.....)

10. Çocuğun engel türü nedir?

- Hafif Düzeyde Zihinsel Gelişme Geriliği
 Orta Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği
 Ağır Düzey Zihinsel Gelişme Geriliği
 İleri Derece Zihinsel Gelişim Geriliği

11. Çocuğunuzun engellilik nedeni nedir?

- Doğum Öncesi
 Doğum Anı
 Doğum Sonrası
 Diğer(Belirtiniz:.....)

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Toplam 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz.

Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum) Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar **çabuk ve samimi cevaplar** veriniz.

Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	( )	( )	( )	( )
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	( )	( )	( )	( )
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	( )	( )	( )	( )
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	( )	( )	( )	( )
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	( )	( )	( )	( )
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	( )	( )	( )	( )
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	( )	( )	( )	( )
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	( )	( )	( )	( )
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	( )	( )	( )	( )
11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	( )	( )	( )	( )
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	( )	( )	( )	( )
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	( )	( )	( )	( )
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	( )	( )	( )	( )
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	( )	( )	( )	( )
16.Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	( )	( )	( )	( )
17.Evde herkes başına buyruktur.	( )	( )	( )	( )
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	( )	( )	( )	( )
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	( )	( )	( )	( )
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	( )	( )	( )	( )
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	( )	( )	( )	( )
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	( )	( )	( )	( )
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	( )	( )	( )	( )
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	( )	( )	( )	( )
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	( )	( )	( )	( )
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	( )	( )	( )	( )
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	( )	( )	( )	( )
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	( )	( )	( )	( )
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	( )	( )	( )	( )
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	( )	( )	( )	( )

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	( )	( )	( )	( )
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	( )	( )	( )	( )
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	( )	( )	( )	( )
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	( )	( )	( )	( )
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	( )	( )	( )	( )
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacak ilgi gösteririz.	( )	( )	( )	( )
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	( )	( )	( )	( )
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	( )	( )	( )	( )
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	( )	( )	( )	( )
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	( )	( )	( )	( )
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüz.	( )	( )	( )	( )
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	( )	( )	( )	( )
45.Evde birden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	( )	( )	( )	( )
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	( )	( )	( )	( )
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	( )	( )	( )	( )
47.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	( )	( )	( )	( )
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	( )	( )	( )	( )
50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	( )	( )	( )	( )
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	( )	( )	( )	( )
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	( )	( )	( )	( )
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	( )	( )	( )	( )
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	( )	( )	( )	( )
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	( )	( )	( )	( )
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	( )	( )	( )	( )
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	( )	( )	( )	( )
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	( )	( )	( )	( )
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	( )	( )	( )	( )

Katkılarınızdan dolayı teşekkürler...

EK2:ETİK KURUL RAPORU

www.uskudar.edu.tr

Altunizade Mahallesi Hatuk Türksöy Sokak No:14 34562 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/521

25/04/2018

Doç.Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU
(İslam AKÇE)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 25/04/2018 tarihinde yapılan 04 Nolu toplantısında “**Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Türk ve Suriyeli Sığınmacı Annelerin Aile İşlevliğinin Karşılaştırılması**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuri TAs
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

EK3:ŞANLIURFA EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ İZİN

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Sayı : 33619151/ 1101
Konu: Tez Çalışması Hak.

26/02/2018

Sn:İslam AKÇE

26.02.2018 tarihinde hastanemiz yöneticiliğine vermiş olduğunuz dilekçe incelenmiş olup; Hastanemizde zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Türk ile Suriyeli annelerin Aile İşlevliğinin Karşılaştırılması konulu tez çalışmasını yapmanız uygun görülmüştür.
Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Murat HALİTOĞLU
Baştabip V.

Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Telefon 3171717 Faks 3172630

Ayrıntılı bilgi için Yazı İşleri
Telefon 3171717 Dahili 2560

EK4:ŞANLIURFA BALIKLIĞÖL DEVLET HASTANESİ İZİN

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
Şanlıurfa Balıklıgöl Devlet Hastanesi Başhekimliği

SAYI : 85950174-904.9/A-
KONU : Tez Çalışması Hk.

001140

02/03/2018

Sayın: İslam AKÇE
Balıklıgöl Devlet Hastanesi
Sosyal Çalışmacı

01/03/2018 tarihinde hastanemiz yöneticiliğine vermiş olduğunuz dilekçe incelenmiş olup; Hastanemizde Zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Türk ile Suriyeli annelerin Aile İşlevliğinin Karşılaştırılması konulu tez çalışmasını yapmanız uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Op.Dr. Yavuz GÜLER
Başhekim Yrd.

Akabe Mah. SSK Cad. No:2
63050 / ŞANLIURFA
Tlf: (0414) 3512562 / 1211 Fax: (0414) 351 42 93
Not: Cevabi yazınızda şube kodu ve sayıyı lütfen yazınız.

İrtibat İçin: V.H.K.İ.S.ARSERİM
Web: www.balikligoldh.gov.tr

EK5:ÖZGEÇMİŞ RAPORU

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : İSLAM AKÇE
Doğum Yeri ve Doğum Tarihi : MARDİN/09.02.1992
Yabancı Dil : İNGİLİZCE
Telefon : +90 543 337 20 17
İletişim(E- posta) : akceislam@gmail.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yılı)

- Lise: Mardin Anadolu Öğretmen Lisesi/ 2007-2011
- Lisans: Ankara Üniversitesi / 2011-2015
- Yüksek Lisans: Üsküdar Üniversitesi/2017-2018

Çalıştığı Kurumlar ve Yılı

- Fark Eğitim ve Danışmanlık-Araştırma Koordinatörü: 2011-2015
- Mersin Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü- Sosyal Çalışmacı: 2015-2016
- Balıklıgöl Devlet Hastanesi- Sosyal Çalışmacı: 2016 –devam ediyor

Yayımlar (SCI ve diğer): (yok)

Diğer Konular : (yok)